

แนวทางการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขวาว ตำบลจิกคู่
อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ว่าที่ร้อยเอก เณริน รูปแก้ว

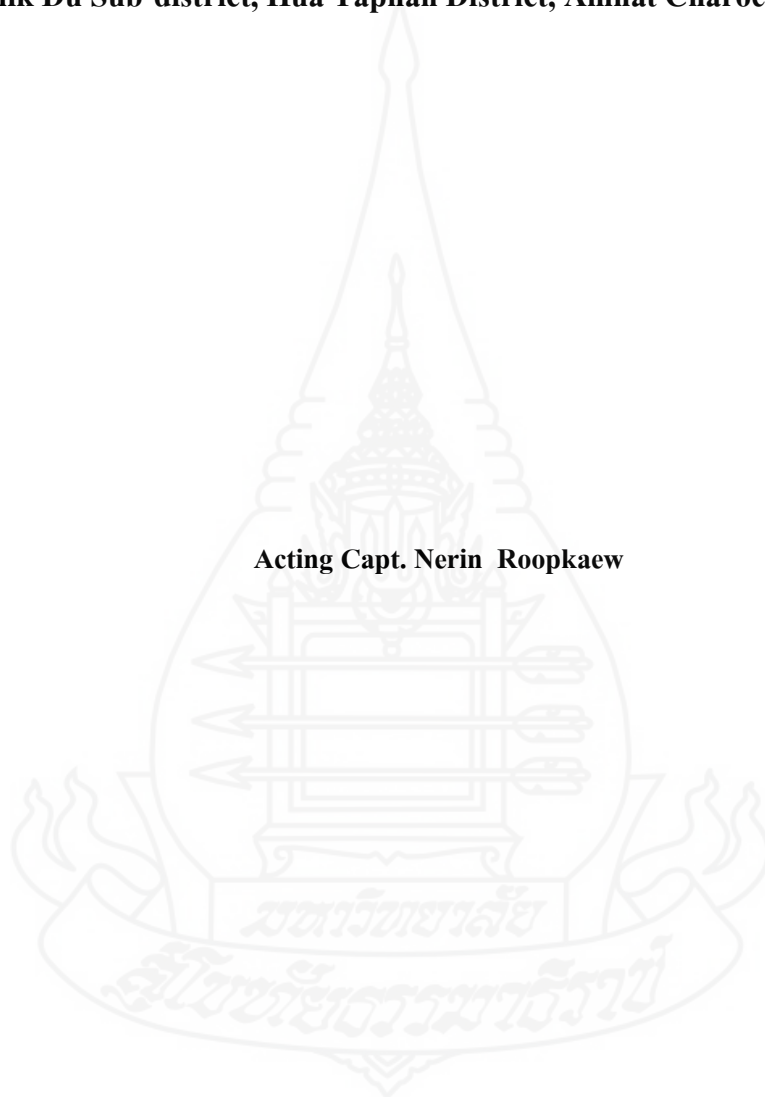

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกการจัดการทรัพยากรเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2564

**Guidelines for Ban Phonkhaow Community Rice Center Development,
Chik Du Sub-district, Hua Taphan District, Amnat Charoen Province**

Acting Capt. Nerin Roopkaew

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Resource Management

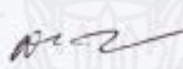
School of Agriculture and Cooperatives
Sukhothai Thammathirat Open University

2021

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว ตำบลจิกคู่ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดอำนาจเจริญ
ชื่อและนามสกุล	ว่าที่ร้อยเอก เฉลิม ธิกุล
วิชาเอก	การจัดการทรัพยากรเกษตร
สาขาวิชา	เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	1. รองศาสตราจารย์ ดร.เสงี่ยม บรรจงศิริ 2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สิงห์คำ

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2565

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมโภชน์ น้อยจินดา)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสงี่ยม บรรจงศิริ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สิงห์คำ)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ศิริรวม)

ศษ.ดร

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว ตำบลจิกคู่ อำเภอสว่างแดนดิน
จังหวัดอำนาจเจริญ

ผู้วิจัย ว่าที่ร้อยเอก เฉลิม ธิราช วิทยานิพนธ์ 2639002795

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากรเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.สัจจา บรรจงศิริ (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สิงห์คำ

ปีการศึกษา 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว 2) สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว 3) สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว 4) สภาพการกระจายเมล็ดพันธุ์และการตลาดของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว และ 5) ปัญหาและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี เก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน 23 ราย การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การสัมภาษณ์ การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การประชุมกลุ่ม ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุมากกว่า 55 ปี สถานภาพสมรส เป็นหัวหน้าครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน จบประถมศึกษา เป็นสมาชิกมาแล้ว 11-15 ปี เหตุผลคือ ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ราคาถูก ได้รับความรู้และข่าวสาร ร่วมกันซื้อปัจจัยการผลิต สะสมทุนและสวัสดิการ สภาพพื้นที่เป็นที่ดอน ฝนมีพื้นที่ถือครองมากกว่า 20 ไร่ ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์ 1-5 ไร่ มีแรงงาน 1-2 คน ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ผลผลิต 500 -1,000 กิโลกรัมต่อไร่ รายได้ระหว่าง 25,001-50,000 บาทต่อปี หนี้สินมากกว่า 100,000 บาท ต้นทุนการผลิต 2,001-3,000 บาทต่อไร่ 2) สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ในด้านสมาชิก กรรมการ การคัดเลือกคณะกรรมการ การบริหารงานและการประสานงานเครือข่าย โดยภาพรวมสมาชิกมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง 3) สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ ในด้านการจัดการแปลงนา เครื่องมือ ปัจจัยการผลิต การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ การเตรียมดิน ปลูก ดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การลดความชื้น การเก็บรักษา การตรวจสอบคุณภาพ การบันทึกข้อมูล การปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 4) การกระจายเมล็ดพันธุ์ มีการกำหนดเป้าหมาย คุณภาพและปริมาณ ไม่เพียงพอ มีการประชาสัมพันธ์ การขายมีหลายวิธี การตลาดไม่มีกรรมการฝ่ายและไม่มีอำนาจต่อราคา 5) ปัญหาที่พบ ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านทุน ด้านการดำเนินงานและการบริหารจัดการศูนย์ฯ ด้านการตลาดการกระจายเมล็ดพันธุ์ โดยมีแนวทางการพัฒนา คือ การสร้างเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การเพิ่มหลักสูตรการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงการตลาด การเข้าร่วมเครือข่ายขนาดใหญ่ การจัดตั้งกองทุนถั่วไร่ปรับปรุงบำรุงดิน การอบรมเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม การขอสนับสนุนงบประมาณชุดสระน้ำขนาดเล็กในไร่นา การแต่งตั้งกรรมการดำเนินงานให้ครบทุกด้าน การศึกษาดูงานศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ และการประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นที่รู้จัก

คำสำคัญ แนวทางการพัฒนา ศูนย์ข้าวชุมชน เมล็ดพันธุ์ข้าว

Thesis Title: Guidelines for Ban Phonkhwaow Community Rice Center Development, Chik Du Sub-district, Hua Taphan District, Amnat Charoen Province
Researcher: Acting Capt. Nerin Roopkaew; **ID:** 2639002795;
Degree: Master of Agriculture (Agricultural Resource Management);
Thesis advisor: (1) Dr.Sujja Banchongsiri, Associate Professor; (2) Dr.Junya Singkham, Assistant Professor; **Academic year:** 2021

Abstract

The objectives of this research were to study, 1) social and economic conditions of the members of the community rice center in Ban Phon Khwao, 2) operating condition of the Ban Phon Khwao Community Rice Center; 3) conditions of seed production by the members of Ban Phon Khwao Rice Center; 4) conditions of seed distribution and marketing of Ban Phon Khao Community Rice Center; and 5) problems and guidelines for the development of Ban Phon Khao Community Rice Center.

The research model was mixed methods research. Data were collected from the total population of 23 community rice center members. Quantitative data were gathered through interviews and analyzed using descriptive statistics, while qualitative data were collected using group meetings and analyzed using content analysis.

The results of the research showed that 1) Most of the members were male, aged over 55 years old, married, heads of their household, with 3-4 household members, and most of them completed primary school. Most had been a member for 11-15 years. Their reasons for membership were to have cheap seeds, to get knowledge and news, to combine purchasing power for factors of production, and to collect capital and welfare. The area is upland and relies on rainwater. The main occupation is farming with average holding area of more than 20 rai, of which 1-5 rai was used to produce seeds with 1-2 workers. They produced Khow Hom Mali 105 variety rice seeds averaging 500-1,000 kg per rai. On average their total income was between 25,001-50,000 baht per year, with total liabilities over 100,000 baht, and production costs of 2,001-3,000 baht per rai, 2) for the community rice center's operating conditions most members gave the opinion that its performance in terms of members, directors, selection of committees, administration and network coordination were at a moderate level overall, 3) their opinions of the seed production conditions were that in the aspects of rice field management, tools, production factors, selection of seeds, soil preparation, planting, maintenance, harvesting, dehumidification, storage, quality inspection, and data recording, the overall practice was at a high level, 4) as for seed distribution, community rice center members reported that the center set targets, but quality and quantity were both insufficient. The center used many ways of selling, but there was no marketing director and no bargaining power, 5) problems encountered included production, capital, operations and center management, seed distribution and marketing. The development guidelines include building a rice seed production network, adding rice seed production courses, developing personnel to have knowledge in rice seed production, preparing agricultural development plans for budget support, organizing marketing activities, joining the Big Farming Network, establishing a bean fund for soil improvement, providing training on group management, asking for budgetary support for digging a small pond in the farm, appointing members to operate in all aspects, going on study tours of successful community rice centers, and publicizing the community rice center to be well known.

Keyword: Development guidelines, Community rice center, Rice seed

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงและสมบูรณ์ได้ด้วยความอนุเคราะห์และช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สมโภชน์ น้อยจินดา ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. สัจจา บรรจงศิริ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สิงห์คำ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม และคณาจารย์ประจำแขนงวิชาการจัดการการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ให้ความรู้ ประสบการณ์ แนวคิดที่เป็นประโยชน์และกรุณาชี้แนะแนวทางในการดำเนินการวิจัย รวมทั้งการเอาใจใส่ติดตามเป็นอย่างดีตลอดมา จนทำให้การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จเรียบร้อย สมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่จาก สำนักงานเกษตรอำเภอ หัวตะพาน สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการข้าว องค์การบริหารส่วนตำบลจิกคู่ และที่สำคัญยิ่งสมาชิกและคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขาว ที่กรุณาช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์เกษตรกร การเก็บข้อมูลต่างๆ ตลอดจนการให้ข้อมูลความเป็นจริงจนเป็นผลให้การทำวิทยานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับการสนับสนุนกำลังใจจากบิดามารดา พี่ๆ น้องๆ ญาติมิตร ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและเพื่อนนักศึกษา ที่คอยห่วงใยให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดมา ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้กับผู้ที่สนใจในการศึกษาและพัฒนากิจการเกษตรของชาติตลอดจนพี่น้องเกษตรกรไทยทุกท่าน

ณริน รูปแก้ว

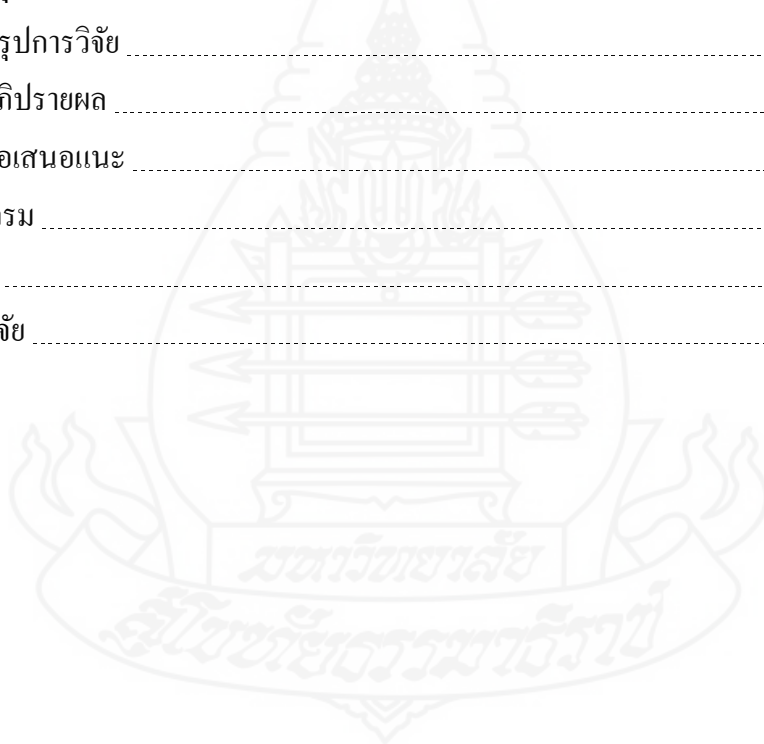
กุมภาพันธ์ 2565

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
สถานการณ์การผลิตข้าวของจังหวัดอำนาจเจริญ	8
ศูนย์ข้าวชุมชน	9
เกณฑ์กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน	18
แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเเร็จ	21
รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน	23
ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	34
การวิจัยเชิงปริมาณ	34
การวิจัยเชิงคุณภาพ	36
การเก็บรวบรวมข้อมูล	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	39
ตอนที่ 1 สภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว	39
ตอนที่ 2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว	47
ตอนที่ 3 สภาพการดำเนินงานและสภาพการกระจายเมล็ดพันธุ์และการตลาด ของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว	52
ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว	60
ตอนที่ 5 แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว	62
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	67
สรุปการวิจัย	67
อภิปรายผล	76
ข้อเสนอแนะ	86
บรรณานุกรม	88
ภาคผนวก	91
ประวัติผู้วิจัย	109

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1	โครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ 25
ตารางที่ 2.2	คณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว 27
ตารางที่ 4.1	สภาพสังคมของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว 41
ตารางที่ 4.2	สภาพทางด้านเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว 45
ตารางที่ 4.3	สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว 50
ตารางที่ 4.4	สภาพการดำเนินงานและสภาพการกระจายเมล็ดพันธุ์และการตลาดของสมาชิก ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว 53
ตารางที่ 4.5	สภาพการดำเนินงานการผลิตเมล็ดพันธุ์ของศูนย์ข้าวชุมชน 55
ตารางที่ 4.6	สภาพการผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชน 56
ตารางที่ 4.7	สภาพการดำเนินงานการเรียนรู้ 56
ตารางที่ 4.8	สภาพการดำเนินงานการตลาดของศูนย์ข้าวชุมชน 57
ตารางที่ 4.9	สภาพการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียนของศูนย์ข้าวชุมชน 57
ตารางที่ 4.10	การสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว แก่ศูนย์ข้าวชุมชนฯ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 59
ตารางที่ 4.11	การวิเคราะห์กลยุทธ์โดยใช้ TOWs Matrix 64

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ภาพที่ 2.1 โครงสร้างคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน	11
ภาพที่ 2.2 รูปแบบการผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชน	17
ภาพที่ 2.3 แผนที่แสดงที่ตั้งศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโปนขวาว	25

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้าวถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่งของโลก ซึ่งมีความผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในแต่ละปีปริมาณความต้องการข้าวมีเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้น โดยในปัจจุบันองค์การสหประชาชาติ (UN) ประมาณการว่าประชากรโลกมีจำนวนราวๆ 7,300 ล้านคน ณ เดือนมกราคม ค.ศ. 2020 และจะเพิ่มจำนวนเป็น 8,500 ล้านคนในปี ค.ศ. 2030 ประกอบกับแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญในหลายประเทศประสบปัญหาภัยธรรมชาติ ทำให้ผลผลิตข้าวโดยรวมของโลกลดลงยิ่งทำให้ความต้องการข้าวมีเพิ่มมากขึ้น

ประเทศไทยมีพื้นที่ในการปลูกข้าวไม่มากเมื่อเทียบกับประเทศผู้ปลูกข้าวรายใหญ่ของโลก แต่ประเทศไทยก็สามารถผลิตข้าวและส่งออกข้าวจนเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญของโลก โดยในปี 2563 ประเทศไทยมีปริมาณการส่งออกข้าว จำนวน 5.72 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 13.53 ของปริมาณข้าวในตลาดโลกที่มีปริมาณรวม 42.27 ล้านตัน สร้างรายได้ให้กับประเทศชาติอย่างมาก แม้ประเทศไทยจะเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวปริมาณมากเป็นอันดับต้นๆ ของโลก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตต่อพื้นที่การปลูกข้าวแล้ว กลับพบว่าผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อพื้นที่ของประเทศไทยยังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำเมื่อเทียบกับประเทศผู้ผลิตข้าวรายอื่น โดยผลผลิตข้าวเฉลี่ยของประเทศไทยปี 2563/64 อยู่ที่ 460 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่ประเทศคู่แข่งอย่างประเทศอินเดียและเวียดนามมีผลผลิตข้าวเฉลี่ย 563 กิโลกรัมต่อไร่และ 875 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องต้นทุนการผลิตที่สูงซึ่งเป็นอุปสรรคในการแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ดังนั้นการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการผลิตข้าว จึงเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตข้าวให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น มีคุณภาพได้มาตรฐานและมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลง สามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งในตลาดโลกได้ บรรพต เชื้อเพชร (2551, น.34) กล่าวว่า เมล็ดพันธุ์เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการผลิตพืชและพัฒนาการเกษตรของประเทศ การเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่โดยใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม เช่น การใช้พันธุ์พืชที่ดี ปุ๋ยเคมี สารเคมี การเกษตรกรรมต่างๆ นั้น การเลือกใช้พันธุ์ที่ดีเป็นวิธีที่จะเพิ่มผลผลิตของเกษตรกร โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด และเหมาะสมกับสภาพของเกษตรกรไทย ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดในการลงทุน นอกจากนี้พันธุ์พืชที่ดียังมีผลให้คุณภาพของผลผลิตที่ดีขึ้น ทำให้เกษตรกรจำหน่ายได้ราคาที่สูงไปด้วย

ดังนั้นการกระจายเมล็ดพันธุ์ที่ดีที่สุดที่ได้จากการปรับปรุงพันธุ์แล้วไปสู่เกษตรกรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศซึ่งได้แก่ ข้าว

จังหวัดอำนาจเจริญเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 1,066,576 ไร่ ซึ่งต้องการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวประมาณ 10,000 ตัน และเพื่อตอบสนองในเรื่องเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดอำนาจเจริญจึงได้จัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนขึ้น โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ตั้งแต่ปี 2543 มาจนถึงปัจจุบันนี้ มีศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 91 ศูนย์ ซึ่งศูนย์ข้าวชุมชนแต่ละแห่งก็มีศักยภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของศูนย์ข้าวชุมชน โดยในปี 2563 สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ประมาณ 2,000 ตัน ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการ ในส่วนความต้องการที่เหลือชาวบ้านต้องซื้อจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวของรัฐในจังหวัดอื่นและเอกชน บางส่วนเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ใช้เอง แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการและไม่มั่นใจในเรื่องของคุณภาพ

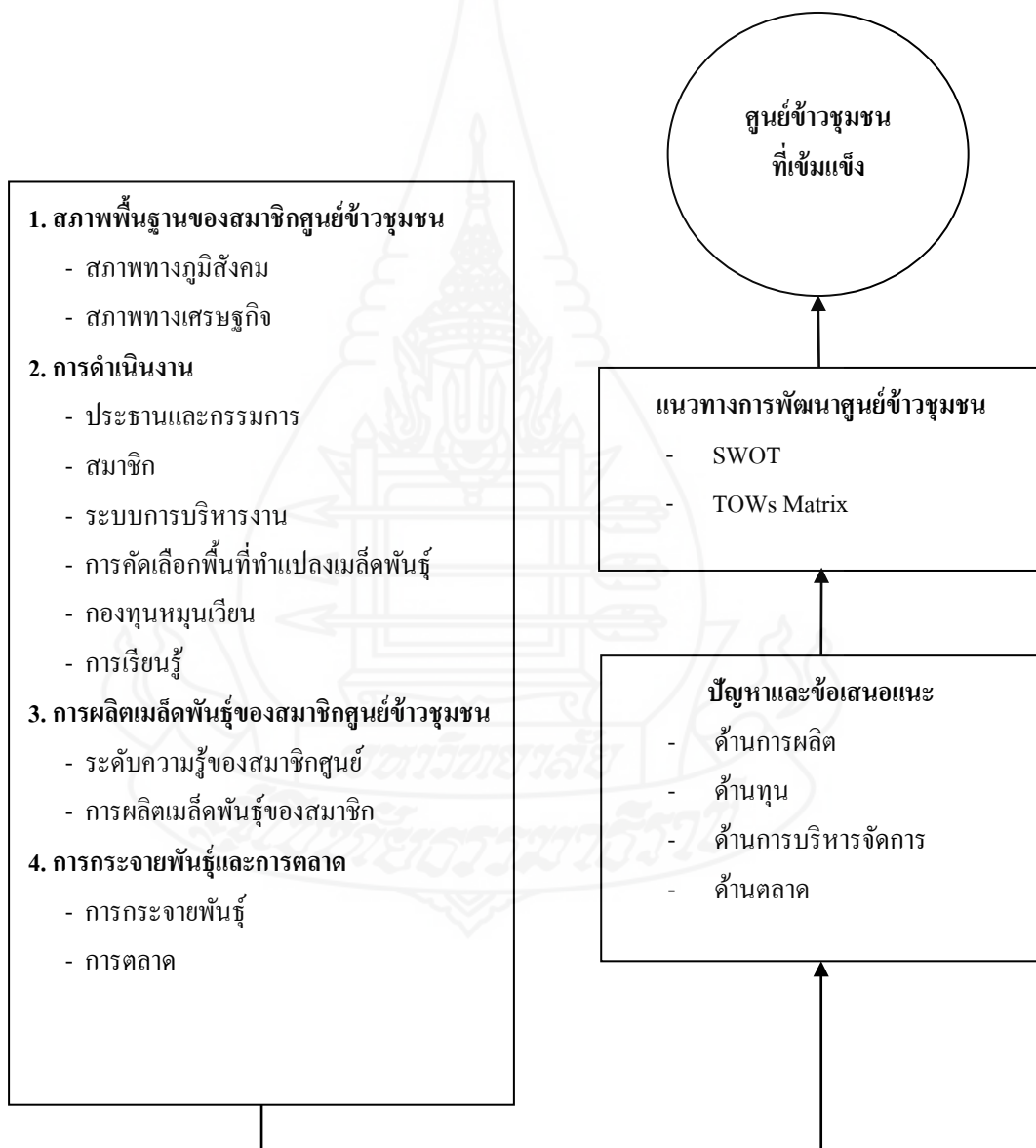
จากปัญหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีของศูนย์ข้าวชุมชนไม่เพียงพอต่อความต้องการนี้ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งแม้จะเป็นศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในด้านต่างๆ จากหลายหน่วยงาน แต่ผลการดำเนินงานก็ยังไม่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีได้ตามศักยภาพที่ได้รับ เพื่อเป็นการศึกษาแนวทางในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ให้สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ สามารถกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เกษตรกรในชุมชนใกล้เคียงได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง อันเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวขึ้นได้ ซึ่งจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งประเทศไทยก็จะส่งออกข้าวคุณภาพดีสร้างรายได้เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขาว
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขาว
- 2.3 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขาว
- 2.4 เพื่อศึกษาสภาพการกระจายเมล็ดพันธุ์และการตลาดของศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขาว
- 2.5 เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขาว

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขวาว ตำบลจิกคู่ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพภูมิสังคม สภาพเศรษฐกิจ ความรู้พื้นฐานและกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน สภาพการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ นำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว ตำบลจิกคู่ อำเภอดำรงวิทยารพช. จังหวัดอำนาจเจริญ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.1.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ประสบการณ์ในการปลูกข้าว อายุการเป็นสมาชิกศูนย์ฯ สภาพพื้นที่ แหล่งน้ำ อาชีพหลัก อาชีพรอง พื้นที่ถือครองทำการเกษตร ลักษณะการถือครองที่ดิน แรงงานทำการเกษตร รายได้ สภาพหนี้สิน ต้นทุนการผลิตข้าว

4.1.2 ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วย การปรับปรุงดิน การเตรียมดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การปลูก การใส่ปุ๋ย การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับ

4.1.3 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน 7 ด้าน ได้แก่ 1) การเตรียมการ 2) การจัดทำแปลงพันธุ์ 3) การกระจายพันธุ์ 4) การสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยี 5) องค์การบริหารและชุมชน 6) กองทุนหมุนเวียน และ 7) การตลาด และอื่นๆ

4.1.4 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนา ศึกษาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้อง โดยปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ตัวสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน คณะกรรมการศูนย์ฯ ระบบการบริหารแปลงนาที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการเรียนรู้ ปัจจัยภายนอกประกอบด้วย หน่วยงานราชการ ภัยธรรมชาติ ปัจจัยการผลิตเครื่องจักร/เครื่องทุ่นแรง พ่อค้าคนกลาง/พ่อค้าเมล็ดพันธุ์ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

4.2 ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว ตำบลจิกคู่ อำเภอดำรงวิทยารพช. จังหวัดอำนาจเจริญ เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม - เดือนพฤษภาคม 2564

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

สถานที่ในการศึกษาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว ตำบลจิกคู่ อำเภอดำรงวิทยารพช. จังหวัดอำนาจเจริญ หมู่ที่ 10 ตำบลจิกคู่ อำเภอดำรงวิทยารพช. จังหวัดอำนาจเจริญ

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 **ศูนย์ข้าวชุมชน** คือ กลุ่มเกษตรกรที่มีอาชีพทำนา และได้ขึ้นทะเบียนเป็นศูนย์ข้าวชุมชนกับกรมการข้าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวกระจายให้แก่สมาชิกและเกษตรกรรายอื่นๆ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำนา

5.2 **ระดับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน** คือ ผลการประเมินมาตรฐานของศูนย์ข้าวชุมชนของกรมส่งเสริมการเกษตรได้ประเมินไว้ตามลำดับการพัฒนาดังนี้

5.2.1 **ระดับความเข้มแข็งมาก** สมาชิกส่วนใหญ่มีการจัดทำแปลงพันธุ์ และมีการกระจายพันธุ์ภายนอกชุมชน การรวมกลุ่มค่อนข้างเข้มแข็ง

5.2.2 **ระดับความเข้มแข็งปานกลาง** สมาชิกส่วนน้อยมีการจัดทำแปลงพันธุ์ และยังไม่มีการกระจายพันธุ์ภายในชุมชน การรวมกลุ่มเข้มแข็งปานกลาง

5.2.3 **ระดับความเข้มแข็งน้อย** สมาชิกยังไม่มีการจัดทำแปลงพันธุ์ และยังไม่มีการกระจายพันธุ์ การรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็ง กิจกรรมกลุ่มไม่ต่อเนื่องคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน หมายถึง เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนและได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนเป็นคณะกรรมการเพื่อบริหารงานศูนย์ข้าวชุมชน

5.3 **การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน** หมายถึง การดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ในศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ การบริหารและประสานงาน การผลิต การตลาด การประชาสัมพันธ์ ทรัพยากร/บัญชี เป็นต้น

5.4 **แนวทางการพัฒนา** หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการซึ่งได้จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค แล้วจับคู่เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงาน

5.5 **รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน** หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

5.6 **การรับรู้ข่าวสารทางการเกษตร** หมายถึง การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและการบริหารงานศูนย์ข้าวชุมชนจากแหล่งข้อมูลและสื่อ 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) สื่อบุคคล ได้แก่ เพื่อนบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว และบุคคลจากสถาบันการศึกษา 2) สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วารสาร เอกสารเผยแพร่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และ 3) สื่อกิจกรรม ได้แก่ การเข้ารับการฝึกอบรม การเข้าร่วมสัมมนา และทัศนศึกษาดูงานเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและการบริหารศูนย์ข้าวชุมชน

5.7 **แรงงานที่ใช้ในการทำนา** หมายถึง แรงงานในครอบครัวและแรงงานจ้างที่ใช้ในการทำนา

5.8 ความรู้เกี่ยวกับศูนย์ข้าวชุมชน หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของศูนย์ข้าวชุมชน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนและการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนใน 7 ด้าน 1) การเตรียมการ 2) การจัดทำแปลงพันธุ์ 200 ไร่ 3) การกระจายพันธุ์ 4) การสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยี 5) องค์การบริหารและชุมชน 6) กองทุนหมุนเวียน และ 7) การตลาดและอื่นๆ

5.9 การเตรียมการ หมายถึง การประชุมของคณะกรรมการฯ เพื่อวางแผนการดำเนินงานศูนย์ฯ ในเรื่องการคัดเลือกจุดที่ตั้งศูนย์ฯ พื้นที่แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ และจัดทำทะเบียนเกษตรกรผู้จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์

5.10 การจัดทำแปลงพันธุ์ หมายถึง การที่เกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนจัดทำแปลงเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวสำหรับใช้ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

5.11 การกระจายพันธุ์ หมายถึง การนำเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตได้จากแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ของศูนย์ข้าวชุมชน ไปให้เกษตรกรทั้งในชุมชนและนอกชุมชนใช้ปลูกต่อ โดยวิธีการจำหน่าย การแลกเปลี่ยน หรือการให้ยืมไปปลูกแล้วคืนภายหลัง

5.12 การถ่ายทอดเทคโนโลยี หมายถึง วิธีการถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร

5.13 องค์การบริหารและชุมชน หมายถึง เกษตรกรจัดทำแปลง 200 ไร่ (ไร่แดง) และเกษตรกรเป้าหมาย (ไร่ขาว) ผู้แทนหมู่บ้าน หรือผู้แทนกลุ่มผู้รับการกระจายพันธุ์ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน ร่วมเป็นเจ้าของศูนย์ข้าวชุมชนเพื่อดำเนินงานร่วมกัน

5.14 กองทุนหมุนเวียน หมายถึง เงินทุนที่ได้จากการบริหารการผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมทั้งที่เก็บจากสมาชิกในส่วนของปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนจากทางราชการหรือเงินจากแหล่งอื่นๆ

5.15 ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง หมายถึง ปัจจัยภายในศูนย์ข้าวชุมชนที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยภายนอกศูนย์ข้าวชุมชนที่เป็นโอกาสและอุปสรรค

5.16 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง ลักษณะความเป็นอยู่ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วย ประสบการณ์การทำงาน การประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร เป็นต้น

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ให้สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีสู่ชาวนาอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

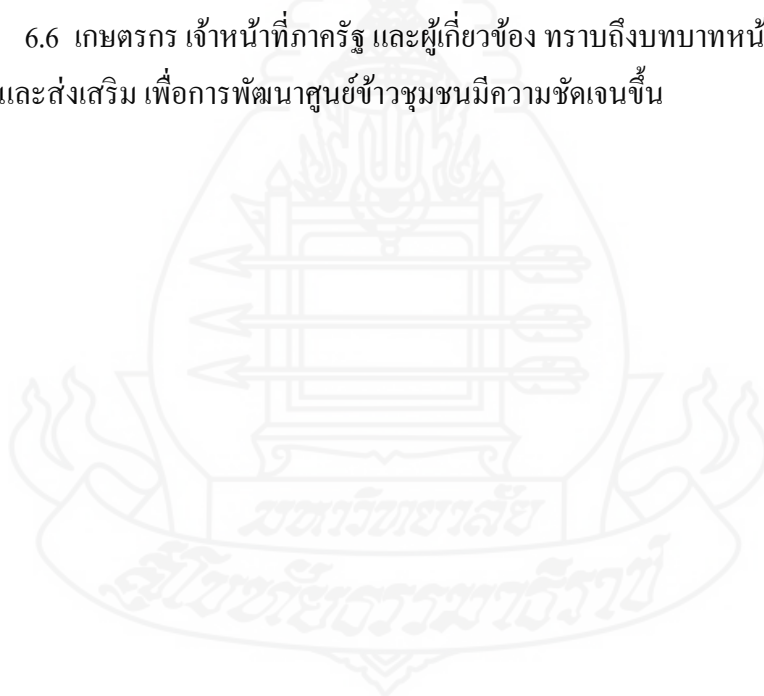
6.2 สามารถนำผลการวิจัยใช้ในการวางแผนและพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

6.3 เกิดองค์ความรู้สำหรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษา วิจัย เพื่อพัฒนาองค์กรหรือกลุ่มเกษตรกรต่างๆ ที่มีความสนใจในการจะตั้งกลุ่มขึ้นใหม่

6.4 เป็นการเผยแพร่ข้อมูลของศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างขึ้น

6.5 ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายของกลุ่มการผลิต กลุ่มของศูนย์ข้าวชุมชนด้วยกันมากยิ่งขึ้น

6.6 เกษตรกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เกี่ยวข้อง ทราบถึงบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน สนับสนุนและส่งเสริม เพื่อการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนมีความชัดเจนขึ้น

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว ตำบลจิกคู่ อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. สถานการณ์การผลิตข้าวของจังหวัดอำนาจเจริญ
2. ศูนย์ข้าวชุมชน
3. เกณฑ์กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ
5. รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน
6. ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สถานการณ์การผลิตข้าวของจังหวัดอำนาจเจริญ

สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ กรมส่งเสริมการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้สรุปข้อมูลการเพาะปลูกข้าวประจำปี 2563/64 จังหวัดอำนาจเจริญมีเกษตรกรขึ้นทะเบียนปลูกข้าว จำนวน 75,378 ครัวเรือน พื้นที่เพาะปลูกข้าว 1,066,576 ไร่ พื้นที่เก็บเกี่ยว 1,064,014 ไร่ ผลผลิตรวม 372,404 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 350 กิโลกรัมต่อไร่ เหตุผลที่ผลผลิตข้าวจังหวัดอำนาจเจริญรวมทั้งผลผลิตข้าวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลผลิตเฉลี่ยต่ำ สืบเนื่องมาจากปริมาณน้ำไม่เพียงพอ เนื้อที่นาส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทานต้องอาศัยน้ำฝนอย่างเดียว บางครั้งประสบปัญหาหาฝนทิ้งช่วง น้ำท่วม ความแปรปรวนของฝน เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อผลผลิตข้าวโดยตรง และพื้นที่ปลูกข้าวส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการปลูกข้าว จากการวิเคราะห์เนื้อที่จำแนกตามความเหมาะสม (zoning) และเนื้อที่ถือครองในการทำนาปี ประมาณ 90% มีเนื้อที่ทำนาค่ากว่า 40 ไร่โดยเฉลี่ยประมาณ 15 ไร่ ต่อครอบครัว ทำให้รายได้จากการทำนาไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในครอบครัว ชาวนามีอายุมาก ถ้าคิดตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจะมีกว่า 30% เป็นข้อจำกัดในการพัฒนา ชาวนามีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำ หัวหน้าครอบครัวของเกษตรกรไทย (ไม่แยกเฉพาะชาวนาเช่นเดียวกัน) ประมาณ 80% จบการศึกษาไม่เกิน

ชั้นประถมศึกษา ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการรับรู้หรือยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ที่เหมาะสม รวมทั้งมีข้อจำกัดในการติดตามและวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารสถานการณ์การผลิต และการตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา ดินที่ขาดการอนุรักษ์และขาดการปรับปรุงบำรุงดินอย่างเหมาะสมติดต่อกันเป็นเวลานาน ส่งผลให้ดินนาขาดธาตุอาหารพืชที่จำเป็นและเสื่อมคุณภาพอย่างต่อเนื่อง การใช้ธาตุอาหารในดินกับการปรับปรุงบำรุงดินไม่สมดุลกัน การเก็บเกี่ยวผลผลิตในแต่ละปีเกิดการเคลื่อนย้ายธาตุอาหารออกจากพื้นที่ที่เกิดขึ้นทุกปี การใส่ปุ๋ยเพื่อคืนธาตุอาหารกลับสู่ดินยังไม่เพียงพอ นอกจากนี้ในอดีตที่ผ่านมาอัตราปุ๋ยที่แนะนำให้เกษตรกรใช้เป็นข้อมูลที่ได้จากการประเมินจากค่าเฉลี่ยความต้องการปุ๋ยในพื้นที่ที่มีลักษณะดินแตกต่างกันตามชนิดของเนื้อดิน ซึ่งถ้ามีการใช้ปุ๋ยให้ตรงตามศักยภาพของดินในแต่ละพื้นที่ โดยประเมินจากค่าวิเคราะห์ดินในพื้นที่นั้นๆ แล้วความสามารถในการให้ผลผลิตข้าวของดินน่าจะสูงกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังสามารถลดค่าใช้จ่ายในการใส่ปุ๋ยในพื้นที่ที่มีศักยภาพการให้ธาตุอาหารพืชจากดินที่มีทุนเดิมสูงอยู่แล้วได้ด้วย

นอกจากนี้ พันธุ์ข้าวที่ปลูกส่วนหนึ่งเป็นพันธุ์พื้นเมือง (ที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว) เช่น ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ซึ่งมีจำนวนมากประมาณ 30% ของพื้นที่ปลูกข้าวในปีทั้งประเทศ ถึงแม้ว่าจะเป็นข้าวคุณภาพดี แต่ก็ไม่ตอบสนองต่อปุ๋ยเท่าที่ควร แม้ชวานาส่วนใหญ่จะใช้ข้าวพันธุ์ดี (good variety) หรือพันธุ์ที่ทางราชการแนะนำแล้วก็ตาม แต่กระบวนการเก็บเกี่ยวคัดเลือกและรักษาเมล็ดพันธุ์ยังไม่ดีพอ บางรายใช้ซ้ำติดต่อกันหลายปี คุณภาพเมล็ดพันธุ์จึงเสื่อมลงและทางราชการก็ไม่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายให้เกษตรกร โดยตรงได้อย่างเพียงพอ

2. ศูนย์ข้าวชุมชน

จากปัญหาเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีมีไม่เพียงพอกับความต้องการ เกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ไม่มีคุณภาพทำให้ผลผลิตข้าวต่อไร่ต่ำ คุณภาพข้าวไม่ได้มาตรฐาน เมื่อนำไปขายจึงไม่ได้ราคา รัฐบาลโดยกรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็น “ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน” เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ การผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีออกไปยังสมาชิกและเกษตรกรรายอื่นๆ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องเหมาะสมภายหลังเมื่อมีการจัดตั้งกรมข้าวขึ้นในปี พ.ศ. 2549 ภารกิจในการส่งเสริมสนับสนุนศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนก็ถูกเปลี่ยนไปอยู่ในความดูแลของสำนักงานส่งเสริมการผลิตข้าว กรมการข้าว และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “ศูนย์ข้าวชุมชน” โดยยังคงยึดวัตถุประสงค์และหลักการเช่นเดิม โดยภาครัฐจัดหาเมล็ดพันธุ์ชั้นพันธุ์ขยายให้ชวานาสมาชิกในศูนย์ข้าวชุมชนนำไปขยายพันธุ์เป็นชั้นพันธุ์จำหน่ายแจกให้ชวานาในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงต่อไป นอกจากนี้ยัง

เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องสู่ชาวนาในชุมชนอีกด้วย ให้ชาวนามีเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีใช้เพาะปลูกอย่างทั่วถึงและช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นการช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอันเป็นรากฐานของประเทศชาติต่อไป ตามวัตถุประสงค์ของศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้กำหนดไว้

กรมการข้าว (2551) ได้กำหนดองค์ประกอบและรายละเอียดของศูนย์ข้าวชุมชนไว้ดังนี้

2.1 แนวคิดในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน

เมล็ดพันธุ์เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการผลิตพืช และพัฒนาการเกษตรของประเทศ การเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่โดยใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม เป็นสิ่งจำเป็นในสภาพปัจจุบันและอนาคต ในบรรดาเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม การเลือกใช้พันธุ์ที่ดีเป็นวิธีที่จะเพิ่มผลผลิตของเกษตรกร โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด และเหมาะสมกับสภาพของการเกษตรไทย ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดในด้านการลงทุน นอกจากนี้พันธุ์พืชที่ดียังมีผลให้คุณภาพของผลิตผลที่ดีขึ้น ทำให้เกษตรกรจำหน่ายได้ในราคาที่สูงขึ้นไปด้วย

เนื่องจากข้าวเป็นพืชที่ผสมตัวเองทำให้มีโอกาสในการกลายพันธุ์ต่ำ ชาวนาจึงสามารถเก็บพันธุ์ที่ปลูกไว้ใช้เอง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนพันธุ์ข้าวทุกปี โดยการคัดรวมข้าวที่ดีจากต้นข้าวในแปลงนา ซึ่งตามหลักวิชาการแนะนำให้ใช้เมล็ดพันธุ์ได้อย่างน้อย 3 ฤดูปลูก โดยที่ยังมีความบริสุทธิ์ได้มาตรฐาน แต่ชาวนาบางส่วนมีการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวเกิน 3 ปี แล้วทำให้ผลผลิตและคุณภาพข้าวลดต่ำลง ดังนั้น เพื่อให้เกษตรกรได้มีแหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีมีคุณภาพประจำท้องถิ่นไว้ใช้โดยไม่ขาดแคลนตลอดจนเป็นการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีไปสู่เกษตรกรในชุมชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีศูนย์ข้าวชุมชนขึ้น

2.2 สถานการณ์การใช้เมล็ดพันธุ์

จากพื้นที่ทำนากว่า 68 ล้านไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าวนาปีประมาณ 58 ล้านไร่ และพื้นที่ข้าวนาปรังประมาณ 10 ล้านไร่ มีความต้องการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวในการเพาะปลูกประมาณ 1 ล้านตันต่อปี ในขณะที่หน่วยงานราชการสามารถผลิตได้เพียง 100,000 ตันต่อปี

2.3 วัตถุประสงค์ของศูนย์ข้าวชุมชน

2.3.1 เพื่อให้มีเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีกระจายออกไปอย่างกว้างขวาง

2.3.2 เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว

2.4 บทบาทและภารกิจ

2.4.1 บทบาทศูนย์ข้าวชุมชน เป็นการจัดแบ่งหน้าที่ตามลักษณะงานที่ทำในศูนย์ข้าวชุมชน ดังนี้

1) คณะกรรมการศูนย์ฯ ประกอบด้วย กรรมการ 5-7 คน ได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ กรรมการ 1-2 คน โดยมีบทบาทหน้าที่ในการ กำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ในการดำเนินงาน การกำหนดแผนและเป้าหมายในการปฏิบัติงาน จัดหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม แสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ในชุมชนในการควบคุมกำกับดูแลการดำเนินงานศูนย์ฯ ชั่วชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย

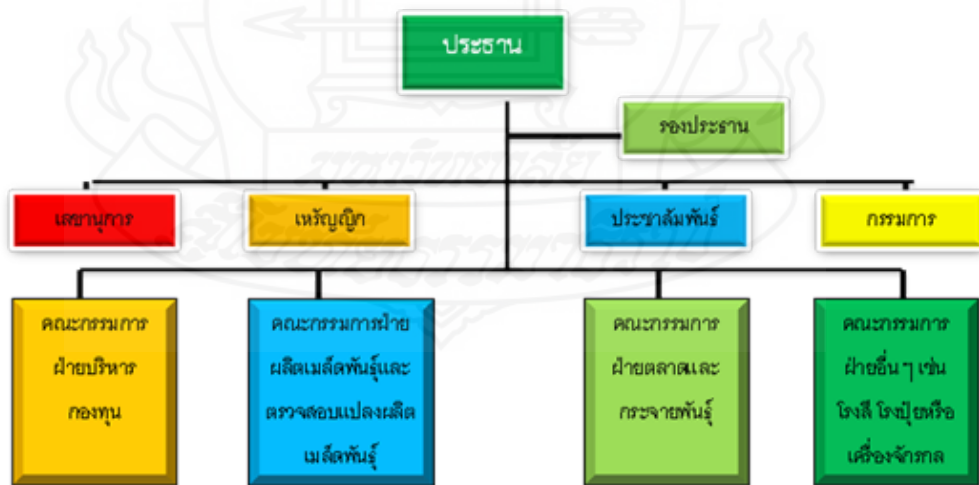
2) คณะกรรมการฝ่ายบริหารกองทุน ประกอบด้วย คณะกรรมการ 3-5 คน มีบทบาทหน้าที่ในการจัดหาทุน การกำหนดระเบียบกองทุน เพื่อสร้างหลักเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์ ของกองทุน การเก็บรักษาให้เกิดประสิทธิภาพและโปร่งใสตรวจสอบได้

3) คณะกรรมการฝ่ายผลิตเมล็ดพันธุ์และตรวจสอบแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ประกอบด้วย คณะกรรมการ 3-5 คน มีบทบาทหน้าที่ในการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ ทั้งชนิด และปริมาณ กำหนดพื้นที่ และคัดเลือกสมาชิกผู้จัดทำแปลง วางแผนการอบรมผู้จัดทำแปลง ตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์และแปลง ปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งบรรจุและเก็บรักษา

4) คณะกรรมการฝ่ายการตลาดและการกระจายพันธุ์ ประกอบด้วย คณะกรรมการ 3-5 คน มีบทบาทหน้าที่ในการวางแผนการกระจายพันธุ์ ประชาสัมพันธ์ จัดหาตลาด แหล่งเงินทุน

5) คณะกรรมการฝ่ายอื่นๆ เช่น โรงสี โรงปุ๋ย หรือเครื่องจักรกล เป็นต้น เพื่อทำหน้าที่บริการกิจกรรมของศูนย์ฯ ให้เกิดประสิทธิภาพและส่วนร่วมของสมาชิก

หลักการจัดโครงสร้างคณะกรรมการบริหารของศูนย์ฯ ชั่วชุมชน

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างคณะกรรมการศูนย์ฯ ชั่วชุมชน

ที่มา : กรมการข้าว (2551, น.17)

2.4.2 ภารกิจของศูนย์ข้าวชุมชน มีดังนี้

- 1) ผลิตและกระจายพันธุ์ดีไปสู่เกษตรกรเป้าหมายในชุมชน
- 2) ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวแก่เกษตรกร โดยอาศัยกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรแต่ละศูนย์จะต้องคัดเลือกเกษตรกร 10-30 คน เพื่อเข้ารับการอบรมหลักสูตรการผลิตข้าวที่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง เน้นการฝึกปฏิบัติและพิสูจน์ทราบด้วยตนเอง ตลอดฤดูกาลปลูกข้าว เป็นจำนวน 5-8 ครั้ง ใช้เวลาครั้งละ 4-6 ชั่วโมง จัดโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ซึ่งเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมจะต้องถ่ายทอดความรู้ไปสู่เกษตรกรรายอื่นต่อไป
- 3) บริหารจัดการศูนย์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้ โดยการจัดให้มีคณะกรรมการบริหารศูนย์ เพื่อเป็นผู้แทนเกษตรกรทั้งหมด ทำหน้าที่ในการวางแผนและกระจายพันธุ์รวมถึงถ่ายทอดเทคโนโลยี ตลอดจนเก็บรวบรวมเงินกองทุนจากผลตอบแทนที่ได้รับการสนับสนุนของทางราชการ เพื่อซื้อเมล็ดพันธุ์และปัจจัยการผลิตที่จำเป็นในการผลิตเมล็ดพันธุ์ทุกปี ตลอดไป ทั้งนี้ กำหนดให้มีการประชุม เพื่อพบปะหารือในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอๆ
- 4) เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการผลิตการตลาดข้าวและสังคมชาวนา เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดในการถ่ายโอนอำนาจจากภาครัฐลงสู่ท้องถิ่น ซึ่งชุมชนจะเป็นแกนหลักสำคัญต่อการพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าว โดยภาครัฐจะเป็นเพียงผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก ดังนั้น บทบาทหรือภารกิจนี้จึงเท่ากับเป็นการเตรียมการไว้สำหรับอนาคตอันใกล้ ศูนย์แต่ละศูนย์จะต้องมีการเชื่อมโยงกับองค์การบริหารส่วนตำบลและเป็นจุดที่ภาครัฐจะนำเอาโครงการต่างๆ ลงไปดำเนินงานร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าวตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

2.5 องค์ประกอบของศูนย์ข้าวชุมชน

2.5.1 **แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่** เป็นแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ในชุมชน และสาธิตเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องเหมาะสม

2.5.2 **สถานที่ตั้งศูนย์/อุปกรณ์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว** เป็นพื้นที่มีบริเวณกว้างพอสมควร ใช้เป็นแหล่งรวบรวมผลิตผลและกระจายพันธุ์ข้าวที่ได้จากแปลง 200 ไร่ อาจมีอุปกรณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์อย่างง่าย อาจเป็นสถานที่ทำงานของคณะกรรมการ สถานที่จัดประชุมสมาชิก หรือเป็นโรงเรียนเกษตรกร

2.5.3 **ชุมชน/เกษตรกรสมาชิก/คณะกรรมการ** ในศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วยเกษตรกรจัดทำแปลง 200 ไร่ (ไร่แดง) และเกษตรกรเป้าหมาย (ไร่ขาว) ผู้แทนหมู่บ้านหรือผู้แทนกลุ่มผู้รับการกระจายพันธุ์ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเจ้าของศูนย์ข้าวชุมชน ดำเนินการร่วมกัน โดยจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีคณะกรรมการ มีตำแหน่งประธาน รองประธาน 1 คน เลขานุการ

เหรียญกษาปณ์ และกรรมการฝ่ายต่างๆ ทั้งนี้คณะกรรมการไม่ควรเกินสามสิบคน ทำหน้าที่บริหารศูนย์ฯ วางแผนและดำเนินการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ 200 ไร่ ผลิตเมล็ดพันธุ์และกระจายพันธุ์ สาธิต และถ่ายทอดเทคโนโลยี ตลอดจนดำเนินธุรกิจด้านเมล็ดพันธุ์ข้าวภายใต้คำแนะนำของตำบล อำเภอ จังหวัด รวมทั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวและศูนย์วิจัยข้าว

2.5.4 กองทุนหมุนเวียน/กองทุนการผลิต คือ เงินทุนที่ได้จากการบริหารงานผลิต และกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมทั้งที่เก็บคืนจากเกษตรกรสมาชิกในส่วนของปัจจัยการผลิตที่ได้รับ จากทางราชการหรือเงินที่ได้มาจากแหล่งอื่นๆ เพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนหมุนเวียนศูนย์ข้าวชุมชน โดย ให้คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วย ประธาน 1 คน และเลขานุการ 1 คน กรรมการตรวจสอบและ ติดตามการใช้จ่ายเงินกองทุน 1-2 คน หรืออาจเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกับคณะกรรมการศูนย์ฯ ทำหน้าที่บริหารเงินกองทุน จัดทำระเบียบข้อตกลงกองทุน ตั้งแต่การเก็บรักษาเงิน การให้กู้ยืมเงิน/ ปัจจัย การคืนเงิน/ปัจจัยกองทุน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์ข้าวชุมชนกับการทำนา

ศูนย์ข้าวชุมชน เป็นศูนย์กลางของชาวนาด้านการผลิต และการกระจายเมล็ดพันธุ์ ข้าวพันธุ์ดีไปสู่เกษตรกร รวมทั้งเป็นจุดสาธิตเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว โดยเกษตรกรใน ชุมชนรวมตัวกันเป็นองค์กร เป็นผู้รับผิดชอบบริหารจัดการและเป็นผู้รับผลประโยชน์จากการ ดำเนินกิจกรรมตามระบบของศูนย์ข้าวชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับศูนย์ข้าว ชุมชน เพราะศูนย์ข้าวชุมชนมีความสัมพันธ์กับการทำนา ดังนี้

2.6.1 ผลผลิตข้าวที่ผลิตโดยเกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จะมีคุณภาพดี สามารถจำหน่ายได้ตามชั้นคุณภาพของข้าวในราคาที่เป็นธรรม

2.6.2 เกษตรกรในชุมชนมีเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีไว้ใช้อย่างต่อเนื่อง และราคาถูกกว่า เมล็ดพันธุ์ข้าวทั่วไป

2.6.3 เกษตรกรได้มีการรวมกลุ่มกันในการผลิตข้าวและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การผลิตข้าว

2.6.4 เกษตรกรจะได้รับการสนับสนุนในด้านการส่งเสริมการผลิตข้าวจากทาง ราชการ โดยผ่านทางศูนย์ข้าวชุมชน

2.7 ขั้นตอนการปฏิบัติงานศูนย์ข้าวชุมชน

แม้จะมีการเปลี่ยนชื่อและหน่วยงานหลักรับผิดชอบในการส่งเสริมศูนย์ข้าวชุมชน แต่หลักการและวัตถุประสงค์ยังคงเดิม และเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมก็ยังคงเป็นเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตรประจำพื้นที่ ที่เป็นบุคลากรของกรมส่งเสริมการเกษตร ทำให้ขั้นตอนการปฏิบัติ

ของศูนย์เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.7.1 การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร

- 1) พิจารณาลงในพื้นที่ตำบล อันเป็นที่ตั้งศูนย์นำร่อง เป็นอันดับแรก
- 2) เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญ มีพื้นที่นาแปลงใหญ่ 3,000 -4,000 ไร่ ติดต่อกัน ถ้าอยู่ในขอบเขตตำบลเดียวกันจะช่วยให้เป้าหมายมีความชัดเจนขึ้น
- 3) ความเหมาะสมทางด้านพื้นที่ คือสภาพดินดีและมีน้ำดีพอสมควร
- 4) ชุมชนหรือเกษตรกรต้องมีความเข้มแข็งพร้อมที่จะเข้าร่วม โดยเข้าใจในหลักวิธีการและเป้าหมายของโครงการ
- 5) ตัวแทนชุมชนหรือเกษตรกรซึ่งจะใช้พื้นที่เป็นจุดที่ตั้งศูนย์ ควร มีบริเวณพื้นที่กว้างขวางพอที่จะเป็นสถานที่รวบรวมผลผลิต ปรับปรุงสภาพและเก็บรักษามล็ดพันธุ์ ตลอดจนเป็นสถานที่จัดประชุมบริหารจัดการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวแก่เกษตรกรเป้าหมาย นอกจากนี้ อาจเตรียมไว้เพื่อการจัดหาวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ในอนาคต เช่น โรงเก็บเมล็ดพันธุ์ เครื่องบรรจุ เครื่องคัดแยกทำความสะอาด ฯลฯ

2.7.2 เกษตรกรสมาชิก จัดทำทะเบียนเกษตรกรสมาชิกให้ชัดเจน เพื่อผลด้านการกระจายพันธุ์จากแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ 200 ไร่ โดยแบ่งเป้าหมายกระจายพันธุ์เป็น 4 ส่วนๆ ละ ประมาณ 1,000 ไร่ เพื่อการกระจายพันธุ์ในช่วงเวลา 4 ปี

- 1) ควรจัดประชุมเพื่อจัดทำข้อตกลงเบื้องต้นในเป้าหมายกระจายพันธุ์ในปีต่อไป ว่าจะ เป็นเกษตรกรในพื้นที่ 1,000 ไร่ใด และใน ส่วน 1,000 ไร่ ของปี 2 3 และ 4
- 2) ควรมีการพิจารณาวิธีการกระจายพันธุ์ข้าวร่วมกันว่าจะใช้วิธีการจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยน หากใช้วิธีการจำหน่ายจะกำหนดราคาเท่าใด

2.7.3 การจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่

- 1) วัตถุประสงค์ของการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่ มี 2 ประการ คือ

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ในชุมชน กำหนดให้มีการนำผลผลิตที่ได้ร้อยละ 20 กระจายในพื้นที่เป้าหมาย (อัตราส่วน 1: 5) ดังนี้

- ปีที่ 1 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 1,000 ไร่
- ปีที่ 2 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 1,000 ไร่
- ปีที่ 3 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 1,000 ไร่
- ปีที่ 4 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 1,000 ไร่

ในปีที่ 5 ผลผลิตจากแปลง 200 ไร่ จะต้องกระจายพันธุ์เริ่มต้นในพื้นที่กระจายไปแล้วในปีที่ 1 หมุนวนใหม่ เท่ากับว่าเกษตรกรสมาชิกได้รับการส่งเสริมพันธุ์ข้าวใหม่ๆ 4 ปี ตามหลักวิชาการ ใช้จำนวนดังนี้

แปลง 200 ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 500 กิโลกรัม ได้ผลผลิตรวม 100,000 กิโลกรัม (100 ตัน)

ปริมาณ 100,000 กิโลกรัม นำมาร้อยละ 20 คือ 20,000 กิโลกรัม

เมล็ดพันธุ์ 20,000 กิโลกรัม สามารถปลูกได้ประมาณ 1,000 ไร่ ส่วนผลผลิตข้าวส่วนที่เหลือร้อยละ 80 จากแปลงเดียวกัน หากผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์เพื่อกระจายไปสู่ชุมชนหรือนอกชุมชนได้มากและเร็วขึ้น ก็จะเกิดประโยชน์แก่เกษตรกรเพิ่มมากขึ้น แต่หากไม่สามารถผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ได้ สามารถจำหน่ายเป็นผลผลิตข้าวทั่วไปได้ โดยศูนย์ฯ จัดให้มีการเชื่อมโยงด้านการตลาด โดยประสานงานกับโรงสี หรือผู้รับซื้อข้าวเปลือก ในราคาที่เป็นธรรม

วัตถุประสงค์ที่ 2 สาขิตเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องเหมาะสม

(Good Agricultural Practice :GAP) ได้แก่ เกษตรกรสมาชิก โดยอาศัยกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย 4,000 ไร่ อัตราส่วน 1:20 (หรือ 20 เท่า) การสาขิตเทคโนโลยีเพื่อให้เกษตรกรสมาชิกปฏิบัติตาม มีจุดมุ่งหมายคือ

(1) เพิ่มผลผลิตข้าวต่อไร่ให้สูงขึ้น

(2) เพิ่มคุณภาพข้าว โดยการเพิ่มเปอร์เซ็นต์ต้นข้าวและให้ได้ผลผลิต

ข้าวที่มีความปลอดภัยถูกสุขอนามัย

(3) ลดต้นทุนการผลิตซึ่งในแต่ละพื้นที่หรือแต่ละศูนย์จะต้องมีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาที่ชัดเจน เช่น เพิ่มผลผลิตข้าวจาก 400 เป็น 430 กิโลกรัมต่อไร่โดยพิจารณาจากผลผลิตฐานเดิมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันหรือเพิ่มเปอร์เซ็นต์ต้นข้าวจากร้อยละ 35 เป็นร้อยละ 40 หลังจากนั้นจะต้องมีการประเมินว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

2) การเลือกชนิดพันธุ์ข้าวเพื่อจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ควรเป็นการตัดสินใจของชุมชน กล่าวคือ เกษตรกรทั้ง 2 ส่วน ที่กล่าวข้างต้น ทั้งนี้ โดยการแนะนำของเจ้าหน้าที่พิจารณาจากความเหมาะสมทางด้านพื้นที่และตลาด ส่วนการใช้เทคโนโลยีควรประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมวิชาเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน เพื่อให้ได้เทคโนโลยีที่ถูกต้องเหมาะสมกับพื้นที่อย่างแท้จริง

3) องค์กรเกษตรกรที่จัดตั้งขึ้น รับผิดชอบในการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่ มีส่วนร่วมในการลงทุนค่าเตรียมดิน ค่าแรงงาน ค่าสารเคมี และค่าอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

4) เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรจังหวัด อำเภอลำปาง ต้องจัดทำแผนให้ชัดเจนเพื่อตรวจเยี่ยม คูแผล แนะนำ และช่วยเหลือด้านการทำแปลงตามหลักวิชาการ และการขยายเทคโนโลยีที่ถูกต้องและเหมาะสม ไปสู่เกษตรกรสมาชิกในพื้นที่เป้าหมาย โดยอาจกำหนดให้จัดทำแปลงเป็นจุดสาธิต และมีเกษตรกรเป็นวิทยากรเพื่อเป็นแกนในการถ่ายทอดเทคโนโลยี

5) เจ้าหน้าที่ศูนย์ขยายพันธุ์พืช ที่ได้รับมอบหมายเข้าคูแผลและแนะนำในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ ตั้งแต่เริ่มเพาะปลูก จนกระทั่งเก็บรักษาหรือกระจายพันธุ์ ทั้งนี้ โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน

2.7.4 การรวบรวมผลผลิตและการทำเมล็ดพันธุ์ข้าว

1) องค์กรเกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวจากแปลงที่เหมาะสม นำมาตากให้แห้ง ณ จุดที่ตั้งศูนย์ โดยใช้ตาข่ายในลอนปูพื้นรองตาก หรือใช้อุปกรณ์อื่นๆ และควรจะต้องมีการทำความสะอาด เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์ที่ดีได้มาตรฐาน

2) บรรจุมูลเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านการตรวจสอบแล้วจากเจ้าหน้าที่ศูนย์ขยายพันธุ์พืชลงในภาชนะที่องค์กรเกษตรกรจัดหาเพิ่มเติม เช่น กระสอบหรือถังฉางที่ได้มาตรฐานเพื่อรอการกระจายพันธุ์ หากองค์กรเกษตรกรเงินทุนมาก อาจบรรจุมูลเมล็ดพันธุ์ลงในกระสอบที่มีตราหรือยี่ห้อที่องค์กรเกษตรกรกำหนด

2.7.5 การกระจายพันธุ์

1) วิธีการกระจายพันธุ์ อาจทำได้หลายวิธี เช่น การจำหน่าย การแลกเปลี่ยน การให้กู้ยืม ไปปลูกแล้วคืนภายหลังพร้อมดอกเบี้ย ทั้งนี้แล้วแต่ว่าองค์กรเกษตรกรจะบริหารจัดการตามความเห็นชอบของชุมชน

2) การกระจายพันธุ์ อาจเกิดขึ้นในเวลาที่แตกต่างกัน ได้แก่ เมื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ได้แล้วกระจายไปสู่เกษตรกรสมาชิกทันที กรณีนี้ภาระในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์จะเป็นภาระของเกษตรกรผู้ซื้อ เมล็ดพันธุ์ จะต้องเก็บรักษา เมล็ดพันธุ์ ไว้จนกระทั่งถึงฤดูเพาะปลูก ข้าวต่อไป หรือเมื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ แล้วกระจายไปสู่เกษตรกรสมาชิกต่อเมื่อถึงฤดูเพาะปลูกต่อไป กรณีนี้ภาระในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ให้คงอยู่ในสภาพที่ดีตามหลักวิชาการทุกขั้นตอน

วัตถุประสงค์ในการกระจายเมล็ดพันธุ์ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ในชุมชน กำหนดผลผลิตที่ได้ ร้อยละ 50 กระจายในพื้นที่เป้าหมาย 2,600 ไร่ ดังนี้

ปีที่ 1 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 2,600 ไร่

ปีที่ 2 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 2,600 ไร่

ปีที่ 3 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 2,600 ไร่

ข้าว และสังคมชาวนา มีการบริหารจัดการ โดยคณะกรรมการในชุมชน เป็นการสอดคล้องกับการถ่ายโอนอำนาจรัฐลงสู่ท้องถิ่นซึ่งยึดถือชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา โดยรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกเท่านั้น

3. เกณฑ์กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน

จากการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนและเปลี่ยนมาเป็นศูนย์ข้าวชุมชนพบว่า การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนไม่สามารถดำเนินการผลิตและกระจายพันธุ์สู่ชาวนารายอื่นๆได้อย่างทั่วถึง กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้จัดทำตัวชี้วัดและเกณฑ์กำหนดมาตรฐานเพื่อใช้ในการประเมินความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ในการจัดทำตัวชี้วัดและเกณฑ์กำหนดมาตรฐานนี้ตามแนวทางของกองแผนงาน กรมส่งเสริมการเกษตร (2545) ซึ่งมีแนวทางการจัดทำตัวชี้วัด และเกณฑ์กำหนดมาตรฐานดังนี้

3.1 แนวทางการจัดทำตัวชี้วัด จุดมุ่งหมายในการจัดทำตัวชี้วัดของหน่วยงานย่อยนั้น นอกจากเพื่อให้ได้ตัวชี้วัดแล้ว ยังต้องการให้เกิดการวัดผลการดำเนินงานและการนำผลที่ได้จากการวัดไปใช้ประโยชน์ อันจะส่งผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานของหน่วยงาน

การที่จะจัดทำตัวชี้วัดขึ้นมาได้นั้น จำเป็นต้องมีการคิด วิเคราะห์ และดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อให้ได้ตัวชี้วัดที่มีคุณภาพ ตอบสนองต่อการดำเนินงานและผลสำเร็จของหน่วยงานที่แท้จริง และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และที่สำคัญเมื่อจัดทำขึ้นมาแล้วจะต้องมีผู้นำตัวชี้วัดเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ ตัวชี้วัดของแต่ละหน่วยงานที่จัดทำขึ้นมาอาจจะเหมือนหรือไม่เหมือนกันก็ได้ แม้ในหน่วยงานประเภทเดียวกันก็ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิด/ความเห็นและทัศนคติของคนภายในหน่วยงาน สถานการณ์/ศักยภาพ/การบริหารภายใน และปัญหาอุปสรรคของหน่วยงาน หรือแม้กระทั่งความมุ่งหวังของลูกค้ำของหน่วยงานก็มีผลต่อตัวชี้วัดที่จัดทำขึ้น เป็นต้น แนวทางการจัดทำตัวชี้วัดมี ดังนี้

3.1.1 วิเคราะห์ พันธกิจ และลูกค้ำของหน่วยงาน ขั้นตอนแรกในการจัดทำตัวชี้วัดของหน่วยงานคือ จะต้องรู้ก่อนว่าหน่วยงานนั้นตั้งขึ้นมาโดยจุดมุ่งหมายอะไร มีงานที่จะต้องปฏิบัติอะไรบ้าง ลักษณะของงานที่ทำเป็นงานในลักษณะบริการหรือลักษณะการผลิต งานต่างๆ นั้นทำไปทำไม มุ่งหวังให้เกิดอะไรขึ้น ใครเป็นลูกค้ำ ผู้ได้รับประโยชน์หรือกลุ่มเป้าหมายหลักของหน่วยงาน วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์พันธกิจและลูกค้ำ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในบทบาท หน้าที่ และลูกค้ำของหน่วยงาน ผลจากการวิเคราะห์จะต้องสามารถเขียนพันธกิจและลูกค้ำของหน่วยงานออกมาได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม และถูกต้องตรงกับความเป็นจริง

3.1.2 กำหนดประเด็นด้านผลผลิตและผลลัพธ์ ขั้นตอนนี้เป็น การวิเคราะห์ต่อจาก ขั้นตอนที่แล้ววัตถุประสงค์และสิ่งที่ต้องการได้จากขั้นตอนนี้คือ สามารถกำหนดผลผลิต และผลลัพธ์ ของหน่วยงานที่ชัดเจน ครบถ้วนและเป็นรูปธรรมมากพอที่จะนำไปใช้กำหนดตัวชี้วัดในขั้น ตอนต่อไปได้

3.1.3 กำหนดประเด็นการบริหารจัดการและการปฏิบัติงาน ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์ เช่นเดียวกับขั้นตอนที่แล้ว แต่เนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการปฏิบัติงานของ หน่วยงานที่เป็นเรื่องสำคัญๆ และมีผลอย่างยิ่งต่อการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของหน่วยงาน การกำหนดประเด็นในส่วนนี้จะไม่ใช่ใช้วิธีกำหนดประเด็นที่เป็นกระบวนการ (Process) หรือกิจกรรม (Activity) ของหน่วยงาน เพราะประเด็นในลักษณะนั้นไม่เหมาะสมที่จะใช้บอกผลสำเร็จ ของหน่วยงานในภาพรวม (แต่เหมาะสมที่จะใช้ติดตามหรือบอกความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ของหน่วยงาน) ในที่นี้ให้ใช้วิธีกำหนดประเด็นที่เป็นปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factor: CSF) ของหน่วยงาน

3.1.4 เลือกประเด็นที่ต้องการจัดทำตัวชี้วัด เมื่อกำหนดประเด็นด้านผลผลิตและ ผลลัพธ์ และด้านการบริหารจัดการและการปฏิบัติงานได้แล้ว จะต้องนำประเด็นเหล่านั้นมาพิจารณา ในภาพรวมทั้งหมดว่ามีประเด็นครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่ ขาดตกบกพร่องในเรื่องอะไรบ้าง มีประเด็นใด ที่ไม่สำคัญและควรจะต้องตัดออกไปบ้าง การเขียนประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น ชัดเจน เป็นรูปธรรม และสื่อความหมายได้ดีเพียงใด ทั้งนี้เพื่อให้ได้ประเด็นที่ครอบคลุมผลการดำเนินงานทั้งหมดของ หน่วยงาน

3.1.5 กำหนดตัวชี้วัดพร้อมคำอธิบายตัวชี้วัด เป็นการสร้างสิ่งที่จะนำมาใช้วัดผลผลิต ผลลัพธ์ และ CSF ที่กำหนดขึ้น ตัวชี้วัดที่กำหนดขึ้นจะต้องสามารถวัดในสิ่งที่ต้องการวัดและม ีความเป็นรูปธรรมที่ใช้วัดได้จริง สามารถวัดได้อย่างถูกต้อง มีความเที่ยงตรง และต้องเป็นที่เข้าใจ กันได้โดยทั่วไป การกำหนดตัวชี้วัดเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องอาศัยประสบการณ์และจินตนาการ มากพอสมควร ในทางปฏิบัติจึงควรรวบรวมตัวชี้วัดที่มีผู้จัดทำไว้เพื่อใช้เป็นตัวอย่างและประยุกต์ คัดแปลงให้เหมาะสมกับสิ่งที่เราต้องการวัด เทคนิคอีกประการหนึ่งในการกำหนดตัวชี้วัดก็คือ ให้ โอกาสผู้ปฏิบัติงานเป็นคนกำหนดตัวชี้วัดผลการทำงานของตัวเอง

3.1.6 การกำหนดรายละเอียดประกอบตัวชี้วัด เป็นการทำให้ตัวชี้วัดที่จัดทำขึ้นมี ความสมบูรณ์ พร้อมที่จะนำไปใช้ได้จริง และเป็นเสมือนการประเมินตัวชี้วัดนั้นๆ ด้วยว่ามีความ เป็นไปได้ที่จะนำไปใช้ได้หรือไม่ มีข้อมูลที่จะนำมาใช้ตอบได้จริงหรือไม่ จะต้องเก็บข้อมูลด้วยวิธีไหน จากใคร มีความเป็นไปได้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพียงใด (ทั้งในด้านของเทคนิคและค่าใช้จ่าย) เป็นต้น ซึ่งบางครั้งอาจจะต้องย้อนกลับไปพิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัดใหม่ก็ได้

3.1.7 เผยแพร่ตัวชี้วัดและกำหนดเป้าหมายร่วมกัน เพื่อเผยแพร่ตัวชี้วัดได้จัดทำขึ้นเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ภายในหน่วยงานจะต้องรับรู้และมีส่วนร่วมที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชี้วัดด้วย เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและจะต้องร่วมในการพัฒนาปรับปรุงตัวชี้วัดในโอกาสต่อไป ทั้งนี้หลักการสำคัญ คือ ตัวชี้วัดจะต้องเป็นที่ยอมรับและเห็นชอบร่วมกันทั้งผู้วัดและผู้ถูกวัด นอกจากการเผยแพร่เพื่อให้เกิดความรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น หรืออาจจะถึงขั้นที่จะต้องพิจารณาทบทวนตัวชี้วัดใหม่แล้ว ควรจะได้จัดให้มีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงาน ตามตัวชี้วัดที่จัดทำขึ้นด้วย เพื่อใช้เป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ (Benchmark) ที่จะแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จหรือไม่สำเร็จของการดำเนินงานของหน่วยงาน ซึ่งในหลักการแล้ว การกำหนดเป้าหมายเป็นหน้าที่ของผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงาน เพราะเป็นผู้กำหนดนโยบาย/แนวทาง และเป็นผู้รับผิดชอบผลการทำงานในภาพรวม แต่ในทางปฏิบัติแล้วผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน รวมถึงลูกค้าของหน่วยงานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย เพื่อให้เกิดการยอมรับและเห็นชอบร่วมกันในทุกระดับ

3.2 เกณฑ์กำหนดมาตรฐานของศูนย์ข่าวชุมชน จากแนวทางการจัดทำตัวชี้วัดดังกล่าว ได้กำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์จัดมาตรฐานศูนย์ข่าวชุมชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศูนย์ โดยวัดจากความสำเร็จไว้ 7 ประเด็น ได้แก่

- 3.2.1 การเตรียมการ
- 3.2.2 การจัดทำแปลงพันธุ์ 200 ไร่
- 3.2.3 การกระจายพันธุ์
- 3.2.4 การสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยี
- 3.2.5 องค์กรบริหารและชุมชน
- 3.2.6 กองทุนหมุนเวียน
- 3.2.7 การตลาดและอื่นๆ

ประเด็นต่างๆ ทั้ง 7 ประเด็น มีคะแนนเต็มรวมกันเป็น 100 คะแนน แล้วนำมาเป็นเกณฑ์กำหนดมาตรฐานศูนย์ไว้ 4 ระดับ ได้แก่

- คะแนน 90 ระดับดีมาก
- คะแนน 80-89 ระดับดี
- คะแนน 60-79 ระดับปานกลาง
- คะแนน < 60 ระดับต้องปรับปรุง

4. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ

วริธ ไกยสิทธิ์ (2562) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลน้ำเกีฮัน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีดังนี้

4.1 ปัจจัยด้านผู้นำ เป็นเพราะผู้นำเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งกลุ่ม เป็นผู้ริเริ่มชักชวนชาวบ้านแปรรูปสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น นำมาใช้เพื่อลดรายจ่าย สร้างรายได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้นำมีวิสัยทัศน์ อีกทั้งตัวผู้นำเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีหัวใจก้าวหน้าในการทำธุรกิจ สามารถตัดสินใจ วางนโยบายและแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มได้อย่างดี จึงทำให้สามารถระดมทุนระดมแรง จากคนในชุมชนได้ง่าย และยังสามารถประสานการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ได้มากมาย อีกทั้งยังมีการบริหารงานแบบประชาธิปไตย โดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการทำงาน มีการมอบอำนาจให้รองประธาน และผู้จัดการ สามารถตัดสินใจแทนได้ เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ทำให้การทำงานสะดวกรวดเร็วไม่ติดขัด เพราะงานของกลุ่มต้องมีการขับเคลื่อนงานตลอดเวลา

4.2 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ที่มีความสำคัญเพราะในการดำเนินงาน บริหารงานของวิสาหกิจชุมชนนั้น จำเป็นที่จะต้องได้รับการยอมรับ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนจะต้องตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน จึงจะก่อให้เกิดความร่วมมืออย่างเต็มที่ โดยการมีส่วนร่วมนั้นสามารถเกิดขึ้น ได้ทุกๆ ขั้นตอน ตั้งแต่การเข้าเป็นสมาชิก การร่วมระดมทุน การเสนอแนะความคิดเห็น ที่มุ่งเน้นประโยชน์ของคนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยการสร้างงานสร้างรายได้ อีกทั้งยังนำเอาผลกำไรในแต่ละปี ไปช่วยพัฒนาชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน และโรงพยาบาล ทำให้คนในชุมชนเห็นตรงกันว่าการดำเนินงานนั้นเป็นประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง

4.3 ปัจจัยด้านการผลิต เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จ เนื่องจากการผลิตที่มีกระบวนการที่เป็นมาตรฐาน มีโรงงานที่ได้มาตรฐานสากล อีกทั้งยังมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์คิดค้นสูตรส่วนผสมที่เมื่อนำไปใช้แล้วเห็นผลได้จริง และจากการที่สามารถผลิตวัตถุดิบได้เองในชุมชนนั้น จึงทำให้เป็นการลดต้นทุนการซื้อวัตถุดิบจากแหล่งภายนอก ซึ่งการที่มีวัตถุดิบในชุมชนอย่างเพียงพอ นั้นส่งผลให้สามารถดำเนินธุรกิจได้ในระยะยาว

4.4 ปัจจัยด้านแรงงาน ในกระบวนการกลางน้ำ คือการนำวัตถุดิบมาแปรรูป และปลายน้ำ คือการตลาด และการขาย ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้แรงงานคนเป็นผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้นปัจจัยด้านแรงงานจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ โดยมีนโยบายในการรับบุคลากรในชุมชนเข้าทำงาน เพื่อให้เกิดการสร้างงานให้แก่ชุมชน ทำให้สามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ ได้อย่างเต็มที่เต็มความสามารถ มีความทุ่มเท เนื่องจากเป็นบ้านของตนเอง สิ่งที่ทำนั้นเกิดประโยชน์แก่ทั้งตนเองและชุมชน และยังส่งผลให้การบริหารจัดการ การสั่งการ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะทุกคนจะให้ความร่วมมือ

เป็นอย่างดี ปฏิบัติงานอย่างสุดความสามารถ

4.5 ปัจจัยด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก เป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จ เนื่องจากการที่มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เข้ามาสนับสนุนทั้งการสนับสนุนในเรื่องของเงินทุน ความรู้ เทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น ในส่วนของภาครัฐก็มีหน่วยงานหลายหน่วยที่เข้ามาให้การสนับสนุน เช่น พัฒนาชุมชน เกษตรจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชยจังหวัด เป็นต้น ซึ่งหากไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ นั้น ก็จะทำให้พัฒนาไปได้ช้าเพราะขาดความรู้และการแนะนำ ทั้งในเรื่องเทคโนโลยีและวิธีการต่างๆ

4.6 ปัจจัยด้านสมาชิก จะเห็นได้ว่าสมาชิกของกลุ่มทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน เห็นภาพเดียวกันว่าการดำเนินงานนี้ให้ประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง จึงให้ความร่วมมือในทุกๆ ด้านเป็นอย่างดี อีกทั้งสมาชิกยังมีความเชื่อมั่นในผู้นำ และคณะกรรมการบริหาร ไม่ว่าจะกำหนดทิศทางนโยบายหรือดำเนินการในเรื่องใด สมาชิกก็พร้อมที่จะให้การสนับสนุน ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่มีความใกล้เคียงและเชื่อมโยงกันกับปัจจัยการมีส่วนร่วมและปัจจัยด้านแรงงาน

4.7 ปัจจัยด้านการตลาด ต้องมีการพัฒนาช่องทางการจำหน่ายให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งก็อาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับภาครัฐและภาคเอกชนเป็นสิ่งที่ช่วยเปิดตลาดและการจำหน่ายทางออนไลน์

4.8 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ต้องมีผู้นำและคณะกรรมการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ประกอบกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และความทุ่มเทของพนักงาน มีการวางแผน วางโครงสร้างในการบริหารของกลุ่ม และทุกคนทุกฝ่ายก็ต้องมาช่วยกันทำงาน

4.9 ปัจจัยด้านการเงิน หากการบริหารจัดการของคณะกรรมการเป็นไปด้วยความซื่อสัตย์ โปร่งใสคนในชุมชนมีความไว้วางใจเชื่อใจในตัวผู้นำ ว่ามีการดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน จะให้ความร่วมมือในการระดมทุนซื้อหุ้นกัน เมื่อทำธุรกิจได้ผลกำไรแล้ว การกู้เงินจากแหล่งอื่นมาเพื่อลงทุนก่อสร้างอาคาร หรือซื้อรถยนต์ จึงไม่ใช่เรื่องที่น่ากังวล

4.10 ปัจจัยด้านกฎข้อบังคับ กล่าวคือ มีการกำหนดระเบียบข้อตกลงและข้อบังคับของกลุ่มขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับจะเป็นการวางโครงสร้างแนวทางในการปฏิบัติงานเท่านั้น โดยถ้าหากสมาชิกและพนักงานวิสาหกิจทุกคน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมายอย่างทุ่มเท และมีความรับผิดชอบ ระเบียบข้อตกลงก็ไม่จำเป็นต้องกำหนดเพื่อใช้บังคับให้ทำตาม เพราะทุกคนตระหนักถึงความสำคัญและมีเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.11 ปัจจัยด้านข้อมูลข่าวสาร คนที่จะได้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารมากที่สุดก็คือ ประธาน คณะกรรมการบริหาร และพนักงานแต่ละฝ่ายเท่านั้น เนื่องจากจะได้นำข้อมูลข่าวสาร ไปทำการกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติหรือนโยบายต่างๆ เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายในองค์กร

5. รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชน

สัจจา บรรจงศิริ (2552) กล่าวว่า รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชน มีรูปแบบการดำเนินการ ดังนี้

5.1 การสำรวจพื้นที่เป็นการดำเนินการเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ จากนั้นคัดเลือกศูนย์ข่าวชุมชน ที่มีความพร้อมตามความสมัครใจและยินดีที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตลอดกระบวนการ

5.2 การกำหนดเป้าหมายและจัดทำตัวชี้วัด ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของศูนย์ข่าวชุมชน

5.3 การประเมินศูนย์ข่าวชุมชนก่อนเริ่มดำเนินการพัฒนา แต่ละศูนย์ตามตัวชี้วัด ที่ให้เห็นถึงสภาพปัจจุบันของศูนย์

5.4 การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์ข่าว

5.5 การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์ เพื่อนำไปพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชนของตนเอง

5.6 การจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชน

5.7 การติดตามผลการดำเนินการตามแผน

5.8 การประเมินหลังจากดำเนินการพัฒนา เพื่อประเมินผลการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชน ซึ่งผลการดำเนินการพัฒนา พบว่า ทุกศูนย์ข่าวชุมชนมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชนให้ยั่งยืน ควรมีการส่งเสริมทั้งในระดับนโยบายระดับหน่วยงาน และระดับท้องถิ่น ดังนี้ 1) ระดับนโยบายควรกำหนดนโยบายส่งเสริมให้ชัดเจน ได้แก่ ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ ด้านการเรียนรู้ ด้านการตลาด ด้านสินเชื่อ ด้านเครือข่าย ด้านการใช้เมล็ดพันธุ์คุณภาพดี ด้านการขยายการจัดตั้งศูนย์ ด้านการประกวดศูนย์ และด้านชลประทาน 2) ระดับหน่วยงานควรมีการดำเนินการส่งเสริมในด้านเทคนิคและความรู้ ได้แก่ การทำนาแปลงรวม การจัดการความรู้ให้กับศูนย์ การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน การให้ความรู้เรื่องการบริหารและการผลิตเมล็ดพันธุ์ การสรุปและถอดบทเรียน การประมวลความรู้ที่ได้จากการดำเนินงาน และ 3) ท้องถิ่น ควรให้การสนับสนุนในด้านการเงินงบประมาณและการดำเนินงาน

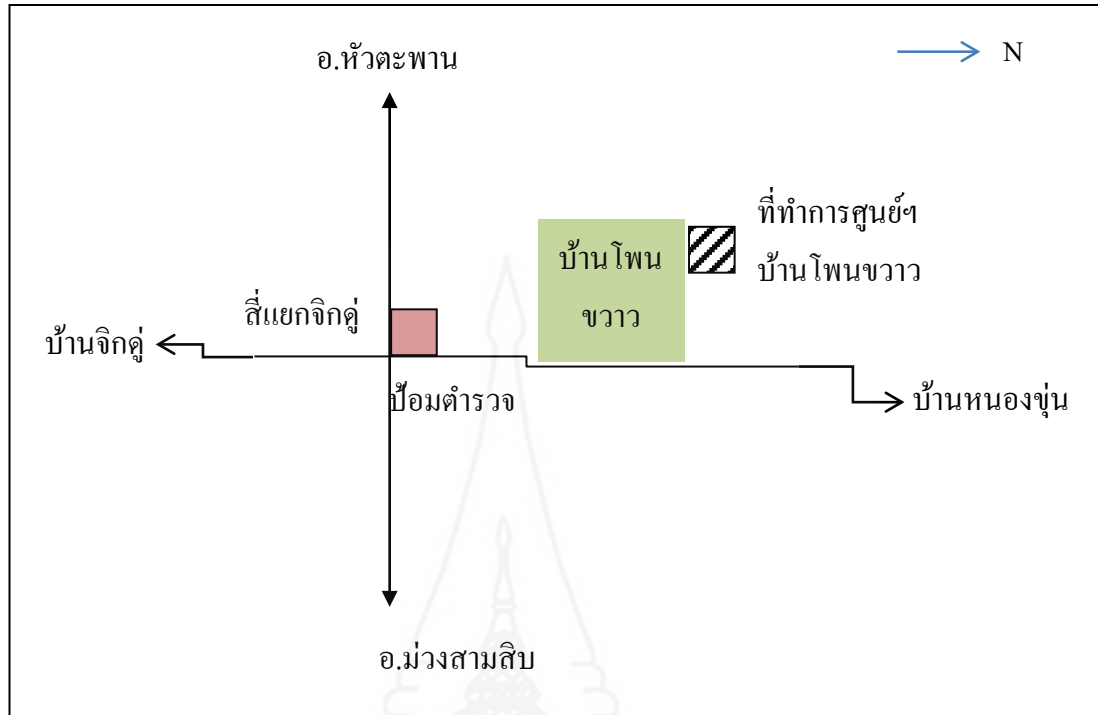
6. ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

6.1 ข้อมูลทางสังคมของบ้านโพนขาว

บ้านโพนขาว ได้ตั้งขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่มีหลักฐานในการสร้างวัดปรากฏอยู่กับทะเบียนวัดที่อำเภอวังสามสิบ ว่าวัดบ้านโพนขาวสร้างขึ้นเมื่อวันที่ 20 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2275 ดังนั้นตามหลักการสันนิษฐานบ้านเกิดก่อนวัด บ้านโพนขาวน่าจะตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. 2220 ก่อนการสร้างวัด 55 ปี ตามประวัติศาสตร์คงอยู่ในสมัยอาณาจักรโคตรบูรณ์ มีเมืองนครพนมเป็นเมืองหลวง เมืองเขมราฐริมฝั่งโขงเป็นเมืองเอก บ้านโพนขาวครั้งนั้นขึ้นสังกัดเมืองเขมราฐ

มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า นายจันทร์และนายพันธ์ ซึ่งเป็นคนบ้านไผ่ใหญ่ ได้พาผู้คนมาตั้งบ้านเรือนเป็นครั้งแรกในพื้นที่มีต้นขาวใหญ่ขึ้นอยู่กลางโพน เมื่อสร้างเสร็จจึงให้ชื่อว่าบ้านโพนขาว ต่อมาเมื่อมีจำนวนครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นจึงได้แบ่งแยกการปกครองจากบ้านโพนขาว หมู่ที่ 4 เป็นบ้านโพนขาวพัฒนา หมู่ที่ 10 เมื่อวันที่ 30 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2540 ปัจจุบันมีนายจันทก์ สง่าพันธ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีครัวเรือนทั้งสิ้น 120 ครัวเรือน มีประชากรจำนวน 752 คน แบ่งเป็นชาย 395 คน เป็นหญิง 357 คน ประชากรส่วนใหญ่บ้านโพนขาวมีอาชีพทำการเกษตร มีพื้นที่ทั้งหมด 3,044 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 42 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 202 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 2,800 ไร่ (ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว, 2556)

จากนโยบายกรมส่งเสริมการเกษตรที่ส่งเสริมและให้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีในชุมชนและเพื่อเป็นสถานที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องเหมาะสมกับพื้นที่ สำนักงานเกษตรอำเภอหัวตะพาน จึงมีมติให้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาวขึ้น ณ ศาลาประชาคมบ้านโพนขาว หมู่ที่ 10 ตำบลจิกคู่ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ โดยจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2545 มีสมาชิกเริ่มแรก 10 คน ปัจจุบันมีสมาชิก 23 คน และสมาชิกเครือข่าย 50 คน อยู่ห่างจากอำเภอหัวตะพาน ถนนหัวตะพาน – ม่วงสามสิบ 18 กิโลเมตร

ภาพที่ 2.3 แผนที่แสดงที่ตั้งศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

ที่มา : ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว (2556, น.3)

6.2 ข้อมูลทางเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

หลังจากจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนแล้ว เริ่มดำเนินการจัดตั้งกองทุนในปี 2545 โดยเริ่มจากการระดมเงินทุนจากสมาชิกทุกคนเป็นข้าวเปลือกคนละ 30 กิโลกรัม และเงินสมทบจากค่าปัจจัยการผลิตที่กรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุนและขอสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลจิกดู่อีกส่วนหนึ่ง

ตารางที่ 2.1 โครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ

ลำดับที่	โครงการ/กิจกรรม	ปี พ.ศ.	หน่วยงานที่สนับสนุน	งบประมาณ (บาท)	หมายเหตุ
1.	โครงการศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	2545	กรมส่งเสริมการเกษตร	70,000	สนับสนุนเป็น - เมล็ดพันธุ์ข้าว - ปุ๋ยเคมี
2.	การระดมหุ้น	2545	สมาชิก	7,000	-ข้าวเปลือก

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลำดับ ที่	โครงการ/กิจกรรม	ปี พ.ศ.	หน่วยงาน ที่สนับสนุน	งบประมาณ (บาท)	หมายเหตุ
3.	โครงการพัฒนาและ เพิ่มศักยภาพศูนย์ ข้าวชุมชน	2546	กรมส่งเสริม การเกษตร	20,000	- เมล็ดพันธุ์ข้าว
4.	โครงการพัฒนาและ เพิ่มศักยภาพศูนย์ ข้าวชุมชน	2547	กรมส่งเสริม การเกษตร	10,000	- เมล็ดพันธุ์ข้าว
5.	โครงการพัฒนาและ เพิ่มศักยภาพศูนย์ ข้าวชุมชน	2550	ศูนย์ เมล็ดพันธุ์ข้าว อุบลฯ	30,000	- เมล็ดพันธุ์ข้าว
6.	โครงการพัฒนาและ เพิ่มศักยภาพศูนย์ ข้าวชุมชน	2553	ศูนย์ เมล็ดพันธุ์ข้าว อุบลฯ	10,000	- เมล็ดพันธุ์ข้าว
7.	โครงการสนับสนุน กลุ่มเกษตรกร	2553	อ.บ.ต.จิกคู่	50,000	- ปัจจัยการผลิต
8.	โครงการพัฒนาและ เพิ่มศักยภาพศูนย์ ข้าวชุมชน	2555	ศูนย์ เมล็ดพันธุ์ข้าว อุบลราชธานี	20,000	- เมล็ดพันธุ์ข้าว
9.	โครงการสนับสนุน กลุ่มเกษตรกร	2555	อ.บ.ต.จิกคู่	20,000	- ปัจจัยการผลิต
รวม				237,000	

ที่มา : ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว (2556, น.7)

ปัจจุบันศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาวมีเงินทุนหมุนเวียน จำนวน 131,050 บาท โดยมีคณะกรรมการศูนย์เป็นผู้บริหารจัดการการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ต่อไป

6.3 การดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชนบ้านนาชุม

6.3.1 การบริหารจัดการองค์กรของศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขวาว มีการดำเนินงาน

ดังนี้

1) คณะกรรมการศูนย์ข่าวชุมชน

ตารางที่ 2.2 คณะกรรมการศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขวาว

คณะกรรมการ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
ฝ่ายบริหาร	นายจ่านง สง่าพันธ์	ประธาน
	นายสุพี ขจรสุข	รองประธาน
	นายพิทักษ์ เสนสม	เลขานุการ
	นายสมร สวัสดิ์พล	เหรัญญิก
	นายผจญ เสนสม	กรรมการ
	นายบัวหลั่น สมหมั่น	กรรมการ
ฝ่ายตรวจสอบคุณภาพ	นายจ่านง สง่าพันธ์	ประธาน
	นายสุพี ขจรสุข	รองประธาน
	นายพิทักษ์ เสนสม	เลขานุการ
	นายสมร สวัสดิ์พล	เหรัญญิก
	นายผจญ เสนสม	กรรมการ
	นายบัวหลั่น สมหมั่น	กรรมการ
	สมาชิกคัดเลือก 3 ราย	กรรมการ

ที่มา : ศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขวาว (2556, น.8)

2) กฎระเบียบและข้อบังคับศูนย์ข่าวชุมชน

- (1) สมาชิกแต่ละคนต้องเข้าร่วมกลุ่มด้วยความสมัครใจ
- (2) สมาชิกต้องเพิ่มหุ้นทุกปีอย่างน้อย คนละ 1 หุ้นๆ ละ 500 บาท
- (3) สมาชิกต้องทำแปลงพันธุ์อย่างน้อย 5 ไร่
- (4) สมาชิกต้องเข้าโรงเรียนก่อน 09.30 น.

(5) สมาชิกมาช้า 30 นาที ปรับ 50 บาท หากมาช้าเกิน 10.00 น. ปรับ 150 บาทและถือว่าขาดการประชุม

(6) การกู้ยืมเงินอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.50 บาทต่อเดือน

(7) การลาออกต้องแจ้งให้คณะกรรมการรับทราบก่อน

(8) สมาชิกทุกคนต้องยอมรับและถือปฏิบัติตามมติส่วนใหญ่ในที่ประชุม

6.3.2 การผลิตเมล็ดพันธุ์

ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว มีแผนการดำเนินงานดังนี้

1) จัดตั้งกลุ่มเครือข่าย โดยมีสมาชิกในตำบลจิกคู่ จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 7 จำนวน 32 ราย หมู่ที่ 8 จำนวน 5 ราย และหมู่ที่ 10 จำนวน 13 ราย

2) มีการประชุมกลุ่มเครือข่ายอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

3) ติดต่อแหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรอำเภอหัว

ตะพาน องค์การบริหารส่วนตำบลจิกคู่ และชุมชนใกล้เคียง

4) คัดเลือกพื้นที่และชาวนาโดยพิจารณาพื้นที่ที่มีศักยภาพ การผลิตข้าวและเกษตรกรที่มีความตั้งใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

5) ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพ จำนวน 50 ตัน

6.3.3 แนวทางการรับซื้อและการกระจายพันธุ์ข้าวคุณภาพดี

ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาวเป็นศูนย์ที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ซึ่งมีแนวทางการรับซื้อและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว ดังนี้

1) ให้คณะกรรมการออกสำรวจตรวจสอบแปลงการตัดพันธุ์ปน

2) การสีฟัดให้เป็นไปตามข้อตกลงของกรรมการ

3) การตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ให้คณะกรรมการและสมาชิกอีก 3 ราย ที่ประชุมคัดเลือกเข้าร่วมในการพิจารณา

4) การรับซื้อจากสมาชิกให้ราคาสูงกว่าท้องตลาด กิโลกรัมละ 2 บาท

5) ส่งเมล็ดพันธุ์เพื่อตรวจสอบคุณภาพที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

6) จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ให้กับสหกรณ์การเกษตรอำเภอหัวตะพาน องค์การบริหารส่วนตำบลจิกคู่ สมาชิกและเครือข่ายรวมทั้งผู้ที่สนใจในชุมชนใกล้เคียง

สรุป ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ปัจจุบันมีสมาชิก 23 คน ทำหน้าที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 มีเป้าหมายการผลิตเมล็ดพันธุ์ 50 ตันต่อปี แม้จะมีหน่วยงานต่างๆให้การสนับสนุนทั้งในด้านปัจจัยการผลิต เงินทุน วิชาการและการฝึกอบรมการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์จากเจ้าหน้าที่ตามกระบวนการหลักสูตร

โรงเรียนเกษตรกร ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกก็ยังไม่มีความพอเพียงเมื่อเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยที่ในปีการผลิต 2563/64 มีเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกที่ผ่านการตรวจรับรองคุณภาพจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานีเพียง 9 ราย มีเมล็ดพันธุ์ที่จำหน่ายได้เพียง 9 ตันในด้านการบริหารจัดการก็ยังไม่สามารถขับเคลื่อนผลการดำเนินงานให้ออกมาได้ดีเท่าที่ควรจึงถูกประเมินจัดชั้นระดับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนตามเกณฑ์ประเมินของกรมส่งเสริมการเกษตร อยู่ที่ระดับความเข้มแข็งปานกลาง

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มัตติกา สวางษ์นาม (2563) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว บ้านดงยาง อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด จากการศึกษาพบว่า สมาชิกมีการแบ่งกลุ่ม เป็นสายตรวจแปลง 5 สาย มีการตรวจแปลงและตัดพันธุ์ปน 3 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ระยะเวลา แดกกอ ตรวจดูการแตกกอ ทรงกอ ความสูง ลำต้น และใบ เป็นต้น ถ้ากอใดมีลักษณะผิดปกติจากลักษณะประจำพันธุ์ของ ข้าวที่เรปลูก จะตัดทิ้งทั้งกอ นอกจากนี้ถ้าพบกอข้าวที่ขึ้นนอกแถวปลูกก็ให้ตัดทิ้งทั้งกอด้วย ครั้งที่ 2 ระยะเวลาออกดอก จะตัดกอข้าวที่ออกดอกก่อนหรือหลัง กอข้าวส่วนใหญ่ที่ออกดอกมากกว่า 22 ลำต้นทิ้งไป ครั้งที่ 3 ระยะเวลาเมล็ดสุกแก่ มีการตรวจดูกอที่มีลักษณะเมล็ดข้าว ถ้าเป็นเมล็ดรูปร่าง สี และมีหาง ก็จะตัดทิ้งทั้งกอ นอกจากนี้ แต่ละคนที่รับผิดชอบแปลงนาตนเองจะคอยดูแลตัดพันธุ์ปนตลอด ในส่วนของเจ้าหน้าที่มีการให้คำแนะนำปรึกษาตลอดฤดูกาลปลูก และมีการตรวจแปลง อยู่ 2 ระยะเวลา คือ ระยะเวลาที่ 1 การตรวจแปลงขยายพันธุ์ข้าว ระยะเวลาแตกกอ ลงพื้นที่ตรวจแปลง ช่วงเดือน กันยายน ระยะเวลาที่ 2 ช่วงตรวจแปลงพันธุ์ในระยะเวลาเมล็ดสุกแก่ลงพื้นที่ตรวจแปลง ช่วงเดือน พฤศจิกายน ด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน พบว่า มีการวางแผนนำเทคโนโลยีมาใช้ในการลดต้นทุนการผลิต คือใช้เทคโนโลยีเครื่องหยอดเมล็ดข้าว ใช้เมล็ดพันธุ์ 8 กิโลกรัมต่อไร่ แก้ไขปัญหาเรือดินขาดความอุดมสมบูรณ์ โดยการ ใถกลบตอซังและปลูกพืชปุ๋ยสด บูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายด้านการวางแผนการผลิต และการตลาด การปฏิบัติงานตามแผน และการประเมินผล การจัดการองค์กร มีสมาชิก ทั้งหมด 35 คน เป็นคณะกรรมการ 10 คน เป็นสมาชิก 25 คน มีโครงสร้างการบริหารงาน และแบ่งหน้าที่กัน อย่างชัดเจน มีการจัดการทรัพยากรบุคคล คัดเลือกคุณสมบัติบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิก

วิยะดา สุทธิศักดิ์ (2560) ศึกษาศักยภาพของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวเชียงใหม่ พบว่า สมาชิกมีวิธีและความละเอียดในการตัดถอนพันธุ์ปนมากขึ้น จากที่เคยตัดพันธุ์ปนบ้าง หรือตัดถอนพันธุ์ปน จาก 3 ระยะเวลา เป็น 5 ระยะเวลา

โดยการตัดตอนพันธุ์ป็นทุกระยะการเจริญเติบโตของข้าว และเปลี่ยนจากการทิ้งพันธุ์ป็นที่กำจัดไว้บนคันนา เป็นการเก็บไปทิ้งนอกแปลง ทำให้สมาชิกลดการเกิดข้าวเรือและข้าวพันธุ์ป็นในแปลงที่จะเจริญเติบโตในฤดูต่อไปได้ดี และยังสามารถทำให้แปลงของสมาชิกผ่านมาตรฐานมากขึ้นกว่าเดิมในระดับหนึ่ง ซึ่งนับได้ว่าเป็นฤดูกาลแรกๆ ที่สมาชิกเริ่มมีการพัฒนาในการตัดตอนพันธุ์ป็น ดังนั้นในฤดูต่อไป สมาชิกจะสามารถลดปริมาณข้าวเรือ และพันธุ์ป็นในแปลงได้ดีขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งยังสามารถทำให้จำนวนแปลงผ่านมาตรฐานมากขึ้นในอนาคต ส่งผลให้ได้ผลผลิตตามเป้าหมาย และได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ

คณิงนุช พิมชัย (2560) ได้ศึกษา การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุดรธานี พบว่า ข้อเสนอแนะของสมาชิกศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุดรธานี คือ เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลแปลงขยายพันธุ์ ควรส่งเสริมความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพและในปริมาณที่มากขึ้น และส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ดีและมีคุณภาพ พร้อมทั้งจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับสมาชิกทั้งหมด เพื่อเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ที่มากขึ้น

พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2560) วิธีการส่งเสริมโดยกลุ่มบุคคล (Group Method) เป็นการส่งเสริมแก่กลุ่มบุคคลจะให้ผลดีในการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้รับการส่งเสริม จากชั้นสนใจ (Interest) ไปสู่การทดลองทำดู (Trial) และ หากเป็นที่พอใจแล้ว ก็อาจไปถึงขั้นยอมรับ (Adoption) การส่งเสริมแบบกลุ่มสามารถจะพิจารณาวิธีการที่มีประสิทธิภาพและนิยมใช้มาก การศึกษาดูงานนอกสถานที่ (Field Trip of Study Tour) เป็นวิธีการจัดการส่งเสริมที่เพิ่มความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้รับการส่งเสริมได้เป็นอย่างดีวิธีหนึ่ง เพราะผู้ร่วมในการศึกษาและดูงานจะมีโอกาสได้พบเห็นผลงานของผู้อื่นซึ่งได้ทำสำเร็จแล้ว

สุวริย์ เคนหงส์ (2562) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 เกษตรกรมีการปฏิบัติตามแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 อยู่ในระดับมากถึง 7 ด้าน ได้แก่ การปฏิบัติดูแลรักษาแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การเตรียมพื้นที่ การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว การจัดพันธุ์ป็น และวิธีการปลูกข้าว หลังจากได้มีการฝึกอบรมรวมทั้งการฝึกปฏิบัติตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร จากนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมแบบกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง คือ ขาดการศึกษาดูงานนอกสถานที่ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรมีความต้องการไปศึกษาดูงานในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ต้นแบบ ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าศึกษาดูงานในแปลงสาธิตของศูนย์ข้าวชุมชนในพื้นที่ หรืออำเภอใกล้เคียง รวมทั้งการศึกษาดูงานในศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของทาง

ราชการ การรวมกลุ่มทำนาแปลงใหญ่เกษตรกรจะมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากกว่าเกษตรกรทั่วไป ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดนโยบายให้หน่วยงานในสังกัด ดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสในการแข่งขันให้แก่เกษตรกร โดยบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและเกษตรกร และได้ปรับกระบวนการทำงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ กำหนดให้ทุกหน่วยงานบูรณาการลงทำงานในพื้นที่เดียวกัน (แปลงใหญ่) เพื่อสนับสนุนเกษตรกรตามภารกิจของแต่ละหน่วยงานและความต้องการของเกษตรกร นอกจากนี้ได้ประสานงานกับภาคเอกชนสนับสนุนการพัฒนาแปลงใหญ่โดยเฉพาะในด้านการตลาดและการบริหารจัดการแบบแปลงใหญ่ การที่จะให้เกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นสมาชิกนาแปลงใหญ่ สามารถบริหารจัดการผลผลิตข้าวร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีเงินทุนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรในแปลงใหญ่สามารถนำไปพัฒนากิจกรรมด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการผลิต และการตลาด ที่จะนำไปสู่การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง ซึ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีโครงการสนับสนุนสินเชื่อ จึงเป็นการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เพื่อใช้ในการผลิต และการซื้อปัจจัยการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนในการทำนา ผู้ปลูกข้าวในเขตใช้น้ำฝนจะต้องทราบและศึกษาสภาพภูมิอากาศ ในพื้นที่แต่ละแหล่งปลูกเป็นอย่างดีเพื่อจัดการปลูกภายใต้ความสัมพันธ์ของดิน น้ำ พืช เป็นไปอย่างใกล้ชิดมาก เพื่อให้การผลิตข้าวประสบความสำเร็จ แต่ในบางปีที่เกษตรกรประสบปัญหาสภาพการแปรปรวนของฝน เช่น ฝนตกน้อยหรือมากเกินไป หรือมีการกระจายตัวของฝนไม่สม่ำเสมอก็อาจส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของข้าวและมีผลทำให้ได้รับผลผลิตต่ำ ดังนั้น น้ำจึงเป็นปัจจัยการผลิตข้าวขั้นพื้นฐานสำคัญที่เกษตรกรจะต้องมีการจัดการน้ำสำหรับการปลูกข้าวในระดับเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

กิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชน ตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า กลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่มสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในหลักการหรือแนวทางดำเนินงานของศูนย์ มีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ของกลุ่ม ให้ความร่วมมือ เป็นคนดีเสียสละ ซื่อสัตย์ และขยันหมั่นเพียร ผู้นำกลุ่มเป็นผู้นำที่ เป็นผู้ริเริ่มให้มีการรวมกลุ่ม สามารถเป็นตัวแทนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก สามารถสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม รับฟังและเคารพความคิดของสมาชิก มีความรู้ด้านการตลาด คณะกรรมการ มีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ และมีความคิดเห็นด้านบวก การบริหารงาน มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีแผนการดำเนินการ มีการดำเนินการกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการประชุม ปีละ 3 ครั้งและจัดการบันทึกการประชุม มีการจัดทำบัญชี มีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ และมีแผนการใช้การเงิน ด้านการตลาด พบว่ามีแผนการจำหน่าย

มีการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน มีการตั้งคณะกรรมการฝ่ายการตลาด มีวิธีการขายที่หลากหลาย กลุ่มเป็นตัวแทนในการจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และกลุ่มมีอำนาจต่อรองราคา ด้านกองทุนหมุนเวียน พบว่ามีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิก หุ้นละ 100 บาท มีแผนบริหารกองทุน มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีปันผล มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน และมีสรุปผลการดำเนินงานทุกปี การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ สมาชิกเห็นว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในการที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำบัญชี ด้านวัสดุอุปกรณ์/เครื่องจักร ปัจจัยการผลิต ด้านช่องทางการจำหน่าย และด้านราคาจำหน่าย

เจตพนธ์ สมศรีมี (2560) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกรสมาชิก โครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่จังหวัดอุดรธานี พบว่า การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ควรให้ความสำคัญต่อดิน หรือการเตรียมพื้นที่ก่อนการเพาะปลูกเป็นอันดับแรก เนื่องจากดินเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้มีผลผลิตด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้สูงขึ้น รวมทั้งการรณรงค์ไม่ให้มีการเผาตอซังก่อนการเตรียมดิน เนื่องจากการเผาตอซังข้าวส่งผลทำให้ดินสูญเสียอินทรีย์วัตถุ เป็นการทำลายโครงสร้างของดิน จุลินทรีย์ในดิน และสิ่งมีชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อดิน ซึ่งตอซังข้าวมีประโยชน์อย่างมาก เมื่อไถกลบจะเป็นอินทรีย์วัตถุช่วยปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์

สิรินาด อินทวา (2560) ศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวตามมาตรฐานเกษตรดีที่เหมาะสมของเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม พบว่า ปัจจุบันพื้นที่ทางการเกษตรมีอยู่อย่างจำกัด และขาดความอุดมสมบูรณ์ เกษตรกรต้องการมีความรู้ด้านการจัดการดินและพื้นที่ปลูก เพื่อให้สามารถผลิตข้าวให้ปริมาณและมาตรฐานดียิ่งขึ้น

อำพล ได้เภาสน (2561) ศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทั้ง 6 ขั้นตอนอย่างเคร่งครัด ได้แก่ 1) ขั้นตอนการปลูกสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 2) ขั้นตอนการใส่ปุ๋ยสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 3) ขั้นตอนการให้น้ำสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 4) ขั้นตอนการตรวจโรคแมลง และศัตรูข้าว 5) ขั้นตอนการตรวจตัดข้าวปนและกำจัดวัชพืชสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และ 6) ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งทุกขั้นตอนมีการบันทึกลงรายละเอียดการปฏิบัติงาน

ฐิตามินทร์ คงสำราญ (2562) ศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าปัญหาของศูนย์ข้าวชุมชนเกิดจากขาดงบประมาณ ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ทำให้ในการดำเนิน

กิจกรรมในด้านการฝึกอบรม การประชุม ตลอดจนการดำเนินงานด้านต่างๆ ของศูนย์ข่าวชุมชน ไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง อาจเกิดจาก หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีงบประมาณในการสนับสนุน หรืองบประมาณที่ได้รับจัดสรรงบประมาณมีไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ข่าวชุมชน ทำให้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากองค์ประกอบของศูนย์ข้าวชุมชน การดำเนินการและการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย โดยใช้กระบวนการให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือเกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชน มีส่วนร่วมในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา สภาพการดำเนินงาน การคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาการดำเนินงานตลอดจนการประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อการเรียนรู้ และการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็งตามแนวทางที่เหมาะสม

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1.1 ประชากร (Population) ประชากรที่ทำการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) ประชากรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 23 ราย
- 2) ประชากรที่เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 6 ราย

1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Samples) คือ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 23 ราย แบบเจาะจง (purposive sampling) ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน คณะกรรมการบริหารกลุ่ม สมาชิกศูนย์ฯ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขาว คัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล เกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด เจ้าหน้าที่กรมการข้าว เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน

1.1.3 แหล่งข้อมูล

- 1) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จาก เอกสาร ตำรา ผลการศึกษาวิจัย รายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน รายงานการประชุมของศูนย์ข้าวชุมชน
- 2) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชนทั้งหมด

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยในครั้งนี้ ใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและสภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

ลักษณะของคำถาม เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ข้อมูลที่ เป็นข้อเท็จจริง ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษาจำนวนสมาชิกครัวเรือน ตำแหน่งทางสังคม การเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรการเกษตร ประสบการณ์ในการทำนา ระยะเวลาการ เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เหตุผลในการเป็นสมาชิก การรับรู้ข่าวสารทางการเกษตร การได้รับการ สนับสนุนการติดตามงานจากภาครัฐ ลักษณะพื้นที่การผลิต รายได้ ค่าใช้จ่าย พื้นที่ถือครอง แร่งงาน และการกู้ยืมเงินของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

เป็นคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ตามหลักการปฏิบัติ ทางการเกษตรที่ดี สำหรับทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยกำหนดการตอบคำถามมีการปฏิบัติตามหลัก การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี สำหรับทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 90.00 ขึ้นไป เป็นการผลิต เมล็ดพันธุ์ของสมาชิกมีประสิทธิภาพและตอบการปฏิบัติต่ำกว่าร้อยละ 90.00 เป็นการผลิตเมล็ดพันธุ์ ของสมาชิกที่ยังไม่มีประสิทธิภาพต้องปรับปรุง

ตอนที่ 3 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับการ ดำเนินงานใน 6 ด้าน ได้แก่ กลุ่มและการบริหารกลุ่ม การจัดทำแปลงพันธุ์ 200 ไร่ การกระจายพันธุ์ การสาธิตและการถ่ายทอดเทคโนโลยี องค์การบริหารส่วนตำบลและองค์กรในชุมชน กองทุนหมุนเวียน การตลาดและอื่นๆ เป็นข้อคำถามที่ต้องประเมินความคิดเห็นว่าผู้ประเมินเห็นด้วยเพียงใด โดยมีมาตร วัดความคิดเห็น ระดับดังนี้

5 = มากที่สุด

4 = มาก

3 = ปานกลาง

2 = น้อย

1 = น้อยที่สุด

การแปลความหมายใช้วิธีนำค่าเฉลี่ยในแต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกับ เกณฑ์ (Best,1976) ดังนี้

มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00

มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20

ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40

น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81- 2.60

น้อยที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00 -1.80

ข้อคำถามเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ เป็นคำถามแบบให้เลือกตอบ โดยมีคำตอบให้เลือกในหลายลักษณะคือ มีและไม่มี เพียงพอและไม่เพียงพอ เหมาะสมและไม่เหมาะสม เพิ่มขึ้น เท่าเดิม และลดลง เชื่อถือและไม่เชื่อถือ เงินสด ยืม แลกเปลี่ยน และเงินเชื่อ

และ เกณฑ์การให้การสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชนไว้ดังนี้

ตอบคำถามมีการสนับสนุน

ร้อยละ 80 ขึ้นไป แสดงว่า ให้การสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชนมาก

ร้อยละ 60-79.99 แสดงว่า ให้การสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชนปานกลาง

ต่ำกว่าร้อยละ 60 แสดงว่า ให้การสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชนน้อย

1.3 การตรวจสอบเครื่องมือ

การตรวจสอบความเชื่อมั่น (reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมา และผ่านการตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขแล้วตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ไปทำการ try out ทดลองสัมภาษณ์กับกลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติและลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโปงเมืองน้อย หมู่ที่ 1 ตำบลโปงเมืองน้อย อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 10 ราย จากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์มาทดสอบความเชื่อมั่น โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (alpha coefficient) ตามวิธี Cronbach's alpha ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.976 แสดงว่าแบบสัมภาษณ์มีความเชื่อถือได้ จึงนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการประชุมกลุ่ม ดังนี้

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1.1 ประชากร (Population) ประชากรที่ทำการศึกษา ประกอบด้วยประชากรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 23 ราย

2.1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ สมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 23 ราย เลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน คณะกรรมการบริหารกลุ่ม และสมาชิกศูนย์ฯ

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้เครื่องมือ คือ แบบบันทึกข้อมูลการประชุมกลุ่ม โดยการบันทึกข้อมูลจากการประชุมกลุ่ม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสัมภาษณ์ การสังเกต สอบถามแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การพบปะ พูดคุย รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขาว

2.3 การตรวจสอบเครื่องมือ

การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (content validity) เพื่อตรวจสอบว่าแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมานั้น สามารถวัดได้ตรงตามความต้องการ และครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาหรือไม่ ดำเนินการโดยนำแบบบันทึกไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และขอคำแนะนำเกี่ยวกับประเด็นที่ควรเพิ่มเติมหรือแก้ไข จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีเนื้อหาสมบูรณ์และมีความถูกต้องตามที่ต้องการศึกษา

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและการจัดหมวดหมู่ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ตามระเบียบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขาว จากนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบงานศูนย์ข่าวชุมชนของสำนักงานเกษตรอำเภอห้วยตะพาน และสำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ ข้อมูลจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวและจากกรมการข้าว จังหวัดอุบลราชธานี และข้อมูลจากเอกสารการดำเนินงานของศูนย์ข่าวบ้านโพนขาว

3.2 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ เพื่อบริหารจัดการคณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงให้ทราบเกี่ยวกับการทำวิจัยในครั้งนี้

3.3 จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการสัมภาษณ์

3.4 ดำเนินการสอบถาม โดยสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เริ่มจากการแนะนำตัว ชี้แจง
วัตถุประสงค์และประโยชน์ของการวิจัย พร้อมทั้งบันทึกผลการสัมภาษณ์

3.5 เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ 2564 จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้
คัดเลือกไว้ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวหอมบ้านโพธิ์ขาว

3.6 ทำการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปและอภิปรายผล

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภห้วตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ แบ่งเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

ตอนที่ 3 สภาพการดำเนินงานและสภาพการกระจายเมล็ดพันธุ์และการตลาดของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

ตอนที่ 5 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว จากการสัมภาษณ์สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภห้วตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ตอนที่ 1 สภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

1.1 สภาพสังคมของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ สมรส สถานภาพในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระดับการศึกษา ตำแหน่งในชุมชน สมาชิกกลุ่มองค์กรเกษตรกร การเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เหตุผลของการเข้ามาเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนของเกษตรกร สภาพพื้นที่ ลักษณะดินและแหล่งน้ำ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผล ดังนี้

1.1.1 เพศ พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ร้อยละ 82.6 เป็นเพศชาย ร้อยละ 17.4 เป็นเพศหญิง

1.1.2 อายุ พบว่า ร้อยละ 21.7 มีอายุระหว่าง 46-55 ปี ร้อยละ 78.3 มีอายุมากกว่า 55 ปี

1.1.3 สถานภาพสมรส พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทั้งหมด มีสถานภาพ สมรส

1.1.4 สถานภาพในครัวเรือน พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 95.7 เป็นหัวหน้าครัวเรือน และร้อยละ 4.3 เป็นสมาชิกในครัวเรือน

1.1.5 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.8 มีสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน ร้อยละ 43.5 มีสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 4 คน และ ร้อยละ 8.7 มีสมาชิกในครัวเรือน 1-2 คน

1.1.6 ระดับการศึกษา พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.2 จบประถมศึกษา ร้อยละ 26.1 จบมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 4.3 จบมัธยมศึกษาตอนต้น และ ร้อยละ 4.3 จบปริญญาตรี

1.1.7 ตำแหน่งในชุมชน พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.8 ไม่มีตำแหน่งใดในชุมชน ร้อยละ 26.1 เป็นกรรมการหมู่บ้าน ร้อยละ 8.7 เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และร้อยละ 4.3 อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

1.1.8 การเป็นสมาชิกในองค์กรเกษตรกร พบว่า ร้อยละ 100 เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน กลุ่มลูกค้า ชกส. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และร้อยละ 39.1 เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร

1.1.9 อายุการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าว พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทุกรายเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมาแล้ว 11-15 ปี

1.1.10 เหตุผลของการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า สมาชิกทั้งหมด ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ราคาถูกไว้ปลูก ต้องการได้รับความรู้และข่าวสารการผลิตข้าวมากขึ้น ต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ราคาสูง ต้องการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร มี ต้องการการสะสมทุนและสวัสดิการทางการเงิน ต้องการรวมกลุ่มเพื่อให้มีพลังต่อรองทางธุรกิจ

1.1.11 สภาพพื้นที่ พบว่า ร้อยละ 100 ดินเป็นที่ดอน

1.1.12 ลักษณะที่ดิน พบว่า ร้อยละ 65.2 เป็นดินทราย และร้อยละ 34.8 เป็นดินร่วนปนทราย

1.1.13 แหล่งน้ำ พบว่า ร้อยละ 100 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านนาชุม อาศัยน้ำฝน ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 สภาพสังคมของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

(N = 23)

ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	19	82.6
หญิง	4	17.4
2. อายุ		
น้อยกว่า 35 ปี	-	-
35-45 ปี	-	-
46-55 ปี	5	21.7
มากกว่า 55 ปี	18	78.3
3. สถานภาพ		
โสด	-	-
สมรส	23	100
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	-	-
4. สถานภาพในครัวเรือน		
หัวหน้าครัวเรือน	22	95.7
สมาชิกในครัวเรือน	1	4.3
อื่นๆ	-	-
5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1-2 คน	2	8.7
3-4 คน	11	47.8
มากกว่า 4 คน	10	43.5
6. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาปีที่ 4-6	15	65.3
มัธยมศึกษาตอนต้น	1	4.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย	6	26.1
ปริญญาตรี	1	4.3

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

(N = 23)

ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
7. ตำแหน่งในชุมชน		
ไม่มีตำแหน่งใด	11	47.8
ผู้ใหญ่บ้าน	2	8.7
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	2	8.7
องค์การบริหารส่วนตำบล	1	4.3
อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน	1	4.3
กรรมการหมู่บ้าน	6	26.1
8. การเป็นสมาชิกองค์กรการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
กลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน	23	100
กลุ่มเกษตรกรทำนา	-	-
สหกรณ์การเกษตร	9	39.1
กลุ่มลูกค้า ธกส.	23	100
กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	23	100
1-15 ปี	-	-
6-10 ปี	-	-
11-15 ปี	23	100
มากกว่า 15 ปี	-	-
- ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ราคาถูกไว้เพาะปลูก	23	100
- ได้รับความรู้และข่าวสารการผลิตข้าวมากขึ้น	23	100
- ต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ราคาสูง	23	100
- ต้องการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร	23	100
- มีการระดมทุนและสวัสดิการทางการเงิน	23	100
- มีพลังต่อรองทางธุรกิจ	23	100
- อื่นๆ	-	-
9. สภาพพื้นที่		
ที่ดอน	23	100

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

(N = 23)		
ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
10. ลักษณะดิน		
ดินทราย	15	65.2
ดินร่วนปนทราย	8	34.8
11. แหล่งน้ำ		
น้ำฝน	23	100

1.2 สภาพทางด้านเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว ได้แก่ อาชีพหลัก อาชีพรองของสมาชิกในกลุ่ม พื้นที่ถือครองทำการเกษตร ลักษณะการถือครองที่ดิน พื้นที่นาที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ผลผลิตข้าวในปี 2563/64 แรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ลักษณะแรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิต การประสบภัยในช่วงฤดูการผลิต ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว รายได้ของเกษตรกรทั้งปี สภาวะหนี้สินของเกษตรกร ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ยต่อการกู้เงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว แหล่งเงินกู้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผล ดังนี้

1.2.1 **อาชีพหลัก** พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทุกราย ประกอบอาชีพการเกษตร

1.2.2 **อาชีพรอง** พบว่า ร้อยละ 100 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และร้อยละ 17.4 เกษตรกรประกอบอาชีพค้าขาย

1.2.3 **พื้นที่ถือครองที่ดินการเกษตร** พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 39.1 มีพื้นที่ทำนามากกว่า 20 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 34.8 มีพื้นที่ทำนาระหว่าง 11-15 ไร่ ร้อยละ 17.4 มีพื้นที่ทำนาระหว่าง 16-20 ไร่ และ ร้อยละ 4.3 ไร่ มีพื้นที่ทำนาระหว่าง 1-5 ไร่ และ 6-10 ไร่

1.2.4 **ลักษณะการถือครองที่ดินการเกษตร** พบว่า ร้อยละ 100 เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง โดยไม่มีพื้นที่เช่า

1.2.5 **จำนวนพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว** พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 73.9 มีพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวระหว่าง 1-5 ไร่ และ ร้อยละ 26.1 มีพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวระหว่าง 6-10 ไร่

1.2.6 จำนวนแรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า ร้อยละ 65.3 มีแรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 1-2 คน ร้อยละ 30.4 มีแรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 3-4 คนและร้อยละ 4.3 มีแรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มากกว่า 4 คน

1.2.7 ลักษณะแรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า แรงงานทั้งหมด เป็นแรงงานในครัวเรือน

1.2.8 เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิต พบว่า สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนทั้งหมด ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105

1.2.9 การประสพภัยธรรมชาติในช่วงฤดูการผลิต พบว่า สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนทั้งหมดไม่มีพื้นที่ประสพภัยธรรมชาติ

1.2.10 ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า ร้อยละ 73.9 มีผลผลิต 500-1,000 กิโลกรัม ร้อยละ 17.4 มีผลผลิต 1,500-2,000 กิโลกรัม และร้อยละ 4.3 มีผลผลิต 1,001-1,500 กิโลกรัมและน้อยกว่า 500 กิโลกรัม

1.2.11 รายได้รวมของเกษตรกร พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 82.6 มีรายได้รวมระหว่าง 25,001-50,000 บาท ร้อยละ 13.1 มีรายได้รวมระหว่าง 75,001-100,000 บาท และ ร้อยละ 4.3 มีรายได้รวมมากกว่า 100,000 บาท

1.2.12 ภาระหนี้สินของครัวเรือนรวม พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.9 มีหนี้สินรวมมากกว่า 100,000 บาท รองลงมา ร้อยละ 34.8 มีหนี้สินรวมระหว่าง 75,000-100,000 บาท และ ร้อยละ 4.3 มีหนี้สินรวมระหว่าง 25,001-50,000 บาท

1.2.13 ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไร่ พบว่า ร้อยละ 65.2 ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์อยู่ระหว่าง 2,001-3,000 บาทต่อไร่ และร้อยละ 34.8 ต้นทุนการผลิตอยู่ระหว่าง 3,001-4,000 บาทต่อไร่

1.2.14 การกู้เงินมาใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า สมาชิกทั้งหมดไม่มีการกู้เงินมาเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์

1.2.15 แหล่งเงินกู้ พบว่า หากมีการกู้เงินในการผลิตเมล็ดพันธุ์ สมาชิก ร้อยละ 100 จะกู้เงินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกร และสมาชิก ร้อยละ 39.1 จะกู้เงินกับสหกรณ์การเกษตร ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 สภาพทางด้านเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

(N = 23)		
ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. อาชีพหลัก		
การเกษตร	23	100
2. อาชีพรอง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
รับจ้างทั่วไป	23	100
ค้าขาย	4	17.4
อื่นๆ	-	-
3. พื้นที่ถือครองการเกษตร		
1-5 ไร่	1	4.3
6-10 ไร่	1	4.3
11-15 ไร่	8	34.8
16-20 ไร่	4	17.4
มากกว่า 20 ไร่	9	39.1
4. ลักษณะการถือครองพื้นที่		
ที่ดินของตนเอง	23	100
ที่ดินให้เช่า	-	-
5. พื้นที่นาที่ใช้ทำแปลงปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว		
1-5 ไร่	17	73.9
6-10 ไร่	6	26.1
6. แรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์		
1-2 คน	15	65.3
3-4 คน	7	30.4
มากกว่า 4 คน	1	4.3
7. ลักษณะแรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์		
แรงงานในครัวเรือน	23	100

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

(N = 23)		
ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
8. เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิต		
ข้าวดอกมะลิ 105	23	100
9. การประสบภัยในช่วงฤดูการผลิต		
ไม่เคย	23	100
10. ผลผลิตในปี 2563/64 (กิโลกรัม/ไร่)		
น้อยกว่า 500 กิโลกรัม	1	4.3
500-1,000 กิโลกรัม	17	73.9
1,001-1,500 กิโลกรัม	1	4.3
1,501-2,000 กิโลกรัม	4	17.4
มากกว่า 2,000 กิโลกรัม	-	-
11. รายได้รวมของเกษตรกรต่อปี (บาท)		
10,000-25,000 บาท	-	-
25,001-50,000 บาท	19	82.6
50,0001-75,000 บาท	-	-
75,001-100,000 บาท	3	13.1
มากกว่า 100,000 บาท	1	4.3
12. ภาระหนี้สินของครัวเรือน (บาท)		
10,000-25,000 บาท	-	-
25,001-50,000 บาท	1	4.3
50,0001-75,000 บาท	-	-
75,001-100,000 บาท	8	34.8
มากกว่า 100,000 บาท	14	60.9

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

(N = 23)		
ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
13. ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไร่		
1,000-2,000 บาท	-	-
2,001-3,000 บาท	15	65.2
3,001-4,000 บาท	8	34.8
4,001-5,000 บาท	-	-
มากกว่า 5,000 บาท	-	-
14. การกู้เงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์		
ไม่มี	23	100
15. แหล่งเงินกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธกส.	23	100
สหกรณ์การเกษตร	9	39.1
กองทุนหมู่บ้าน	23	100
กลุ่มเกษตรกร	23	100

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว จำนวน 10 ประเด็น นำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (Best, 1976) ปรากฏผลการวิจัย ดังนี้

2.1 การจัดการแปลงนา

การคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) แปลงเมล็ดพันธุ์วันระยะห่างจากแปลงนาข้าวพันธุ์อื่นอย่างน้อย 3 เมตร มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่บริเวณเดียวกันหรือใกล้เคียงกันมีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 3.61$) การปรับปรุงสภาพและความอุดมสมบูรณ์ของดินมีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) จัดทำข้อมูลประจำแปลงการปฏิบัติในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$) การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร

ตามคำแนะนำและอนุญาตให้ใช้จากกรมวิชาการเกษตรมีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=4.17$) และการกำจัดของเสียและวัสดุที่เหลือใช้อย่างถูกวิธีมีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=3.61$)

2.2 การจัดการเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร

สมาชิกมีอุปกรณ์การเกษตรที่เหมาะสมและเพียงพออยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.35$) การจัดเก็บในสถานที่เป็นสัดส่วน ปลอดภัยและง่ายต่อการใช้งานมีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=3.91$) และตรวจสอบสภาพของเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอมีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=4.17$)

2.3 การจัดการปัจจัยการผลิต

การจัดทำรายการและบันทึกแหล่งที่มา รายละเอียดของปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ พันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.22$)

2.4 การเลือกพันธุ์ข้าวและเมล็ดพันธุ์

การเลือกพันธุ์ข้าวที่ตลาดต้องการ เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ให้ผลผลิตสูงและต้านทานโรคและแมลงศัตรูข้าว มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.78$) การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่สมบูรณ์ ความงอกไม่น้อยกว่า 80% ความบริสุทธิ์ไม่น้อยกว่า 98% พันธุ์อื่นปนไม่เกิน 0.2% มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=4.04$) และการจัดหาเมล็ดพันธุ์จากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือ มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.57$)

2.5 การเตรียมดิน การปลูกและการดูแลรักษา

การปรับพื้นที่ให้เรียบสม่ำเสมอ มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=3.65$) การไถตะเพื่อไถกลบตอซังและกำจัดวัชพืช มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=4.13$) การไถแปรเพื่อกำจัดข้าวเรือและกำจัดวัชพืช มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=4.17$) การใช้เมล็ดพันธุ์ 5 – 7 กิโลกรัมต่อไร่ ในการปักดำ มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=3.83$) การใช้ต้นกล้าอายุ 25 – 30 วัน มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=3.57$) การใช้ระยะปักดำที่เหมาะสม 20 × 20 เซนติเมตร มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=3.48$) การควบคุมระดับน้ำให้เหมาะสม 5 - 10 เซนติเมตร มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.87$) การติดตามการระบาดของศัตรูพืชในระยะต่างๆ ดำเนินการป้องกันกำจัดอย่างเหมาะสม มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.35$) การกำจัดวัชพืชด้วยมือหลังปักดำ 20 - 30 วัน 1 - 2 ครั้ง มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.87$) การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 หลังจากปักดำ 7 – 10 วัน นาดินเหนียว ใช้สูตร 16-20-0 นาดินทราย ใช้สูตร 16-16-8 อัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=3.65$) การตรวจตัดพันธุ์ปนระยะกล้า มีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X}=1.00$) การตรวจตัดพันธุ์ปนระยะแตกกอ มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X}=3.78$) การตรวจตัดพันธุ์ปนระยะออกดอก มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.74$) การตรวจตัดพันธุ์ปนระยะโน้มรวง มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง

($\bar{X} = 2.78$) การตรวจตัดพันธุ์ประยะเมล็ดสุกแก่ มีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.48$) การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 ก่อนข้าวออกดอก 30 วัน ใช้สูตร 46-0-0 อัตรา 5-10 กิโลกรัมต่อไร่ มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$)

2.6 การเก็บเกี่ยวและการนวด

การกำหนดวันเก็บเกี่ยว นับจากวันออกดอก 80% ไปอีก 28 - 30 วัน มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.22$) และการสอบถามประวัติการเกี่ยวนวดและทำความสะอาดเครื่องเกี่ยวนวดก่อนเกี่ยวเกี่ยวข้าวทุกครั้ง มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.39$)

2.7 การลดความชื้น

การลดความชื้นเมล็ดพันธุ์ข้าวภายใน 24 ชั่วโมงหลังเกี่ยวนวด มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.35$) การทำความสะอาดลานตากและตากบนวัสดุที่สะอาดและแห้ง เช่น ผ้าใบหรือผ้าพลาสติก มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.35$) การตากข้าวหนาประมาณ 5 เซนติเมตร และหมั่นกลับกองข้าวอยู่เสมอ มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) และการลดความชื้นเมล็ดพันธุ์ข้าวให้เหลือ 12-13 % มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$)

2.8 การเก็บรักษาและการขนย้าย

สถานที่เก็บรักษาต้องแยกจากสถานที่เก็บปุ๋ย วัตถุอันตรายทางการเกษตร มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$) การทำความสะอาดกระสอบหรือภาชนะที่ใช้บรรจุและพาหนะขนย้ายต้องแห้งสะอาด และปกปิดมิดชิดให้ปราศจากข้าวพันธุ์อื่น มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.35$) การทำความสะอาดยุ้งฉางและซอมแซมให้อยู่ในสภาพดี มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.35$) การจัดเก็บแยกแต่ละสายพันธุ์ติดป้ายฉลากบันทึกรายละเอียดต่างๆไว้ มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 3.61$) การวางบนพื้นที่มีไม้รองสูงจากพื้นไม่ต่ำกว่า 5 เซนติเมตร มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$) และการควบคุมความชื้นเมล็ดพันธุ์ไม่ให้เกิน 14% ในระหว่างที่เก็บรักษา มีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$)

2.9 การตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานเมล็ดพันธุ์

การสุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์และส่งตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ จำนวน 1 กิโลกรัม มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$)

2.10 การบันทึกข้อมูล

การจดบันทึกรายละเอียดต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.30$) ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

(N = 23)

กระบวนการ	\bar{X}	SD.	ความหมาย
1. การจัดการแปลงนา			
มีการคัดเลือกพื้นที่	3.91	0.596	มาก
มีการเว้นระยะห่าง	3.65	0.487	มาก
พื้นที่อยู่บริเวณเดียวกัน	3.61	0.499	มาก
มีการปรับปรุงดิน	4.13	0.548	มาก
มีข้อมูลประจำแปลง	3.13	0.626	ปานกลาง
การใช้วัตถุอันตราย	4.17	0.388	มาก
การกำจัดวัสดุเหลือใช้	3.61	0.583	มาก
2. การจัดการเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร			
มีอุปกรณ์การเกษตร	3.35	1.071	ปานกลาง
มีการจัดเก็บเหมาะสม	3.91	0.668	มาก
สภาพเครื่องมือมีความพร้อม	4.17	0.388	มาก
3. การจัดการปัจจัยการผลิต			
มีการบันทึกแหล่งที่มา	3.22	0.60	ปานกลาง
4. การเลือกพันธุ์ข้าวและเมล็ดพันธุ์ข้าว			
มีการเลือกพันธุ์ข้าว	4.78	0.42	มากที่สุด
เมล็ดพันธุ์ความสมบูรณ์	4.04	0.21	มาก
ได้จากแหล่งที่น่าเชื่อถือ	4.57	0.51	มากที่สุด
5. เตรียมดิน ปลูก ดูแลรักษา			
มีการปรับพื้นที่	3.65	0.57	มาก
มีการไถตะ	4.13	0.63	มาก
มีการไถแปร	4.17	0.58	มาก
ใช้เมล็ดพันธุ์ 5-7 กิโลกรัม/ไร่	3.83	0.78	มาก
ต้นกล้าอายุ 25-30 วัน	3.57	0.59	มาก
ระยะปักดำ 20x20 ซม.	3.48	0.51	มาก

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

(N = 23)

กระบวนการ	\bar{X}	SD.	ความหมาย
5. เตรียมดิน ปลุก คูแลร์กษา (ต่อ)			
ระดับน้ำ 5-10 ซม.	2.87	0.34	ปานกลาง
ติดตามการระบาดของศัตรูพืช	3.35	0.65	ปานกลาง
มีการกำจัดวัชพืช	2.87	0.76	ปานกลาง
ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1	3.65	0.49	มาก
ตัดพันธุ์ปนระยะกล้า	1.00	0.95	น้อยที่สุด
ตัดพันธุ์ปนระยะแตกกอ	3.78	0.60	มาก
ตัดพันธุ์ปนระยะออกดอก	4.74	0.45	มากที่สุด
ตัดพันธุ์ปนระยะโน้มรวง	2.78	0.85	ปานกลาง
ตัดพันธุ์ปนระยะสุกแก่	1.48	0.85	น้อยที่สุด
ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2	3.78	0.42	มาก
6. การเก็บเกี่ยวและการนวด			
มีการกำหนดวันเก็บเกี่ยว	3.22	0.60	ปานกลาง
ตรวจประวัติโรคเกี่ยวนวดฯ	4.39	0.58	มากที่สุด
7. การลดความชื้น			
มีการลดความชื้น	4.35	0.49	มากที่สุด
มีการตาก	4.35	0.49	มากที่สุด
ตากหนา 5 เซนติเมตร	4.13	0.69	มาก
มีความชื้น 12-13 เปอร์เซ็นต์	3.87	0.34	มาก
8. การเก็บรักษา/การขนย้าย			
มีภาชนะบรรจุ	3.96	0.56	มาก
สถานที่เก็บเหมาะสม	4.35	0.57	มากที่สุด
มีผู้ฉาง	4.35	0.49	มากที่สุด
เก็บแยกสายพันธุ์	3.61	0.66	มาก
วางสูงจากพื้น	3.83	0.89	มาก
มีความชื้น 14 เปอร์เซ็นต์	3.74	0.45	มาก

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

(N = 23)

กระบวนการ	\bar{X}	SD.	ความหมาย
9. การตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานเมล็ดพันธุ์			
มีการสุ่มตัวอย่างส่งตรวจ	4.52	0.51	มากที่สุด
10. การบันทึกข้อมูล			
มีการจดบันทึก	3.30	0.64	ปานกลาง

ตอนที่ 3 สภาพการดำเนินงานและสภาพการกระจายเมล็ดพันธุ์และการตลาดของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสภาพการดำเนินงานและสภาพการกระจายเมล็ดพันธุ์และการตลาดของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว จำนวน 2 ประเด็น ได้แก่

3.1 การดำเนินงานและสภาพการกระจายเมล็ดพันธุ์และการตลาดของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

3.2 การสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่ศูนย์ข้าวชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปรากฏผลการวิจัย ดังนี้

3.1 สภาพการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

3.1.1 กลุ่มและการบริหาร

1) *ด้านสมาชิก* สมาชิกมีความเห็นว่า สมาชิกมีความร่วมมือดีมาก ($\bar{X} = 4.17$) สมาชิกเป็นคนดี เสียสละ ซื่อสัตย์มาก ($\bar{X} = 4.13$) และมีความขยันหมั่นเพียรมาก ($\bar{X} = 4.17$)

2) *ด้านกรรมการกลุ่ม* สมาชิกมีความเห็นว่า กรรมการมีความซื่อสัตย์ระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.57$) กรรมการมีวิสัยทัศน์ปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$) และกรรมการมีความคิดเห็นด้านบวกต่อศูนย์ข้าวดีมาก ($\bar{X} = 3.96$)

3) *การคัดเลือกประธานและกรรมการ* สมาชิกทั้งหมดตอบว่ามีการคัดเลือกประธานและกรรมการ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่กรรมการ และมีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี มีการกำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับ

4) *ด้านการบริหาร* สมาชิกทั้งหมดตอบว่าศูนย์ฯมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน มีแผนการดำเนินงาน มีการจัดทำบัญชี มีการแบ่งงานให้สมาชิก ร่วมกันทำและมีแผนการเงินของศูนย์ฯ ส่วนในด้านการดำเนินกิจกรรมตามแผน การประชุมและการ จัดบันทึกการประชุมยังขาดความต่อเนื่อง

5) *การประสานงานเครือข่าย* สมาชิกมีความเห็นว่า การประสานงานกับ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและการประสานงานระหว่างศูนย์ฯ ด้วยกันก็ค่อนข้างน้อย ($\bar{X} = 3.39$) และ ($\bar{X} = 3.04$) ตามลำดับ ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 สภาพการดำเนินงานและสภาพการกระจายเมล็ดพันธุ์และการตลาดของสมาชิก ศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขาว

(N=23)

สภาพการดำเนินงาน	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
กลุ่มและการบริหารกลุ่ม			
1. สมาชิกกลุ่ม			
สมาชิกมีความร่วมมือ	4.17	0.717	ดีมาก
สมาชิกเป็นคนดี เสียสละ ซื่อสัตย์	4.13	0.626	ดีมาก
สมาชิกมีความขยันหมั่นเพียร	4.17	0.576	ขยันมาก
2. กรรมการกลุ่ม			
กรรมการมีความซื่อสัตย์	3.57	0.507	ดีมาก
กรรมการมีวิสัยทัศน์	3.39	0.499	ปานกลาง
กรรมการมีความคิดเห็นด้านบวกต่อศูนย์ฯ	3.96	0.209	ดีมาก
3. การคัดเลือกประธานและกรรมการ			
มีการคัดเลือกประธานและกรรมการ	100		มี
มีการกำหนดบทบาทหน้าที่กรรมการ	100		มี
มีวาระการดำรงตำแหน่งประธานและกรรมการ	100		มี
มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ	100		มี

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

(N=23)

สภาพการดำเนินงาน	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
4. การบริหารงาน			
มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์	100		มี
มีแผนการดำเนินงาน	100		มี
มีการดำเนินกิจกรรม	17.4		ไม่ต่อเนื่อง
มีการประชุมและจัดบันทึกการประชุม	0		ไม่มี
มีการจัดทำบัญชี	100		มี
มีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ	100		มี
มีแผนการเงินของศูนย์	100		มี
5. การประสานงานเครือข่าย			
มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	3.39	0.499	ปานกลาง
มีการประสานงานระหว่างศูนย์ฯ ด้วยกัน	3.04	0.209	ปานกลาง

3.1.2 การคัดเลือกพื้นที่ทำแปลงพันธุ์ 200 ไร่

1) ด้านพื้นที่แปลงพันธุ์ สมาชิกมีความเห็นว่าพื้นที่แปลงพันธุ์มีพื้นที่อยู่ใกล้กัน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.17$)

2) ด้านคุณภาพเมล็ดพันธุ์ สมาชิกมีความเห็นว่าคุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยายมีคุณภาพมาก ($\bar{X} = 4.01$)

3) ด้านการจัดแปลงนา จากตารางที่ 4.5 พบว่า สมาชิกมีการเตรียมดินดี ($\bar{X} = 3.57$) การใส่ปุ๋ยตรงตามระยะเวลาเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 3.57$) การควบคุมน้ำในแปลงนา อยู่ในระดับเหมาะสมปานกลาง ($\bar{X} = 3.00$) มีการตัดพันธุ์ปน ไม่ต่อเนื่อง ร้อยละ 43.5 มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าวเมล็ดพันธุ์และการตากเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 100 ส่วนการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์ค่อนข้างน้อย ร้อยละ 78.3 มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์ มีการส่งตัวอย่างให้ศูนย์ขยายพันธุ์เพื่อตรวจสอบและรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดี ร้อยละ 100 และเมล็ดพันธุ์ผ่านการตรวจรับรองมาตรฐานน้อย ร้อยละ 39.1 ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 สภาพการดำเนินงานการผลิตเมล็ดพันธุ์ของศูนย์ข้าวชุมชน

(N=23)

สภาพการดำเนินงาน	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
การคัดเลือกพื้นที่ทำแปลงพันธุ์ 200 ไร่			
1. พื้นที่แปลงพันธุ์เหมาะสมอยู่ใกล้กัน	3.17	0.388	ปานกลาง
2. คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยาย	4.01	0.209	มาก
3. การจัดการแปลงนา			
- มีการเตรียมดินที่เหมาะสม	3.57	0.507	ดี
- มีการใส่ปุ๋ยเหมาะสมตรงตามระยะเวลา	3.57	0.507	มาก
- ระดับความเหมาะสมการควบคุมน้ำในแปลงนา	3.00	0.00	ปานกลาง
- มีการตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง	43.5	0.507	ไม่ต่อเนื่อง
- มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าวเมล็ดพันธุ์	100		มี
- มีการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม	3.91	0.367	มาก
- มีการตากเมล็ดพันธุ์	100		มี
- มีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสม	3.65	0.487	มาก
		ผลการประเมินเฉลี่ย	ความหมาย
- มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์	21.7		น้อย
- มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์	100		มี
- การส่งตัวอย่างให้ศูนย์วิจัยข้าวตรวจสอบและรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดี	100		มี
- เมล็ดพันธุ์ที่ส่งตรวจผ่านการรับรองหรือไม่	39.1		ผ่านน้อย

3.1.3 การผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี ศูนย์ฯ มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง ส่วนคุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรนำไปใช้มีความน่าเชื่อถือเพียง ร้อยละ 39.1 ปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่กระจายได้ มีประมานน้อยกว่าเดิม ร้อยละ 100 เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร ร้อยละ 100 ดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 สภาพการผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชน

(N=23)

สภาพการดำเนินงานการผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์	ผลการประเมินเฉลี่ย	ความหมาย
- มีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี	100	มี
- เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร	100	ไม่เพียงพอ
- มีการเพิ่มปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่กระจายได้	100	น้อยกว่าเดิม
- ความเชื่อถือในคุณภาพของเมล็ดพันธุ์จากเกษตรกรที่นำไปปลูก	39.1	ไม่น่าเชื่อถือ
- ศูนย์มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์หรือไม่	100	มี

3.1.4 การเรียนรู้ สมาชิกทั้งหมดตอบว่าได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่มี การศึกษาดูงาน มีแปลงเรียนรู้ขนาด 4 ไร่ และมีการทดลองทำด้วยตนเอง ส่วนทุนดำเนินการเรียนรู้ ร้อยละ 100 ไม่มีทุนดำเนินการ ดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 สภาพการดำเนินงานการเรียนรู้

(N=23)

สภาพการดำเนินงานการเรียนรู้	ผลการประเมินเฉลี่ย	ความหมาย
- ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ	100	ไม่ต่อเนื่อง
- มีการศึกษาดูงาน	100	ไม่มี
- มีทุนดำเนินการเรียนรู้	100	ไม่มี
- มีแปลงเรียนรู้	100	มี
- มีการทดลองทำด้วยตนเอง	100	มี

3.1.5 การตลาด พบว่า กลุ่มมีแผนการจำหน่าย มีการประชาสัมพันธ์ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน มีวิธีการขายหลายวิธี กลุ่มเป็นตัวแทนในการจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ แต่กลุ่มไม่มีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาดรวมทั้งไม่มีอำนาจต่อรองราคา ดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 สภาพการดำเนินงานการตลาดของศูนย์ข้าวชุมชน

(N=23)

สภาพการดำเนินงานการตลาด	ผลการประเมินเฉลี่ย	ความหมาย
- มีแผนการจำหน่าย	100	มี
- มีการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน	100	มี
- มีการประชาสัมพันธ์ภายนอกชุมชน	100	มี
- มีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาด	100	ไม่มี
- มีวิธีการขายหลายวิธี	100	มี
- มีการจัดการการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์โดยกลุ่ม	100	ใช่
- มีอำนาจต่อรองราคากับตลาด	100	ไม่มี

3.1.6 กองทุนหมุนเวียน พบว่า ศูนย์มีเงินทุนหมุนเวียน 131,050 บาท และพบว่า ศูนย์ข้าวชุมชนมีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิก มีแผนบริหารกองทุน มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน และมีสรุปผลการดำเนินงานทุกปี แต่ไม่มีการปันผลและในรอบปีที่ผ่านมา จำนวนเงินกองทุนของศูนย์เท่าเดิม ดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 สภาพการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียนของศูนย์ข้าวชุมชน

(N=23)

สภาพการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียน	ผลการประเมินเฉลี่ย	ความหมาย
- ศูนย์มีเงินกองทุนหมุนเวียนจำนวน	131,050 บาท	
- มีคณะกรรมการบริหารกองทุน	100	มี
- มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน	100	มี
- มีการระดมทุนจากสมาชิก	100	มี
- มีแผนบริหารกองทุน	100	มี
- มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	100	มี
- ในรอบปีที่ผ่านมาจำนวนเงินกองทุนเป็นอย่างไร	100	เท่าเดิม

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

(N=23)		
สภาพการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียน	ผลการประเมินเฉลี่ย	ความหมาย
- การใช้ประโยชน์จากกองทุน	100	มี
- มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน	100	มี
- การปันผล	100	ไม่มี
- การสรุปและการประเมินผลการดำเนินงานทุกปี	100	มี

3.2 การสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่ศูนย์ข้าวชุมชนฯ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยการสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่ศูนย์ข้าวชุมชนฯ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากแบบสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว แบ่งตามประเด็น 5 ประเด็น ปรากฏผลดังนี้

3.2.1 การจัดเวทีชุมชนให้ความรู้เกี่ยวกับประเด็นต่างๆ พบว่า ในด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ การกระจายพันธุ์ การบริหารจัดการของศูนย์ การสร้างเครือข่ายในการจัดการผลผลิต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน ร้อยละ 16.7 แสดงว่าให้การสนับสนุนศูนย์ข้าวชุมชนน้อย

3.2.2 การผลิตและกระจายพันธุ์ พบว่า ในด้านการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่ชาวนาด้านเทคโนโลยีที่เป็นปัญหาในการผลิต เช่น การกำหนดแผนการปลูก การตัดพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยว ฯลฯ การจัดทำคู่มือการผลิตข้าวให้ชาวนาและคู่มือประจำศูนย์ฯ ให้งบประมาณการจัดทำแปลงเรียนรู้ ให้งบประมาณสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ให้งบประมาณสนับสนุนกระสอบพลาสติกและมุ้งตาข่ายในล่อนรองตากข้าว ให้ยืมเครื่องคัดและทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ข้าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน ร้อยละ 16.7 แสดงว่าให้การสนับสนุนศูนย์ข้าวชุมชนน้อย การเชื่อมโยงเครือข่ายประธานศูนย์ข้าวชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน ร้อยละ 33.3 แสดงว่าให้การสนับสนุนศูนย์ข้าวชุมชนน้อย เจ้าหน้าที่มีการประชุมร่วมกับประธานศูนย์ฯ เพื่อวางแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน ร้อยละ 83.3 แสดงว่าให้การสนับสนุนศูนย์ข้าวชุมชนมาก

3.2.3 การพัฒนาศักยภาพขบวนการและการถ่ายทอดเทคโนโลยี พบว่า ในการให้งบประมาณคณะกรรมการศูนย์ข่าวชุมชนศึกษาดูงานและจัดทำสื่อเผยแพร่ความรู้จากสื่อ เช่น เอกสารวิชาการ แผ่นพับ ฯลฯ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน ร้อยละ 16.7 แสดงว่าให้การสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชนในด้านนี้น้อย

3.2.4 การกำกับดูแลการปฏิบัติงาน พบว่า การติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานของศูนย์ฯ และการติดตามให้คำแนะนำด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์สมาชิกศูนย์ฯ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน ร้อยละ 66.7 แสดงว่าให้การสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชนด้านนี้ปานกลาง

3.2.5 การบูรณาการกับโครงการอื่น พบว่า มีการจัดประกวดผลงานศูนย์ฯ และชวามาตัวอย่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน ร้อยละ 16.7 แสดงว่า ให้การสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชนในด้านนี้น้อย ดังตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 การสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่ศูนย์ข่าวชุมชนฯ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(N = 6)

คำถาม	ร้อยละ	ความหมาย
1. การจัดเวทีชุมชนให้ความรู้เกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ดังนี้		
1) การผลิตเมล็ดพันธุ์	16.7	สนับสนุนน้อย
2) การกระจายพันธุ์	16.7	สนับสนุนน้อย
3) การบริหารจัดการของศูนย์ข่าวชุมชน	16.7	สนับสนุนน้อย
4) การสร้างเครือข่ายในการจัดการผลผลิต	16.7	สนับสนุนน้อย
2. การผลิตและกระจายพันธุ์		
1) จัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่ชาวนาด้านเทคโนโลยีที่เป็นปัญหาในการผลิต เช่น การกำหนดแผนการปลูก การตัดพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยว ฯลฯ	16.7	สนับสนุนน้อย
2) การจัดทำคู่มือการผลิตข้าวให้ชาวนาและคู่มือประจำศูนย์ฯ	16.7	สนับสนุนน้อย
3) ใ้งบประมาณการจัดทำแปลงเรียนรู้	16.7	สนับสนุนน้อย
4) ใ้งบประมาณสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว	16.7	สนับสนุนน้อย
5) ใ้งบประมาณสนับสนุนกระสอบพลาสติกและมุ้งตาข่ายในถ่อนรองตากข้าว	16.7	สนับสนุนน้อย

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

(N = 6)

คำถาม	ร้อยละ	ความหมาย
6) ให้ยืมเครื่องคิดและทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ข้าว	16.7	สนับสนุนน้อย
7) เชื่อมโยงเครือข่ายประธานศูนย์ข้าวชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง	33.3	สนับสนุนน้อย
8) เจ้าหน้าที่ที่มีการประชุมร่วมกับประธานศูนย์ฯ เพื่อวางแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์	83.3	สนับสนุนมาก
3. การพัฒนาศักยภาพชาวนาและการถ่ายทอดเทคโนโลยี		
1) ให้งบประมาณคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนศึกษาดูงาน	16.7	สนับสนุนน้อย
2) จัดทำสื่อเผยแพร่ความรู้จากสื่อ เช่น เอกสารวิชาการแผ่นพับ ฯลฯ	16.7	สนับสนุนน้อย
4. การกำกับดูแลการปฏิบัติงาน		
1) การติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานของศูนย์ฯ	66.7	สนับสนุนปานกลาง
2) การติดตามให้คำแนะนำด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์	66.7	สนับสนุนปานกลาง
5. การบูรณาการกับโครงการอื่น		
มีการจัดประกวดผลงานศูนย์ฯและชาวนาด้อย่าง	16.7	สนับสนุนน้อย

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลจากการประชุมกลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกต สอบถามแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การพบปะ พูดคุย รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว ตำบลจิกคู่ อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ ได้ผลการศึกษา ดังนี้

4.1 ปัญหาและข้อเสนอแนะด้านการผลิต

4.1.1 ไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอ พบว่า ถึงแม้สมาชิกกลุ่มจะผ่านการอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีแล้ว ทำให้มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว แต่ผลผลิตต่อไร่ที่ได้ยังต่ำ ไม่มีคุณภาพและไม่เพียงพอกับความต้องการ โดยปัญหาเรื่อง

คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ส่วนหนึ่งเกิดจากไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอ พื้นที่ส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนและปีการผลิดที่ผ่านมาฝนตกน้อยกว่าปกติ ทำให้ไม่สามารถปักดำได้ สมาชิกส่วนหนึ่งจึงผลิตเมล็ดพันธุ์โดยวิธีการหว่าน ซึ่งทำให้ยากในการดูแลรักษาและการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในช่วงการตรวจตัดพันธุ์ปนไม่สามารถทำได้ดีพอ ส่งผลให้เมล็ดพันธุ์ของสมาชิกหลายรายไม่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ ทำให้เมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอกับความต้องการ

ข้อเสนอแนะ ขอสนับสนุน โครงการสระน้ำขนาดเล็กในไร่นากับสถานีพัฒนาที่ดิน เสนอขอสนับสนุนขุดเจาะบ่อบาดาลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.1.2 ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ พบว่า แปลงผลิดส่วนใหญ่เป็นที่ดอน เป็นดินทราย มีการใช้พื้นที่มานาน ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ทำให้ผลผลิตที่ได้ต่ำ

ข้อเสนอแนะ กำหนดเป็นกฎระเบียบให้สมาชิกปรับปรุงบำรุงดิน โดยการไถกลบตอซังข้าวและใช้พืชตระกูลถั่ว จัดตั้งกองทุนเมล็ดพันธุ์ถั่วภายในกลุ่มเพื่อใช้ในการดำเนินการในปีต่อไป

4.1.3 เมล็ดพันธุ์ไม่ผ่านเกณฑ์คุณภาพ ทำให้ไม่เพียงพอในการส่งมอบตามที่ได้ตกลงกันไว้กับผู้รับซื้อ ส่วนหนึ่งเกิดจากกระบวนการผลิตไม่มีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหาปัจจัยการผลิตสนับสนุนและฝึกอบรมทบทวนกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ถูกต้องให้กับสมาชิก

4.2 ปัญหาและข้อเสนอแนะด้านทุน

4.2.1 ขาดเงินทุน จากการศึกษา พบว่า กลุ่มมีเงินทุนสำรองเพียง 131,050 บาท ซึ่งไม่เพียงพอในการหมุนเวียนกิจกรรมต่างๆ เช่น การจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ให้กับสมาชิกได้ทันที ต้องรอให้ส่งมอบเมล็ดพันธุ์ก่อน ซึ่งใช้เวลาหลายวัน สมาชิกต้องใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้บางครั้งต้องนำเมล็ดพันธุ์ไปขายที่อื่นซึ่งได้เงินทันที ทำให้เมล็ดพันธุ์ของกลุ่มที่จะส่งมอบไม่เพียงพอและเงินทุนกลุ่มไม่เพียงพอให้สมาชิกกู้ยืมไปใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ทำให้บางกิจกรรมทำได้ไม่เต็มที่ส่งผลต่อปริมาณและคุณภาพของผลผลิตลดลง

ข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหาแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำให้กลุ่มใช้หมุนเวียน และสร้างความเข้าใจกับสมาชิกถึงวัตถุประสงค์การรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้เพิ่มและส่งเสริมการออมเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

4.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะด้านการดำเนินงานและการบริหารจัดการศูนย์ฯ

4.3.1 สมาชิกขาดการมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่า แม้กลุ่มจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและมอบหมายหน้าที่ในแต่ละด้าน แต่การดำเนินงานต่างๆ ยังยึดที่ประธานกลุ่มเป็นหลัก สมาชิกยังขาดการแสดงบทบาทในการร่วมบริหารจัดการกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานต่างๆ

ไม่สามารถขับเคลื่อนได้ทันกำหนดเพราะต้องรอให้ประธานกลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินการ

ข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการฝึกอบรมเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกและกรรมการกลุ่มท่านอื่นๆ ได้มีความมั่นใจในการดำเนินงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

4.3.2 ขาดการเชื่อมโยงกับศูนย์ข่าวชุมชนอื่น ทำให้ไม่เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิชาการและการบริหารจัดการอื่นๆ รวมถึงการกระจายเมล็ดพันธุ์

ข้อเสนอแนะ ศึกษาดูงานศูนย์ข่าวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิต การตลาด เพื่อนำรูปแบบมาปรับใช้ในการดำเนินงานในพื้นที่ของตนเอง

4.3.3 ขาดการประสานงานและร่วมดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้บางหน่วยงานที่มีบทบาทในการสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชน ไม่ทราบความต้องการของศูนย์ฯ

ข้อเสนอแนะ บูรณาการการดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอำนาจเจริญ ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี สถานีพัฒนาที่ดินอำนาจเจริญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร อย่างจริงจัง โดยมีการประชุมวางแผนงานการดำเนินการร่วมกันทุกปีการผลิต โดยแต่ละหน่วยงานควรมีแผนการดำเนินงานและโครงการสนับสนุนอย่างน้อยหน่วยงานละ 1 โครงการในแต่ละปี

4.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะด้านการตลาดการกระจายเมล็ดพันธุ์

4.4.1 ไม่มีคณะกรรมการด้านการตลาดและการกระจายเมล็ดพันธุ์ จากการศึกษาสรุปรายงานผลการดำเนินงานของกลุ่ม พบว่า กลุ่มไม่ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการด้านการตลาดและการกระจายเมล็ดพันธุ์เอาไว้ โดยจะใช้คณะกรรมการด้านการบริหารกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการ ทำให้การดำเนินงานด้านการตลาดและการกระจายเมล็ดพันธุ์ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญนี้ไม่สามารถทำได้เต็มที่ เพราะกรรมการต้องทำหลายหน้าที่เกินไป

ข้อเสนอแนะ กลุ่มควรแต่งตั้งคณะกรรมการให้ครบในแต่ละด้านแยกเป็นเอกเทศจากกรรมการชุดอื่นๆ เพื่อให้การดำเนินงานแต่ละด้านทำได้เต็มที่

ตอนที่ 5 แนวทางการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขาว

เพื่อให้ทราบแนวทางการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอำนาจเจริญ จึงได้นำหลักการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) มาใช้และนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์โดยใช้ TOWs Matrix และได้แนวทางการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขาว ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

5.1.1 จุดแข็ง (Strengths)

- 1) คณะกรรมการบริหาร สมาชิกบางรายเป็นผู้นำชุมชน เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับ
- 2) เกษตรกรมีความพร้อมให้ความร่วมมือและสนับสนุน เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตัวของเกษตรกร
- 3) สมาชิกทุกรายเคยผ่านการอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีแล้ว ทำให้มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี
- 4) ศูนย์ข้าวชุมชน มีวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานที่เคยได้รับการสนับสนุน ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง เช่น เครื่องคัดแยกคุณภาพ เครื่องเย็บกระสอบ เครื่องชั่ง เป็นต้น

5.1.2 จุดอ่อน (Weaknesses)

- 1) สมาชิกขาดการมีส่วนร่วม
- 2) ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากมีการใช้พื้นที่ติดต่อกันเป็นระยะเวลานานและขาดการปรับปรุงบำรุงดิน
- 3) ขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรและค่าแรงงานสูงขึ้น
- 4) ไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการด้านการตลาด
- 5) ไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอ
- 6) ขาดเงินทุนสำรอง

5.1.3 โอกาส (Opportunities)

- 1) ศูนย์ข้าวชุมชน ตั้งอยู่ในพื้นที่ดำเนินการของแปลงใหญ่ข้าว ซึ่งมีนโยบายการสนับสนุนด้านต่างๆ จากภาครัฐ อย่างต่อเนื่อง
- 2) ความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่ มีมากกว่าปริมาณที่ผลิตได้
- 3) รัฐบาลมีนโยบายพัฒนากลุ่มเกษตรกรรวมถึงเกษตรกรให้เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ เกษตรกรปราดเปรื่องและเกษตรกรอัจฉริยะ
- 4) มีศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอำนาจเจริญ
- 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการส่งเสริมอาชีพ
- 6) เทคโนโลยีมีความทันสมัยและครอบคลุมทั่วถึงมากขึ้น โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต
- 7) มีศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชนประจำอยู่ทุกอำเภอ
- 8) มีศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนประจำอยู่ทุกอำเภอ

9) มีสถานีวิจัยพัฒนาที่ดินอำนาจเจริญในพื้นที่

5.1.4 อุปสรรค (Threats)

1) เสี่ยงกับปัญหาภัยธรรมชาติ ภัยแล้ง สภาพอากาศที่ร้อนชื้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการระบาดของโรคและแมลงศัตรูข้าว เช่น การระบาดของโรคไหม้ข้าว การระบาดของของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล หนอนกอข้าว ซึ่งอาจทำให้ผลผลิตเสียหาย

2) ศูนย์ข้าวชุมชนยังไม่ค่อยได้รับการยอมรับหรือเป็นที่รู้จัก เนื่องจากเกษตรกรนิยมซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากร้านค้า หรือหน่วยงานราชการ เช่น ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี เป็นต้น

5.2 การวิเคราะห์ห้กลยุทธ์โดยใช้ TOWs Matrix

นำข้อมูลมาวิเคราะห์ห้กลยุทธ์โดยใช้ TOWs Matrix ได้ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 การวิเคราะห์ห้กลยุทธ์โดยใช้ TOWs Matrix

ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก	จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)
	1. คณะกรรมการบริหาร สมาชิก บางรายเป็นผู้นำชุมชน (S ₁)	1. สมาชิกขาดการมีส่วนร่วม (W ₁)
	2. เกษตรกรมีความพร้อมให้ความร่วมมือและสนับสนุน (S ₂)	2. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (W ₂)
	3. สมาชิกเคยผ่านการอบรม ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี (S ₃)	3. ขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตร และค่าแรงงานสูงขึ้น (W ₃)
	4. มีวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน ที่เคยได้รับการสนับสนุน (S ₄)	4. ไม่มีกรรมการด้านการตลาด (W ₄)
		5. ไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอ (W ₅)
		6. ขาดเงินทุนสำรอง (W ₆)

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

โอกาส (Opportunities)	กลยุทธ์เชิงรุก (SO)	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)
1. ตั้งอยู่ในพื้นที่ดำเนินการของ แปลงใหญ่ข้าว ซึ่งมีนโยบายการ สนับสนุนต่าง ๆ จากภาครัฐ (O ₁)	1. ร่วมกับศูนย์เมล็ด พันธุ์ข้าวอำนาจเจริญ สร้างเครือข่ายการ ผลิตและกระจาย เมล็ดพันธุ์ข้าวใน พื้นที่ (S ₁ +S ₂ +O ₄)	1. จัดทำแผนงานเพื่อขอ งบประมาณจากองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น (W ₆ +O ₅)
2. ความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณมี มากกว่าปริมาณที่ผลิตได้ (O ₂)	2. เพิ่มกิจกรรมและ หลักสูตรการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวใน โครงการที่ใช้อบรม เกษตรกร (S ₁ + S ₂ +S ₃ +O ₁ +O ₅)	2. เข้าร่วมแปลงใหญ่เพื่อรับ การสนับสนุนสินเชื่อและ วัสดุอุปกรณ์ทดแทน แรงงาน (W ₃ +W ₆ +O ₁)
3. รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาเกษตรกร ให้เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ และ เกษตรกรปราดเปรื่อง (O ₃)	3. ส่งเสริมและพัฒนา เกษตรกร สู่การเป็น Young Smart Farmer , Smart Farmer ด้านการ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (S ₁ + S ₂ +O ₃)	3. ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว อำนาจเจริญ จัดเชื่อมโยง ตลาด (W ₄ +O ₂ +O ₄ +O ₆)
4. ปี 2561 มีการจัดตั้ง ศูนย์เมล็ด พันธุ์ข้าวอำนาจเจริญ (O ₄)		4. ใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน (W ₂ +O ₇)
5. อปท.ให้ความสำคัญกับการ ส่งเสริมอาชีพในชุมชน (O ₅)		5. จัดตั้งกองทุนถั่วพริ้ว (W ₂ +O ₇ +O ₉)
6. เทคโนโลยีทันสมัย/ทั่วถึง (O ₆)		6. โครงการสระน้ำขนาด เล็กในไร่นา (W ₅ +O ₉)
7. มีศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชนใน พื้นที่ (O ₇)		7. ฝึกอบรมการบริหาร จัดการกลุ่ม (W ₁ +O ₄ +O ₅)
8. มีศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนใน พื้นที่ (O ₈)		8. แต่งตั้งกรรมการให้ครบ ในแต่ละด้าน (W ₄ +O ₂)
9. มีสถานีพัฒนาที่ดินอำนาจเจริญ ในพื้นที่ (O ₉)		
อุปสรรค (Threats)	กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)	กลยุทธ์เชิงรับ (WT)
1. เสี่ยงกับปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม การระบาดของ โรคและแมลง (T ₁)	1. ประชาสัมพันธ์กิจกรรม ของศูนย์ข้าวชุมชนใน เวทีการประชุมต่างๆ (S ₁ +S ₂ +S ₃ +T ₂)	ศึกษาดูงานศูนย์ข้าวชุมชนที่ ประสบผลสำเร็จ
2. ศูนย์ข้าวชุมชนยังไม่ค่อยได้รับ การยอมรับหรือเป็นที่รู้จัก (T ₂)		

5.3 แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

จากตารางที่ 4.11 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อม วิเคราะห์กลยุทธ์โดยใช้ TOWs Matrix นำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกศูนย์และชุมชน การบริหารจัดการกลุ่มให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน มีดังนี้

- 5.3.1 สร้างเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดอำนาจเจริญ
- 5.3.2 พัฒนาหลักสูตรการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและเพิ่มกิจกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในโครงการที่ผู้ประกอบการในพื้นที่
- 5.3.3 พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
- 5.3.4 จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 5.3.5 จัดกิจกรรมรณรงค์การใช้เมล็ดพันธุ์ดีเพื่อเพิ่มช่องทางและโอกาสในการจำหน่ายและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกร
- 5.3.6 เข้าร่วมเป็นเครือข่ายแปลงใหญ่เพื่อรับการสนับสนุนสินเชื่อแปลงใหญ่และวัสดุอุปกรณ์เครื่องจักรกลทดแทนแรงงานในกระบวนการผลิต
- 5.3.7 กำหนดกฎระเบียบให้สมาชิกปรับปรุงบำรุงดินทุกปีการผลิตและจัดตั้งกองทุนถั่วพรีให้บริการสมาชิก
- 5.3.8 ฝึกอบรมเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้สมาชิกมีความมั่นใจในการดำเนินงาน
- 5.3.9 จัดทำโครงการขอสนับสนุนงบประมาณอุดหนุนขนาดเล็กในไร่นาจากสถานีพัฒนาที่ดินอำนาจเจริญ
- 5.3.10 แต่งตั้งกรรมการดำเนินงานให้ครบในแต่ละด้าน
- 5.3.11 ศึกษาฐานศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตและการตลาด
- 5.3.12 ประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอำนาจเจริญ ปัจจุบันมีสมาชิก 23 คน ทำหน้าที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 มีเป้าหมายการผลิตเมล็ดพันธุ์ 50 ตันต่อปี แม้จะมีหน่วยงานต่างๆ ให้การสนับสนุนทั้งในด้านปัจจัยการผลิต เงินทุน วิชาการ และการฝึกอบรมการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์จากเจ้าหน้าที่ตามกระบวนการหลักสูตรโรงเรียนเกษตรกร ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกก็ยังไม่มีความเหมาะสมและปริมาณที่เพียงพอเมื่อเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยที่ในปีการผลิต 2563/64 มีเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกที่ผ่านการตรวจรับรองคุณภาพจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานีเพียง 9 ราย เป็นเมล็ดพันธุ์ที่จำหน่ายได้เพียง 9 ตัน ในด้านการบริหารจัดการก็ยังไม่สามารถขับเคลื่อนผลการดำเนินงานให้ออกมาได้ดีเท่าที่ควร จึงถูกประเมินจัดชั้นระดับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนตามเกณฑ์ประเมินของกรมส่งเสริมการเกษตรอยู่ที่ระดับความเข้มแข็งปานกลาง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพน-ขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นตัวแทนเพื่อศึกษาถึงแนวทางในการที่จะพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้มีความเข้มแข็งต่อไป

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.1.1 เพื่อศึกษาสภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว
- 1.1.2 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว
- 1.1.3 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว
- 1.1.4 เพื่อศึกษาสภาพการกระจายเมล็ดพันธุ์และการตลาดของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว
- 1.1.5 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมเชิงปริมาณและคุณภาพ ดังนี้

1.2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(1) ประชากร (Population) ประกอบด้วย

ก. ประชากรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 23 ราย

ข. ประชากรที่เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 6 ราย

(2) กลุ่มตัวอย่าง (Samples) คือ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 23 ราย คัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน คณะกรรมการบริหารกลุ่ม สมาชิกศูนย์ฯ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว คัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล เกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด เจ้าหน้าที่กรมการข้าว เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน

2) แหล่งข้อมูล

(1) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จาก เอกสาร ตำรา ผลการศึกษาวิจัย รายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน รายงานการประชุมของศูนย์ข้าวชุมชน

(2) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชนทั้งหมด

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยเชิงปริมาณในครั้งนี้ ใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มี 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและสภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน และตอนที่ 3 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน

4) การตรวจสอบเครื่องมือ การตรวจสอบความเชื่อมั่น (reliability) ทำการ try out จากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์มาทดสอบความเชื่อมั่น โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (alpha coefficient) ตามวิธี Cronbach's alpha ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.976 แสดงว่าแบบสัมภาษณ์มีความเชื่อถือได้ จึงนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

5) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(1) ประชากร (Population) ประกอบด้วยประชากรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 23 ราย

(2) *กลุ่มผู้ให้ข้อมูล* คือ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 23 ราย คัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน คณะกรรมการบริหารกลุ่ม และสมาชิกศูนย์ฯ

2) *เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย* การวิจัยเชิงคุณภาพในครั้งนี้ใช้เครื่องมือ คือ แบบบันทึกข้อมูลการประชุมกลุ่ม แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนฯ และ ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโปนขาว

3) *การตรวจสอบเครื่องมือ* ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และขอคำแนะนำเกี่ยวกับประเด็นที่ควรเพิ่มเติมหรือแก้ไข จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ และมีความถูกต้องตามที่ต้องการศึกษา

4) *การวิเคราะห์ข้อมูล* ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและการจัดหมวดหมู่ข้อมูล จากการสนทนากลุ่ม ตามระเบียบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) ดำเนินการในช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ 2564
- 2) เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโปนขาว และบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- 3) นัดหมายวันเวลาสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนรวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- 4) จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์
- 5) ดำเนินการวิจัย
- 6) ทำการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปและอภิปรายผล

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จากการศึกษา สภาพภูมิสังคมและสภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโปนขาว ปรากฏผลดังนี้

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโปนขาวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุมากกว่า 55 ปี มีสถานภาพสมรส ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครัวเรือน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน ระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่จบประถมศึกษา ไม่มีตำแหน่งใดในชุมชน การเป็นสมาชิกในองค์กร เกษตรกร นอกจากเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนแล้วยังเป็นสมาชิก กลุ่มลูกค้า ธกส. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทุกรายเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมาแล้ว 11-15 ปี เหตุผลของการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน คือ ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ราคาถูก ไร่ปลูก ต้องการ

ได้รับความรู้และข่าวสารการผลิตข้าวมากขึ้น ต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ราคาสูง ต้องการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ต้องการการสะสมทุนและสวัสดิการทางการเงิน ต้องการรวมกลุ่มเพื่อให้มีพลังต่อรองทางธุรกิจ สภาพพื้นที่ พบว่าเป็นที่ดอน ลักษณะดินทราย อาศัยน้ำฝน อาชีพหลัก ประกอบอาชีพการเกษตร อาชีพรอง ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีบางรายประกอบอาชีพค้าขาย พื้นที่ถือครองที่ดินการเกษตร ส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำนา มากกว่า 20 ไร่ เป็นของตนเอง จำนวนพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่ระหว่าง 1-5 ไร่ จำนวนแรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 1-2 คน เป็นแรงงานในครัวเรือน เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิต คือ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ไม่มีพื้นที่ประสบภัยธรรมชาติในช่วงฤดูการผลิตที่ผ่านมา ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 500-1,000 กิโลกรัม รายได้รวมของเกษตรกร ส่วนใหญ่ มีรายได้รวมระหว่าง 25,001-50,000 บาท สภาพหนี้สินของครัวเรือนรวม พบว่ามีหนี้สินรวมมากกว่า 100,000 บาท ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไร่ อยู่ระหว่าง 2,001-3,000 บาทต่อไร่ สมาชิกไม่มีการกู้เงินมาเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ หากมีการกู้เงินในการผลิตเมล็ดพันธุ์ สมาชิกจะกู้เงินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร

1.3.2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จากการศึกษาสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพธิ์ขาว จำนวน 10 ประเด็น สรุปผลได้ดังนี้

1) **การจัดการแปลงนา** สมาชิกมีการคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ แปลงเมล็ดพันธุ์เว้นระยะห่างจากแปลงนาข้าวพันธุ์อื่นอย่างน้อย 3 เมตร แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่บริเวณเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน มีการปรับปรุงกายภาพและความอุดมสมบูรณ์ของดิน การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรตามคำแนะนำและอนุญาตให้ใช้จากกรมวิชาการเกษตร และการกำจัดของเสียและวัสดุที่เหลือใช้อย่างถูกวิธีมีการปฏิบัติในระดับมาก ส่วนการจัดทำข้อมูลประจำแปลงการปฏิบัติในระดับปานกลาง

2) **การจัดการเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร** สมาชิกมีอุปกรณ์การเกษตรที่เหมาะสมและเพียงพออยู่ในระดับปานกลาง มีการจัดเก็บในสถานที่เป็นสัดส่วน ปลอดภัยและง่ายต่อการใช้งาน และตรวจสอบสภาพของเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอมีการปฏิบัติในระดับมาก

3) **การจัดการปัจจัยการผลิต** การจัดทำรายการและบันทึกแหล่งที่มา รายละเอียดของปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ พันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง

4) การเลือกพันธุ์ข้าวและเมล็ดพันธุ์ การเลือกพันธุ์ข้าวที่ตลาดต้องการ เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ให้ผลผลิตสูงและต้านทานโรคและแมลงศัตรูข้าว และการจัดหาเมล็ดพันธุ์จากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือ มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ส่วนการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่สมบูรณ์ความงอกไม่น้อยกว่า 80% ความบริสุทธิ์ไม่น้อยกว่า 98% พันธุ์อื่นปนไม่เกิน 0.2% มีการปฏิบัติในระดับมาก

5) การเตรียมดิน การปลูกและการดูแลรักษา การตรวจตัดพันธุ์ป่นระยะออกดอก มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด การปรับพื้นที่ให้เรียบสม่ำเสมอ การไถตะเพื่อไถกลบตอซังและกำจัดวัชพืช การไถแปรเพื่อกำจัดข้าวเรือและกำจัดวัชพืช การใช้เมล็ดพันธุ์ 5 – 7 กิโลกรัมต่อไร่ ในการปักดำ การใช้ต้นกล้าอายุ 25 – 30 วัน การใช้ระยะปักดำที่เหมาะสม 20 × 20 เซนติเมตร การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 หลังจากปักดำ 7 – 10 วัน นาดีนเหนียว ใช้สูตร 16-20-0 นาดีนทราย ใช้สูตร 16-16-8 อัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 ก่อนข้าวออกดอก 30 วัน ใช้สูตร 46-0-0 อัตรา 5-10 กิโลกรัมต่อไร่ การตรวจตัดพันธุ์ป่นระยะแตกกอ มีการปฏิบัติในระดับมาก ส่วนการควบคุมระดับน้ำให้เหมาะสม 5 – 10 เซนติเมตร การติดตามการระบาดของศัตรูพืชในระยะต่างๆ ดำเนินการป้องกันกำจัดอย่างเหมาะสม การกำจัดวัชพืชด้วยมือหลังปักดำ 20 – 30 วัน 1 – 2 ครั้ง การตรวจตัดพันธุ์ป่นระยะโน้มรวง มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง และการตรวจตัดพันธุ์ป่นระยะกล้า การตรวจตัดพันธุ์ป่นระยะเมล็ดสุกแก่ มีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

6) การเก็บเกี่ยวและการนวด การกำหนดวันเก็บเกี่ยว นับจากวันออกดอก 80% ไปอีก 28 – 30 วัน มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง และการสอบถามประวัติการเกี่ยวนวดและทำความสะอาดเครื่องเกี่ยวนวดก่อนเก็บเกี่ยวข้าวทุกครั้ง มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด

7) การลดความชื้น การลดความชื้นเมล็ดพันธุ์ข้าวภายใน 24 ชั่วโมงหลังเกี่ยวนวด การทำความสะอาดลานตากและตากบนวัสดุที่สะอาดและแห้ง เช่น ผ้าใบหรือผ้าพลาสติก มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด การตากข้าวหนาประมาณ 5 เซนติเมตร และหมั่นกลับกองข้าวอยู่เสมอ และการลดความชื้นเมล็ดพันธุ์ข้าวให้เหลือ 12-13 % มีการปฏิบัติในระดับมาก

8) การเก็บรักษาและการขนย้าย สถานที่เก็บรักษาต้องแยกจากสถานที่เก็บปุ๋ย วัตถุอันตรายทางการเกษตร การจัดเก็บแยกแต่ละสายพันธุ์ติดป้ายฉลากบันทึกรายละเอียดต่างๆ ไว้ การวางบนพื้นที่มีไม้รองสูงจากพื้นไม่ต่ำกว่า 5 เซนติเมตร และการควบคุมความชื้นเมล็ดพันธุ์ไม่ให้เกิน 14% ในระหว่างที่เก็บรักษา มีการปฏิบัติในระดับมาก การทำความสะอาดกระสอบหรือภาชนะที่ใช้บรรจุและพาหนะขนย้ายต้องแห้ง สะอาด และปกปิดมิดชิดให้ปราศจากข้าวพันธุ์อื่น การทำความสะอาดถังฉางและช่อมแซมให้อยู่ในสภาพดี มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด

9) การตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ การสุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ และส่งตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ จำนวน 1 กิโลกรัม มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด

10) การบันทึกข้อมูล การจดบันทึกรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง

1.3.3 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วยการดำเนินงานใน 7 ด้านสามารถสรุปในแต่ละด้าน ดังนี้

1) กลุ่มและการบริหาร

(1) ด้านสมาชิก สมาชิกมีความร่วมมือดีมาก สมาชิกเป็นคนดี เสียสละ ซื่อสัตย์มาก และสมาชิกมีความขยันหมั่นเพียรมาก

(2) ด้านกรรมการกลุ่ม กรรมการมีความซื่อสัตย์และมีความคิดเห็นด้านบวกต่อศูนย์ข้าวดีมากระดับดีมาก แต่มีวิสัยทัศน์ในการดำเนินงานในระดับปานกลาง

(3) การคัดเลือกประธานและกรรมการ มีการคัดเลือกประธานและกรรมการ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่กรรมการ และมีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี มีการกำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับ

(4) ด้านการบริหาร มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน มีแผนการดำเนินงาน มีการจัดทำบัญชี มีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำและมีแผนการเงินของศูนย์ ส่วนในด้านการดำเนินกิจกรรมตามแผน การประชุมและการจดบันทึกการประชุม ยังขาดความต่อเนื่อง

(5) การประสานงานเครือข่าย มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และการประสานงานระหว่างศูนย์ฯ ด้วยกันก็ค่อนข้างน้อย

2) การคัดเลือกพื้นที่ทำแปลงพันธุ์ 200 ไร่

(1) ด้านพื้นที่แปลงพันธุ์ พื้นที่แปลงพันธุ์มีพื้นที่อยู่ใกล้กันมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

(2) ด้านคุณภาพเมล็ดพันธุ์ คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยายมีคุณภาพมากเหมาะสมนำไปเป็นพันธุ์ขยายได้

(3) ด้านการจัดการแปลงนา มีการควบคุมน้ำในแปลงนาอยู่ในระดับเหมาะสมปานกลาง ส่วนการเตรียมดิน การใส่ปุ๋ยตรงตามระยะเวลา มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าวเมล็ดพันธุ์และการตากเมล็ดพันธุ์ การเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมอยู่ในระดับมาก แต่มีการตัดพันธุ์ปน ไม่ต่อเนื่อง มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์ค่อนข้างน้อย ทุกรายมีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์ มีการส่งตัวอย่างให้ศูนย์ขยายพันธุ์พืชตรวจสอบและรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ และมีเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านการตรวจรับรองมาตรฐานน้อย

3) การผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ พบว่า ศูนย์ข้าวชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง ส่วนคุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรนำไปใช้มีความน่าเชื่อถือเพียง ร้อยละ 39.1 ปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่กระจายได้มีประมานน้อยกว่าเดิม และเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร

4) การเรียนรู้ ศูนย์ข้าวชุมชนมีแปลงเรียนรู้ขนาด 4 ไร่ และมีการทดลองทำด้วยตนเอง แต่ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่มีการศึกษาดูงาน ไม่มีทุนดำเนินการเรียนรู้

5) การตลาด พบว่า กลุ่มมีแผนการจำหน่าย มีการประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีวิธีการขายหลายวิธี กลุ่มเป็นตัวแทนในการจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ แต่กลุ่มไม่มีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาดและไม่มีอำนาจต่อรองราคา

6) กองทุนหมุนเวียน พบว่าศูนย์มีเงินทุนหมุนเวียน 131,050 บาท มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิก มีแผนบริหารกองทุน มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน และมีสรุปผลการดำเนินงานทุกปี แต่ไม่มีการปันผลและในรอบปีที่ผ่านมาจำนวนเงินกองทุนของศูนย์ข้าวชุมชนยังเท่าเดิม

7) การสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่ศูนย์ข้าวชุมชนฯ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพธิ์ขาว ได้ผลปรากฏ แบ่งตามประเด็น 5 ประเด็น ดังนี้

(1) การจัดเวทีชุมชนให้ความรู้เกี่ยวกับประเด็นต่างๆ พบว่า ในด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ การกระจายพันธุ์ การบริหารจัดการของศูนย์ การสร้างเครือข่ายในการจัดการผลผลิต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนศูนย์ข้าวชุมชนน้อย

(2) การผลิตและกระจายพันธุ์ พบว่า ในด้านการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่ชาวนาด้านเทคโนโลยีที่เป็นปัญหาในการผลิต เช่น การกำหนดแผนการปลูก การตัดพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยว ฯลฯ การจัดทำคู่มือการผลิตข้าวให้ชาวนาและคู่มือประจำศูนย์ฯ ให้งบประมาณการจัดทำแปลงเรียนรู้ ให้งบประมาณสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ให้งบประมาณสนับสนุนกระสอบพลาสติกและมุ้งตาข่ายในล่อนรองตากข้าว ให้ยืมเครื่องคัดและทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ข้าว และการเชื่อมโยงเครือข่ายประธานศูนย์ข้าวชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนศูนย์ข้าวชุมชนน้อย ส่วนเจ้าหน้าที่มีการประชุมร่วมกับประธานศูนย์ฯ เพื่อวางแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนศูนย์ข้าวชุมชนมาก

(3) การพัฒนาศักยภาพชาวณาและการถ่ายทอดเทคโนโลยี พบว่า ในการให้งบประมาณคณะกรรมการศูนย์ข่าวชุมชนศึกษาคุณงานและจัดทำสื่อเผยแพร่ความรู้จากสื่อ เช่น เอกสารวิชาการ แผ่นพับ ฯลฯ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชนน้อย

(4) การกำกับดูแลการปฏิบัติงาน พบว่า การติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานของศูนย์ฯและการติดตามให้คำแนะนำด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์สมาชิกศูนย์ฯ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชนปานกลาง

(5) การบูรณาการกับโครงการอื่น พบว่า มีการจัดประกวดผลงานศูนย์ฯ และชาวณาตัวอย่าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนศูนย์ข่าวชุมชนน้อย

1.3.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของศูนย์ชุมชนบ้านโพนขาว

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลจากการประชุมกลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกต สอบถามแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การพบปะ พูดคุย รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ ดังนี้

1) ด้านการผลิต พบว่า ไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอ (ข้อเสนอแนะ : ขอสนับสนุนโครงการสระน้ำขนาดเล็กในไร่นากับสถานีพัฒนาที่ดิน เสนอขอสนับสนุนชุดเจาะบ่อบาดาลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) แปลงผลิตส่วนใหญ่เป็นที่ดอน ดินทราย มีการใช้พื้นที่มานาน ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ทำให้ผลผลิตที่ได้ต่ำ (ข้อเสนอแนะ : กำหนดเป็นกฎระเบียบให้สมาชิกปรับปรุงบำรุงดิน โดยการไถกลบตอซังข้าวและใช้พืชตระกูลถั่ว จัดตั้งกองทุนเมล็ดพันธุ์ถั่วภายในกลุ่มเพื่อใช้ในการดำเนินการในปีต่อๆ ไป) เมล็ดพันธุ์ไม่ผ่านเกณฑ์คุณภาพ ทำให้ไม่เพียงพอในการส่งมอบตามที่ได้ตกลงกันไว้กับผู้รับซื้อ ส่วนหนึ่งเกิดจากระบวนการผลิตไม่มีคุณภาพ (ข้อเสนอแนะ : หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหาปัจจัยการผลิตสนับสนุนและฝึกอบรมทบทวนกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ถูกต้องให้กับสมาชิก)

2) ด้านทุน พบว่า กลุ่มมีงบประมาณจากเงินทุนสำรองเพียง 131,050 บาท ซึ่งไม่เพียงพอในการหมุนเวียนกิจกรรมต่างๆ (ข้อเสนอแนะ: จัดหาแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำให้กลุ่มใช้หมุนเวียน และสร้างความเข้าใจกับสมาชิกถึงวัตถุประสงค์การรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้เพิ่มและส่งเสริมการออมเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้)

3) ด้านการดำเนินงานและการบริหารจัดการศูนย์ฯ พบว่า สมาชิกขาดการมีส่วนร่วม แม้กลุ่มจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและมอบหมายหน้าที่ในแต่ละด้าน แต่การดำเนินงานต่างๆ ยังยึดที่ประธานกลุ่มเป็นหลัก (ข้อเสนอแนะ : หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการฝึกอบรมเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อกระตุ้นให้สมาชิกและกรรมการกลุ่มท่านอื่นๆ ได้มีความมั่นใจในการดำเนินงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย) ขาดการเชื่อมโยงกับศูนย์ข่าวชุมชนอื่น รวมถึงการ

กระจายเมล็ดพันธุ์ (ข้อเสนอแนะ : ศึกษาดูงานศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิต การตลาด เพื่อนำรูปแบบมาปรับใช้ในการดำเนินงานในพื้นที่ของตนเอง) การประสานงานและร่วมดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย (ข้อเสนอแนะ : บูรณาการการดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง โดยมีการประชุมวางแผนงานการดำเนินการร่วมกันทุกปีการผลิต โดยแต่ละหน่วยงานควรมีแผนการดำเนินงานและโครงการสนับสนุนอย่างน้อยหน่วยงานละ 1 โครงการในแต่ละปี)

4) **ด้านการตลาดการกระจายเมล็ดพันธุ์** จากการศึกษาสรุปรายงานผลการดำเนินงานของกลุ่ม พบว่า กลุ่มไม่ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการด้านการตลาดและการกระจายเมล็ดพันธุ์เอาไว้ (ข้อเสนอแนะ : กลุ่มควรแต่งตั้งคณะกรรมการให้ครบในแต่ละด้านแยกเป็นเอกเทศจากกรรมการชุดอื่นๆ เพื่อให้การดำเนินงานแต่ละด้านทำได้เต็มที่) ศูนย์ข้าวชุมชนยังไม่ค่อยได้รับการยอมรับหรือเป็นที่รู้จัก เกษตรกรนิยมซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากร้านค้า หรือหน่วยงานราชการอื่น (ข้อเสนอแนะ : จัดงานวันรณรงค์การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีเพื่อเป็นการให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรได้รับทราบ พร้อมทั้งเพิ่มช่องทางในการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้ทั่วถึงเกษตรกร)

1.3.5 แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ มีแนวทางดังนี้

- 1) สร้างเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดอำนาจเจริญ
- 2) พัฒนาหลักสูตรการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและเพิ่มกิจกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในโครงการที่ใช้อบรมเกษตรกรในพื้นที่
- 3) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
- 4) จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 5) จัดกิจกรรมรณรงค์การใช้เมล็ดพันธุ์ดีเพื่อเพิ่มช่องทางและโอกาสในการจำหน่ายและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกร
- 6) เข้าร่วมเป็นเครือข่ายแปลงใหญ่เพื่อรับการสนับสนุนสินเชื่อแปลงใหญ่และวัสดุอุปกรณ์เครื่องจักรกลทดแทนแรงงานในกระบวนการผลิต
- 7) กำหนดกฎระเบียบให้สมาชิกปรับปรุงบำรุงดินทุกปีการผลิตและจัดตั้งกองทุนถั่วพรีให้บริการสมาชิก
- 8) ฝึกอบรมเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้สมาชิกมีความมั่นใจในการดำเนินงาน

- 9) จัดทำโครงการขอสนับสนุนงบประมาณชุดสระน้ำขนาดเล็กในไร่นาจากสถานีพัฒนาที่ดินอำนาจเจริญ
- 10) แต่งตั้งกรรมการดำเนินงานให้ครบในแต่ละด้าน
- 11) ศึกษาดูงานศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตและการตลาด
- 12) ประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

2. อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

2.1 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จากการศึกษาสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติตามหลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (2560) อยู่ในระดับดีมาก ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน 10 - 15 ปี ผ่านการฝึกอบรมด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและโครงการต่างๆ อยู่เป็นประจำ โดยผ่านการเรียนรู้ตามรูปแบบกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร สมาชิกศูนย์ฯ ย่อมมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการปฏิบัติจริงจึงทำให้มีความรู้ในระดับดีมาก สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุวริย์ เกนหงส์ (2562 , น.99) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 เกษตรกรมีการปฏิบัติตามแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 อยู่ในระดับมากทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ การปฏิบัติดูแลรักษาแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การเตรียมพื้นที่ การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว การกำจัดพันธุ์ปน และวิธีการปลูกข้าว หลังจากได้มีการฝึกอบรมรวมทั้งการฝึกปฏิบัติตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร จากนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร

ทั้งนี้ ยังมีบางกิจกรรมที่สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน มีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุดถึงปานกลาง เช่น การตรวจตัดพันธุ์ปนในระยะกล้า ระยะไถ่มรวง ระยะเมล็ดสุกแก่ ส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการเนื่องจากสังเกตความแตกต่างยาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ มัตติกา สาวงษ์นาม (2563, น.84) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ด

พันธุ์ข้าว บ้านดงยาง อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การปฏิบัติของเกษตรกรโดยการตัดพันธุ์ป่นในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ส่วนใหญ่มีการลงตัดพันธุ์ป่น 3 ครั้ง และ วิยะดา สุทธิศักดิ์ (2560, น.62) ศึกษาศักยภาพของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวเชียงใหม่ พบว่า สมาชิกมีวิธีและความละเอียดในการตัดถอนพันธุ์ป่นมากขึ้น จากที่เคยตัดพันธุ์ป่นบ้าง หรือตัดถอนพันธุ์ป่น จาก 3 ระยะ เป็น 5 ระยะ โดยการตัดถอนพันธุ์ป่นทุกระยะการเจริญเติบโตของข้าว ทำให้จำนวนแปลงผ่านมาตรฐานมากขึ้น ส่งผลให้ได้ผลผลิตตามเป้าหมาย และได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ ซึ่งการตรวจตัดข้าวป่นนั้น นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการผลิตเมล็ดพันธุ์ในระยะที่ต้นข้าวอยู่ในแปลงนา เป็นการรักษาพันธุ์ข้าวให้บริสุทธิ์ มีลักษณะถูกต้องตรงตามลักษณะพันธุ์ จึงมีความจำเป็นมากที่ต้องหมั่นตรวจแปลง เพื่อกำจัดข้าวเรือ ข้าวปน หรือข้าวกลายพันธุ์ เพราะการเกิดการปะปนของเมล็ดพันธุ์ข้าวเพียงเมล็ดเดียว หรือข้าวเรือเพียงกอเดียว จะทำให้เมล็ดข้าวที่ผลิตได้ไม่ได้มาตรฐาน (การตรวจและกำจัดข้าวปนควรทำต่อเนื่องกัน 5 ระยะ คือ ระยะกล้า ระยะแตกกอ ระยะออกดอก ระยะโน้มรวงและระยะสุกแก่) ในส่วนการจัดทำข้อมูลประจำแปลง การจดบันทึกรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ขาดการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 55 ปี ซึ่งเข้าสู่วัยชรา เริ่มมีข้อจำกัดในการอ่านเขียนและรู้สึกว่าการบันทึกเป็นขั้นตอนที่ยุ่งยาก ทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่เป็นปัจจุบันและไม่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ไม่สอดคล้องกับการวิจัยของ อำพล ใต้เงาสน (2561, น.78) ศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีการการปฏิบัติสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทั้ง 6 ขั้นตอนอย่างเคร่งครัด ได้แก่ 1) ขั้นตอนการปลูกสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 2) ขั้นตอนการใส่ปุ๋ยสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 3) ขั้นตอนการให้น้ำสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 4) ขั้นตอนการตรวจโรค แมลง และศัตรูข้าว 5) ขั้นตอนการตรวจตัดข้าวปนและกำจัดวัชพืชสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 6) ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งทุกขั้นตอนมีการบันทึกลงรายละเอียดการปฏิบัติงาน

2.2 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน สามารถอภิปรายได้ ดังนี้

การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขวาว เริ่มต้นจากนโยบายกรมส่งเสริมการเกษตรที่ส่งเสริมและให้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีในชุมชน และเพื่อเป็นสถานที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องเหมาะสมกับพื้นที่ สำนักงานเกษตรอำเภอห้วยตะพาน จึงมีมติให้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนบ้าน โพนขวาวขึ้น ณ ศาลาประชาคมบ้าน โพนขวาว หมู่ที่ 10 ตำบลลิกคู้ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดอำนาจเจริญ โดยจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2545 มีการระดมทุนจากสมาชิกเป็น

ข้าวเปลือกคนละ 30 กิโลกรัม และเงินสมทบจากค่าปัจจัยการผลิตที่กรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุน และขอสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลอีกส่วนหนึ่ง ส่งผลให้มีทุนการดำเนินงาน สมาชิกมีความรู้สึกถึงการมีส่วนร่วม มีความร่วมมือ เป็นคนดี เสียสละ ซื่อสัตย์ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจที่จะพัฒนาศูนย์ของตนเองให้มีความเข้มแข็ง มีรายได้ตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ ศูนย์ข้าวชุมชนมีการคัดเลือกประธานกรรมการ แต่ในส่วนคณะกรรมการบริหารนั้นกลุ่มไม่มีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาด ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์กระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตได้ และถึงจะมีการกำหนดระเบียบข้อบังคับขึ้นเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติงาน แต่บางกิจกรรมกลุ่มยังขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น การประชุมและการจดบันทึกการประชุม รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและการประสานงานระหว่างศูนย์ฯ ด้วยกันก็ค่อนข้างน้อย เนื่องจากภายหลังกรมส่งเสริมการเกษตรได้ถ่ายโอนภารกิจให้กรมการข้าว ซึ่งไม่ได้มีเจ้าหน้าที่ในพื้นที่คอยให้คำปรึกษาเหมือนที่ผ่านมา จึงขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องในการร่วมประชุมกำหนดแนวทางการดำเนินงานต่างๆ ทำให้เกษตรกรหลายรายรู้สึกว่าจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐแล้ว และเริ่มไม่ปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติเดิมที่เคยทำมา ไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559, 49-50) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชน ตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรหมานิกม จังหวัดสกลนคร พบว่า ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่เริ่มให้มีการรวมกลุ่ม สามารถเป็นตัวแทนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก สามารถสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม รับฟังและเคารพความคิดของสมาชิก มีความรู้ด้านการตลาด การบริหารงาน มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีแผนการดำเนินการ มีการดำเนินการกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการประชุม ปีละ 3 ครั้ง และจดการบันทึกการประชุม ด้านการตลาด พบว่ามีแผนการจำหน่าย มีการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน มีการตั้งคณะกรรมการฝ่ายการตลาด มีวิธีการขายที่หลากหลาย กลุ่มเป็นตัวกลางในการจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และกลุ่มมีอำนาจต่อรองราคา

ด้านเงินทุน พบว่า มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิก มีแผนบริหารกองทุน มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน และมีสรุปผลการดำเนินงานทุกปี แต่ไม่มีการปันผลและในรอบปีที่ผ่านมาจำนวนเงินกองทุนของศูนย์ข้าวชุมชนยังเท่าเดิมที่ 131,050 บาท ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559, 49-50) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชน ตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรหมานิกม จังหวัดสกลนคร พบว่า มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีปันผล มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน และมีสรุปผลการดำเนินงานทุกปี

2.3 การสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่ศูนย์ข้าวชุมชนฯ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนประสบความสำเร็จ โดยจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

การให้ความรู้เกี่ยวกับประเด็นต่างๆ พบว่า ในด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ การกระจายพันธุ์ การบริหารจัดการของศูนย์ การสร้างเครือข่ายในการจัดการผลผลิต การจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แก่ชาวนาด้านเทคโนโลยีที่เป็นปัญหาในการผลิต เช่น การกำหนดแผนการปลูก การตัดพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยว ฯลฯ การจัดทำคู่มือการผลิตข้าวให้ชาวนาและคู่มือประจำศูนย์ฯ ให้งบประมาณการจัดทำแปลงเรียนรู้ ให้งบประมาณสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ให้งบประมาณสนับสนุน กระสอบพลาสติกและมุ้งตาข่ายในล่อนรองตากข้าว ให้ยืมเครื่องคัดและทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ข้าว การเชื่อมโยงเครือข่ายประธานศูนย์ข้าวชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง การให้งบประมาณคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนศึกษาดูงานและจัดทำสื่อเผยแพร่ความรู้จากสื่อ เช่น เอกสารวิชาการ แผ่นพับ ฯลฯ การติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานของศูนย์ฯ และการติดตามให้คำแนะนำด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ สมาชิกศูนย์ฯ การบูรณาการกับโครงการอื่น เช่น การจัดประกวดผลงานศูนย์ข้าวชุมชนและชาวนา ตัวอย่าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ค่อยให้การสนับสนุนศูนย์ข้าวชุมชนเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะภารกิจงานไม่สอดคล้องและงบประมาณแต่ละหน่วยงานไม่เพียงพอ ถึงแม้เจ้าหน้าที่จะมีการประชุมร่วมกับประธานศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อวางแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์แล้วก็ตาม ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ กิตติพงษ์ รื่นงาม (2559, 47) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชน ตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรหมนิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ สมาชิกเห็นว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในการที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการทำบัญชี ด้านวัสดุอุปกรณ์/เครื่องจักร ปัจจัยการผลิต ด้านช่องทางการจำหน่าย และด้านราคาจำหน่าย

2.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว
อภิปรายผลได้ ดังนี้

2.4.1 ด้านการผลิต พบว่า

1) ไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอ ถึงแม้สมาชิกกลุ่มจะผ่านการอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีแล้ว ทำให้มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว แต่ผลผลิตต่อไร่ที่ได้ยังต่ำ ไม่มีคุณภาพและไม่เพียงพอกับความต้องการ โดยปัญหาเรื่องคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ส่วนหนึ่งเกิดจากไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอ พื้นที่ส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนและปีการผลิตที่ผ่านมาฝนตกน้อยกว่าปกติ ทำให้ไม่สามารถปักดำได้ สมาชิกส่วนหนึ่งจึงผลิตเมล็ดพันธุ์โดยวิธีการหว่าน ซึ่งทำให้ยากในการดูแลรักษาและการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในช่วงการตรวจตัดพันธุ์ปน ไม่สามารถ

ทำได้ดีพอ ส่งผลให้เมล็ดพันธุ์ของสมาชิกหลายรายไม่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพทำให้เมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอกับความต้องการ สอดคล้องกับการวิจัยของ สุวริย์ เคนหงส์ (2562 , น.95) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนในการทำนา ผู้ปลูกข้าวในเขตใช้น้ำฝนจะต้องทราบและศึกษาสภาพภูมิอากาศในพื้นที่แต่ละแหล่งปลูกเป็นอย่างดี เพื่อจัดการปลูกภายใต้ความสัมพันธ์ของดิน น้ำ พืช เป็นไปอย่างใกล้ชิดมาก เพื่อให้การผลิตข้าวประสบความสำเร็จ แต่ในบางปีที่เกษตรกรประสบปัญหาสภาพการแปรปรวนของฝน เช่น ฝนตกน้อยหรือมากเกินไป หรือมีการกระจายตัวของฝนไม่สม่ำเสมอก็อาจส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของข้าวและมีผลทำให้ได้รับผลผลิตต่ำ ดังนั้น น้ำจึงเป็นปัจจัยการผลิตข้าวขั้นพื้นฐานสำคัญที่เกษตรกรจะต้องมีการจัดการน้ำสำหรับการปลูกข้าวในระดับเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ : ขอสนับสนุนโครงการสระน้ำขนาดเล็กในไร่นากับสถานีพัฒนาที่ดิน เสนอขอสนับสนุนชุดเจาะบ่อบาดาลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2) ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อพื้นที่ต่ำ ส่วนหนึ่งมาจาก แปลงผลิตส่วนใหญ่อยู่ในที่ดอน เป็นดินทราย มีการใช้พื้นที่มานาน ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ทำให้ผลผลิตที่ได้ต่ำ

ข้อเสนอแนะ : กำหนดเป็นกฎระเบียบให้สมาชิกปรับปรุงบำรุงดิน โดยการไถกลบตอซังข้าวและใช้พืชตระกูลถั่ว จัดตั้งกองทุนเมล็ดพันธุ์ถั่วภายในกลุ่มเพื่อใช้ในการดำเนินการในปีต่อไป

สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สิรินาถ อินทวาท (2560, น.77) ศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวตามมาตรฐานเกษตรดีที่เหมาะสมของเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม พบว่า ปัจจุบันพื้นที่ทางการเกษตรมีอยู่อย่างจำกัด และขาดความอุดมสมบูรณ์ เกษตรกรต้องการมีความรู้ด้านการจัดการดินและพื้นที่ปลูก เพื่อให้สามารถผลิตข้าวให้ปริมาณและมาตรฐานดียิ่งขึ้น

2.4.2 ด้านทุน พบว่า กลุ่มมีงบประมาณจากเงินทุนสำรองเพียง 131,050 บาท ซึ่งไม่เพียงพอในการหมุนเวียนกิจกรรมต่างๆ เช่น การจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ให้กับสมาชิกได้ทันที ต้องรอให้ส่งมอบเมล็ดพันธุ์ก่อน ซึ่งใช้เวลาหลายวัน สมาชิกต้องใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้บางครั้งต้องนำเมล็ดพันธุ์ไปขายที่อื่นซึ่งได้เงินทันที ทำให้เมล็ดพันธุ์ของกลุ่มที่จะส่งมอบไม่เพียงพอ และเงินทุนกลุ่มไม่เพียงพอให้สมาชิกกู้ยืมไปใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ทำให้บางกิจกรรมทำได้ไม่เต็มที่ส่งผลต่อปริมาณและคุณภาพของผลผลิตลดลง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จิตามินทร์ คงสำราญ (2562, น.104-105) ศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ปัญหาของศูนย์ข้าวชุมชนเกิดจากขาดงบประมาณ ส่งผลกระทบ

ต่อการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชน ทำให้ในการดำเนินกิจกรรมในด้านการฝึกอบรม การประชุม ตลอดจนการดำเนินงานด้านต่างๆ ของศูนย์ข่าวชุมชนไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ : หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหาแหล่งเงินอุดหนุนให้กลุ่มใช้ หมุนเวียน และสร้างความเข้าใจกับสมาชิกถึงวัตถุประสงค์การรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้เพิ่มและ ส่งเสริมการออมเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้)

2.4.3 ด้านการดำเนินงานและการบริหารจัดการศูนย์ฯ พบว่า

1) สมาชิกขาดการมีส่วนร่วม แม้กลุ่มจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน และมอบหมายหน้าที่ในแต่ละด้าน แต่การดำเนินงานต่างๆ ยังยึดที่ประธานกลุ่มเป็นหลัก สมาชิกยังขาดการแสดงบทบาทในการร่วมบริหารจัดการกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานต่างๆ ไม่สามารถขับเคลื่อน ได้ทันกำหนดเพราะต้องรอให้ประธานกลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินการ สอดคล้องกับการวิจัยของ วิรัชย์ สงวนรัมย์ (2553, น.64) ได้ศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงไหมบ้านบู่जू ตำบลสระตะเคียน อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สมาชิกยังมีบทบาทในการบริหารจัดการตามโครงสร้าง ไม่เต็มที่เนื่องจากขาดความมั่นใจและไม่มีความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม งานส่วนใหญ่จึง ขึ้นอยู่กับประธาน

ข้อเสนอแนะ : หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการฝึกอบรมเรื่องการบริหาร จัดการกลุ่มเพื่อกระตุ้นให้สมาชิกและกรรมการกลุ่มท่านอื่นๆ ได้มีความมั่นใจในการดำเนินงาน ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

2) ขาดการเชื่อมโยงกับศูนย์ข่าวชุมชนอื่น ทำให้ไม่เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้วิชาการและการบริหารจัดการอื่นๆ รวมถึงการกระจายเมล็ดพันธุ์ สอดคล้องกับการวิจัยของ สุวริย์ เคนหงส์ (2562, น.98) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การส่งเสริมแบบกลุ่มอยู่ใน ระดับปานกลาง คือ ขาดการศึกษาดูงานนอกสถานที่ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรมีความต้องการไปศึกษาดูงานในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ต้นแบบ และ สอดคล้องกับ พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2560 น. 4) วิธีการส่งเสริมโดยกลุ่มบุคคล (Group Method) เป็นการส่งเสริมแก่กลุ่มบุคคลจะให้ผลดี ในการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้รับการส่งเสริม จากขั้นสนใจ (Interest) ไปสู่การทดลองทำดู (Trial) และ หากเป็นที่พอใจแล้ว ก็อาจไปถึงขั้นยอมรับ (Adoption) การส่งเสริมแบบกลุ่มสามารถ จะพิจารณาวิธีการที่มีประสิทธิภาพและนิยมใช้มาก การศึกษาดูงานนอกสถานที่ (Field Trip of Study Tour) เป็นวิธีการจัดการส่งเสริมที่เพิ่มความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้รับการส่งเสริมได้เป็น อย่างดีวิธีหนึ่ง เพราะผู้ร่วมในการศึกษาและดูงานจะมีโอกาสได้พบเห็นผลงานของผู้อื่นซึ่งได้ทำ สำเร็จแล้ว

ข้อเสนอแนะ : ศึกษาฐานศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ในเรื่อง การบริหารจัดการกลุ่ม การผลิต การตลาด เพื่อนำรูปแบบมาปรับใช้ในการดำเนินงานในพื้นที่ของตนเอง

3) การประสานงานและร่วมดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังน้อย ทำให้ บางหน่วยงานที่มีบทบาทในการสนับสนุนศูนย์ข้าวชุมชนโดยตรง ไม่ทราบความต้องการของศูนย์ฯ ไม่สอดคล้องกับการวิจัยของ มัตติกา สาวงษ์นาม (2563, น.84) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว บ้านดงยาง อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า มีการบูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายด้านการวางแผนการผลิต และการตลาด การปฏิบัติงานตามแผน และการประเมินผล การจัดการองค์กร

ข้อเสนอแนะ : บูรณาการการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอำนาจเจริญ ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี สถานีพัฒนาที่ดินอำนาจเจริญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร อย่างจริงจัง โดยมีการประชุม วางแผนงานการดำเนินการร่วมกันทุกปีการผลิต โดยแต่ละหน่วยงานควรมีแผนการดำเนินงานและ โครงการสนับสนุนอย่างน้อยหน่วยงานละ 1 โครงการในแต่ละปี

2.4.4 ด้านการตลาดการกระจายเมล็ดพันธุ์ พบว่า

1) ไม่ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการด้านการตลาดและการกระจายเมล็ดพันธุ์ โดยจะใช้คณะกรรมการด้านการบริหารกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการ ทำให้การดำเนินงานด้านการตลาด และการกระจายเมล็ดพันธุ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญนี้ไม่สามารถทำได้เต็มที่ เพราะกรรมการต้องทำ หลายหน้าที่เกินไป (ข้อเสนอแนะ : กลุ่มควรแต่งตั้งคณะกรรมการให้ครบในแต่ละด้านแยกเป็น เอกเทศจากกรรมการชุดอื่นๆ เพื่อให้การดำเนินงานแต่ละด้านทำได้เต็มที่) ไม่สอดคล้องกับการวิจัย ของ สัจจา บรรจงศิริ (2552, น.269) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า มีการคัดเลือก คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่เป็นคนดีมีความสามารถบริหารศูนย์ มีวาระการดำรงตำแหน่งที่ชัดเจน มีการปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับให้เหมาะสมในการนำไปใช้ การบริหารงานเป็นระบบและตรวจสอบได้

2) เมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอในการส่งมอบตามที่ได้ตกลงกันไว้กับผู้รับซื้อ ส่วนหนึ่งเกิดจากผลผลิตของสมาชิกไม่มีคุณภาพ สอดคล้องกับการวิจัยของ คณิงนุช พิมพ์ชัย (2560, น.81) ได้ศึกษา การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุดรธานี พบว่า ข้อเสนอแนะของสมาชิกศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุดรธานี คือ ควรส่งเสริมความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพและในปริมาณที่มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ : หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหาปัจจัยการผลิตสนับสนุนและ ฝึกอบรมทบทวนกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ถูกต้องให้กับสมาชิก

2.5 แนวทางในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว

แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ มีดังนี้

2.5.1 ด้านการผลิต

1) พัฒนาหลักสูตรการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและเพิ่มกิจกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในโครงการที่ใช้อบรมเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งหลักสูตรการอบรมเกษตรกรส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้น หากมีการปรับปรุงนำหลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเข้ามาเสริม จะทำให้เกษตรกรเข้าถึงเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ถูกวิธี สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพเป็นการช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวได้อีกช่องทางหนึ่ง

2) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เนื่องจากเจ้าหน้าที่ยังขาดความเข้าใจในหลักการผลิต การกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ถูกต้องและทักษะในการทำงานร่วมกับกลุ่ม ทำให้การขับเคลื่อนงานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะศูนย์เมล็ดข้าวอำนาจเจริญ จัดอบรมหลักสูตรการผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับบุคลากรในพื้นที่ อาทิ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบตำบล อาสาสมัครเกษตร เพื่อส่งเสริมให้เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้หลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับเมล็ดพันธุ์ข้าว ให้กับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนได้ตลอดกระบวนการผลิต จะทำให้สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนเกิดความมั่นใจในการผลิตและได้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพตามเป้าหมายของศูนย์ข้าวชุมชนและเพียงพอกับความต้องการเกษตรกรต่อไป

3) กำหนดกฎระเบียบให้สมาชิกปรับปรุงบำรุงดินทุกปีการผลิตและจัดตั้งกองทุนถั่วพรีให้บริการสมาชิก ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อพื้นที่ของกลุ่มอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ส่วนหนึ่งมาจากแปลงผลิตส่วนใหญ่อยู่ในที่ดอน เป็นดินทราย มีการใช้พื้นที่มานาน ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงบำรุงดิน ซึ่งวิธีที่ง่ายและต้นทุนต่ำ คือ การไถกลบตอซังข้าวและหวานพืชปุ๋ยสด จะช่วยให้ เพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน เป็นการป้องกันการสูญเสียธาตุอาหารไม่ให้ถูกชะล้างไป พืชตระกูลถั่วที่มีระบบรากลึกก็สามารถดูดดึงธาตุอาหารที่อยู่ในดินชั้นล่างขึ้นมาในลำต้น กิ่ง ก้าน และใบได้ เมื่อไถกลบพืชปุ๋ยสด และสลายตัวแล้วธาตุอาหารเหล่านั้นก็จะตกอยู่ในดินชั้นบน ช่วยเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นได้ ดังนั้น ควรกำหนดเป็นกฎระเบียบให้สมาชิกปรับปรุงบำรุงดิน โดยการไถกลบตอซังข้าวและใช้พืชตระกูลถั่วและจัดตั้งกองทุนเมล็ดพันธุ์ถั่วภายในกลุ่ม เพื่อใช้ในการดำเนินการในปีต่อไป

4) จัดทำโครงการขอสันับสนุนงบประมาณอุดหนุนน้ำขนาดเล็กในไร่นาจากสถานีพัฒนาที่ดินอำนาจเจริญ พื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน และปีการผลิตที่ผ่านมา

ฝนตกน้อยกว่าปกติ ทำให้ไม่สามารถปักดำได้ สมาชิกส่วนหนึ่งจึงผลิตเมล็ดพันธุ์โดยวิธีการหว่าน ซึ่งทำให้ยากในการดูแลรักษาและการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในช่วงการตรวจตัดพันธุ์ปน ไม่สามารถทำได้ดีพอ ส่งผลให้เมล็ดพันธุ์ของสมาชิกหลายรายไม่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพทำให้เมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอกับความต้องการ หากมีแหล่งน้ำสำรองในพื้นที่จะช่วยในเกษตรกรรดกล้าได้ตามกำหนดอายุกล้าทันการปักดำในช่วงฝนแรกของฤดูกาล และยังช่วยบรรเทาความเสียหายหากฝนทิ้งช่วงได้ ดังนั้น การขอสนับสนุน โครงการสระน้ำขนาดเล็กในไร่นากับสถานีพัฒนาที่ดิน จึงเป็นอีกวิธีที่สามารถทำได้

2.5.2 ด้านทุน

1) จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากข้อจำกัดด้านเงินทุนของศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งไม่เพียงพอในการหมุนเวียนกิจกรรมต่างๆ เช่น การจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ให้กับสมาชิกได้ทันที การจัดหาปัจจัยการผลิตให้กับสมาชิก เป็นต้น ส่งผลต่อกระบวนการผลิตทำให้ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตลดลง ซึ่งการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร เป็นการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาอาชีพการเกษตร โดยมุ่งเน้นการสร้างรายได้ การฟื้นฟูและสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร ในการพัฒนาการผลิตด้านการเกษตร ภายใต้ศักยภาพของพื้นที่ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจในการกำหนดแผนพัฒนาพื้นที่ด้วยตนเอง โดยมีโครงการและกิจกรรมในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อเสนอของบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลประชาชนและมีงบประมาณสามารถสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรในพื้นที่

2) เข้าร่วมเป็นเครือข่ายแปลงใหญ่เพื่อรับการสนับสนุนสินเชื่อแปลงใหญ่ และวัสดุอุปกรณ์เครื่องจักรกลทดแทนแรงงานในกระบวนการผลิต เป็นโครงการที่รัฐบาลต้องการช่วยเหลือเกษตรกร ในการลดต้นทุนการผลิตผ่านการรวมตัวกัน ร่วมกันจัดหาปัจจัยการผลิต การใช้เครื่องจักรกลและการขายร่วมกัน โดยรัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนส่วนหนึ่ง หากศูนย์ข้าวชุมชนเข้าร่วมโครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ ก็จะได้รับ การสนับสนุนสินเชื่อ วัสดุอุปกรณ์เครื่องจักรกลทดแทนแรงงานในกระบวนการผลิต เป็นการลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.5.3 ด้านการบริหารจัดการ

1) ฝึกอบรมเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้สมาชิกมีความมั่นใจในการดำเนินงาน แม้กลุ่มจะมีการมอบหมายหน้าที่ในแต่ละด้านให้สมาชิกร่วมดำเนินการ แต่การดำเนินงานต่างๆ ยังยึดที่ประธานกลุ่มเป็นหลัก สมาชิกยังขาดการแสดงบทบาทในการร่วมบริหารจัดการกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานต่างๆ ไม่สามารถขับเคลื่อนได้ทันกำหนดเพราะต้องรอให้ประธานกลุ่มเป็น

ผู้ตัดสินใจดำเนินการ ดังนั้น หากมีการจัดการฝึกอบรมเรื่องการบริหารจัดการภายในกลุ่มขึ้น จะช่วยส่งเสริมความรู้และความเข้าใจ เป็นการเพิ่มคุณค่าแก่ตนเอง สมาชิกสามารถพัฒนาขีดความสามารถของตนเองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานและสร้างผลสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกและกรรมการกลุ่มท่านอื่นๆ ได้มีความมั่นใจในการดำเนินงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้

2) **แต่งตั้งกรรมการดำเนินงานให้ครบในแต่ละด้าน** บทบาทของคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน เป็นการจัดแบ่งหน้าที่ตามลักษณะงานที่ทำในศูนย์ข้าวชุมชน 5 ด้าน คณะกรรมการศูนย์ฯ, คณะกรรมการฝ่ายบริหารกองทุน, คณะกรรมการฝ่ายผลิตเมล็ดพันธุ์และตรวจสอบแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์, คณะกรรมการฝ่ายการตลาดและการกระจายพันธุ์ และคณะกรรมการฝ่ายอื่นๆ โดยมีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ในการดำเนินงาน การกำหนดแผนและเป้าหมายในการปฏิบัติงาน วางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ วางแผนการกระจายพันธุ์ จัดหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม แสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ในชุมชนในการควบคุมกำกับดูแลการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น จึงต้องแต่งตั้งคณะกรรมการให้ครบในแต่ละด้านแยกเป็นเอกเทศจากกรรมการชุดอื่นๆ เพื่อให้การดำเนินงานแต่ละด้านทำได้เต็มที่

3) **ศึกษาดูงานศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิตและการตลาด** การบริหารจัดการกลุ่มก็เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินงานให้สำเร็จ แม้กลุ่มจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการด้านต่างๆ แต่การดำเนินงานยังคงยึดติดกับประชนกลุ่มสาเหตุหนึ่งคือ คณะกรรมการยังขาดทักษะ ขาดความมั่นใจในการทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ฉะนั้น การศึกษาดูงานศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิต การตลาด เพื่อนำรูปแบบ กระบวนการคิด มาปรับใช้ในการดำเนินงานในพื้นที่ของตนเองต่อไป

2.5.4 ด้านการตลาด

1) **สร้างเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดอำนาจเจริญ** โดยร่วมกับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอำนาจเจริญสร้างเครือข่ายการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งการสร้างเครือข่ายทำให้แต่ละศูนย์ข้าวชุมชนและเกษตรกรทั่วไปได้รู้จักกัน เกิดการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ในด้านการผลิต การตลาด การบริหารจัดการ และช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันในอนาคตต่อไปได้เพื่อให้ศูนย์ข้าวชุมชนและเกษตรกรทั่วไปสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่ได้อย่างเพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร

2) **จัดกิจกรรมรณรงค์การใช้เมล็ดพันธุ์ดีเพื่อเพิ่มช่องทางและโอกาสในการจำหน่ายและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกร** อีกปัญหาหนึ่งของศูนย์ข้าวชุมชนคือ การขาดความรู้เรื่องการตลาด เมื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ส่วนใหญ่จะกระจายในพื้นที่เป็นหลัก หากหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องมีการจัดงานหรือกิจกรรมเชื่อมโยงตลาด ให้ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและกลุ่มองค์กรต่างๆ หรือเกษตรกรที่สนใจได้มีเวทีได้พบกัน เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางและโอกาสในการจำหน่ายและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวไปสู่นอกพื้นที่ของชุมชน สร้างแรงจูงใจให้สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีได้เพิ่มขึ้นต่อไป

3) ประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย จากการที่ศูนย์ข้าวชุมชนยังไม่ค่อยได้รับการยอมรับหรือเป็นที่รู้จัก สาเหตุหนึ่งคือขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งในอดีตทำได้ยากเพราะมีช่องทางประชาสัมพันธ์ไม่กี่ช่องทาง แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีมีความทันสมัยมากขึ้น ศูนย์ข้าวชุมชนสามารถประชาสัมพันธ์โดยอาศัยช่องทางต่างๆ อาทิ เวทีการประชุมต่างๆ Facebook, Line, วิทยุชุมชน, งานบริการด้านการเกษตรต่างๆ ในพื้นที่ เป็นการทำให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักรับทราบข้อมูลและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชนได้ทั่วถึงและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

3.1.1 เกษตรกร

1) สมาชิก เน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มกำหนดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาทายาทเกษตรกรให้เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) เพื่อขับเคลื่อนสืบทอดการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนต่อไป

2) กรรมการ ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานให้ครอบคลุมครบทุกด้านและให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนเองอย่างจริงจัง รวมทั้งมีการปรับปรุงข้อบังคับมาตรฐานต่างๆ ให้เหมาะสมในการนำไปใช้และบังคับใช้กับสมาชิกทุกคนได้จริง

3.1.2 เจ้าหน้าที่ ควรมีแผนปฏิบัติงานประจำสัปดาห์ ประจำเดือน ประจำปีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนในพื้นที่ที่ตนเองรับผิดชอบทั้งจากกรมการข้าวและกรมส่งเสริมการเกษตร

3.1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการบูรณาการภารกิจและงบประมาณ สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทั้งทางการผลิตการตลาด และการบริหารจัดการกลุ่ม โดยกำหนดเป็นหนึ่งในเกณฑ์กำหนดตัวชี้วัดการทำงานของ

องค์กร เพื่อให้เกิดการสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ทั้งกรมการข้าวและกรมส่งเสริมการเกษตร ควรกำหนดกิจกรรมสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ ศูนย์ข้าวชุมชนให้มากขึ้น เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ การจัดกิจกรรมวันถ่ายทอดเทคโนโลยี การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การจัดเวทีประชุมสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายศูนย์ข้าวชุมชน การประกวด ศูนย์ข้าวชุมชนดีเด่นทุกระดับเพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ศูนย์ข้าวชุมชน เป็นต้น

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ในอำเภออื่นๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

3.2.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับรายได้และผลตอบแทนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการประกอบการส่งเสริมให้เกษตรกรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวเพิ่มมากขึ้น

3.2.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำรูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนแบบต่างๆ มาทดลองใช้และประเมินผลในศูนย์ข้าวชุมชนอื่นๆ เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาศูนย์ ข้าวชุมชนในแต่ละพื้นที่ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการข้าว. (2551). *ศูนย์ข้าวชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กิตติพงษ์ รุ่งงาม. (2559). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชน ตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรหมนิคม จังหวัดสกลนคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- คณิงนุช พิมพ์. (2560). *การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุดรธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- จิตามินทร์ คงสำราญ. (2562). *การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- บรรพต เชื้อเพชร. (2551). *การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์. (2560). “หน่วยที่ 3 วิธีส่งเสริมการเกษตร”. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตร เพื่อการพัฒนา*. (หน่วยที่ 3, น.4-17). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มัตติกา สวางษ์นาม. (2563). *แนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชน แปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว บ้านดงยาง อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- วริธ ไกลสิทธิ์. (2562). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- วิยะดา สุทธิศักดิ์. (2560). *ศักยภาพของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

- วีรัชย์ สวงนรัมย์. (2553). การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงไหมบ้านบึงจิว ตำบลสระตะเคียง อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- สัจจา บรรจงศิริ. (2552). รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณศึกษบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, นครราชสีมา.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ. (2564). รายงานสภาพการทำนา ปี 2563/64. (อัดสำเนา).
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2560). การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับเมล็ดพันธุ์ข้าว. สืบค้นจาก https://www.acfs.go.th/standard/download/GAP_RICE-SEED_60.pdf
- สิรินาถ อินทวา. (2560). ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวตามมาตรฐานเกษตรดีที่เหมาะสมของเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- สุวริย์ เคนหงส์. (2562). แนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดมหาสารคาม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- อำพล ใต้เงาสน. (2561). การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

แบบสอบถามสมาชิกและคณะกรรมการศูนย์ข่าวชุมชน

เรื่อง

การพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชนบ้านโพนขวาว ตำบลจิกตุ อำเภอดงเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ

คำชี้แจง ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามแต่ละข้อให้ผู้ให้ข้อมูลตอบ แล้วผู้สัมภาษณ์ทำเครื่องหมาย✓ลงในช่อง [...] หน้าข้อความที่ต้องการ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดให้

ชื่อ.....นามสกุล.....เลขที่.....หมู่ที่.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชน

A

1. สภาพทางสังคมของเกษตรกร

A1

1.1 เพศ

A11

[.....] 1) ชาย [.....] 2) หญิง

1.2 อายุ (มากกว่า 6 เดือน นับเป็น 1 ปี)

A12

[.....] 1) ต่ำกว่า 35 ปี

[.....] 2) 35 – 45 ปี

[.....] 3) 46 – 55 ปี

[.....] 4) มากกว่า 55 ปี

1.3 สถานภาพ

A13

[.....] 1) โสด

[.....] 2) สมรส

[.....] 3) หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่

1.4 สถานภาพในครัวเรือน

A14

[.....] 1) หัวหน้าครอบครัว [.....] 2) สมาชิกในครัวเรือน

[.....] 3) อื่นๆ(ระบุ).....

A141

1.5 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

A15

[.....] 1) 1-2 คน

[.....] 2) 3-4 คน

[.....] 3) มากกว่า 4 คน

1.6 ระดับการศึกษา

A16

[.....] 1) ไม่ได้รับการศึกษา

[.....] 2) ประถมศึกษา (ป.4-ป.6)

[.....] 3) มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 - ม.3)

[.....] 4) มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 - ม.6)/ปวช.

[.....] 5) อนุปริญญา/ปวส./หรือเทียบเท่า

[.....] 6) ปริญญาตรี

[.....] 7) สูงกว่าปริญญาตรี

1.7 ท่านมีตำแหน่งใดในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	A17
[.....] 1) กำนัน	A171
[.....] 2) ผู้ใหญ่บ้าน	A172
[.....] 3) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	A173
[.....] 4) อบต.	A174
[.....] 5) อคม.	A175
[.....] 6) อสม.	A176
[.....] 7) กรรมการหมู่บ้าน	A177
[.....] 8) อื่นๆ(ระบุ).....	A178
1.8 ท่านเป็นสมาชิกองค์กรการเกษตรใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	A18
[.....] 1) กลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน	A181
[.....] 2) กลุ่มเกษตรกรทำนา	A182
[.....] 3) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	A183
[.....] 4) สหกรณ์การเกษตร	A184
[.....] 5) กลุ่มลูกค้า ธกส.	A185
[.....] 6) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	A186
[.....] 7) อื่นๆ (ระบุ)	A187
1.9 ท่านเป็นสมาชิกในศูนย์ข้าวชุมชนมาแล้วกี่ปี (นับถึงปี 2563 มากกว่า 6 เดือน นับเป็น 1 ปี)	A19
[.....] 1) 1 - 5 ปี	[.....] 2) 6 - 10 ปี
[.....] 3) 11 - 15 ปี	[.....] 4) มากกว่า 15 ปี
1.10 เหตุผลที่ท่านเข้าเป็นสมาชิกในศูนย์ข้าวชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	A110
[.....] 1) ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ข้าวราคาถูกไว้ปลูก	A1101
[.....] 2) ได้รับความรู้และข่าวสารการผลิตข้าวมากขึ้น	A1102
[.....] 3) ต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ราคาสูง	A1103
[.....] 4) ต้องการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย,เมล็ดพันธุ์ข้าว ฯลฯ)	A1104
[.....] 5) มีการสะสมทุนและสวัสดิการทางการเงิน	A1105
[.....] 6) มีพลังต่อรองทางธุรกิจ	A1106
[.....] 7) อื่นๆ (ระบุ).....	A1107
1.11 สภาพพื้นที่	A111
[.....] 1) ที่ราบลุ่ม	[.....] 2) ที่ดอน
[.....] 3) อื่น ๆ ระบุ.....	A1111

1.12 ลักษณะดิน	A112	
[.....] 1) ดินร่วน	[.....] 2) ดินเหนียว	
[.....] 3) ดินทราย	[.....] 4) ดินร่วนปนทราย	
[.....] 5) อื่น ๆ ระบุ.....	A1112	
1.13 แหล่งน้ำ	A113	
[.....] 1) น้ำฝน	[.....] 2)ชลประทาน	
[.....] 3) บาดาล		
[.....] 4) อื่น ๆ ระบุ.....	A1131	
1.2 สภาพทางด้านเศรษฐกิจของเกษตรกร	A2	
1. อาชีพหลัก (ตอบได้เพียง 1 ข้อ เท่านั้น)	A21	
[.....] 1) การเกษตร	[.....] 2) ข้าราชการ	
[.....] 3) รับจ้างทั่วไป	[.....] 4) ค้าขาย	
[.....] 5) อื่น ๆ (ระบุ)		
2. อาชีพรองคือ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	A22	
[.....] 1) การเกษตร	[.....] 2) รับจ้าง	
[.....] 3) ค้าขาย	[.....] 4) อื่น ๆ (ระบุ)	
	A221	
3. พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2563 จำนวนกี่ไร่	A23	
[.....] 1) 1 – 5 ไร่	[.....] 2) 6 – 10 ไร่	[.....] 3) 11 – 15 ไร่
[.....] 4) 16 – 20 ไร่	[.....] 5) มากกว่า 20 ไร่	
4. ลักษณะการถือครองพื้นที่การเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	A24	
4.1 เป็นของตนเอง	ไร่	A241
4.2 เช่า	ไร่	A242
4.3 อื่น ๆ (ระบุ)	ไร่	A243
5. พื้นที่นาที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวปี 2563 จำนวนกี่ไร่	A25	
[.....] 1) 1 – 5 ไร่	[.....] 2) 6 – 10 ไร่	[.....] 3) 11 – 15 ไร่
[.....] 4) 16 – 20 ไร่	[.....] 5) มากกว่า 20 ไร่	
6. แรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวปี 2563 จำนวนกี่คน	A26	
[.....] 1) 1-2 คน	[.....] 2) 3-4 คน	[.....] 3) มากกว่า 4 คน
7. ลักษณะแรงงานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	A27	
[.....] 1) แรงงานในครัวเรือน	คน	A271
[.....] 2) การจ้างแรงงาน	คน	A272

8. เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) **A28**
- [.....] 1) ขาวดอกมะลิ 105 A281
- [.....] 2) กข. 6 A282
- [.....] 3) อื่นๆระบุ A283
9. การประสบภัยในช่วงฤดูการผลิต **A29**
- [.....] 1) ไม่เคย [.....] 2) เคย ระบุ A291
10. ในปีการผลิต 2563 ท่านมีผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวนกี่กิโลกรัม **A210**
- [.....] 1) น้อยกว่า 500 กิโลกรัม [.....] 2) 500 – 1,000 กิโลกรัม
- [.....] 3) 1,001 – 1,500 กิโลกรัม [.....] 4) 1,501 – 2,000 กิโลกรัม
- [.....] 5) มากกว่า 2,000 กิโลกรัม
11. รายได้รวมของเกษตรกรต่อปี **A211**
- [.....] 1) 10,000 – 25,000 บาท [.....] 2) 25,001 – 50,000 บาท
- [.....] 3) 50,000 – 75,000 บาท [.....] 4) 75,001 – 100,000 บาท
- [.....] 5) มากกว่า 100,000 บาท
12. สภาวะหนี้สินของครัวเรือนรวม **A212**
- [.....] 1) 10,000 – 25,000 บาท [.....] 2) 25,001 – 50,000 บาท
- [.....] 3) 50,000 – 75,000 บาท [.....] 4) 75,001 – 100,000 บาท
- [.....] 5) มากกว่า 100,000 บาท
13. ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไร่ ปี 2563 **A213**
- [.....] 1) 1,000 – 2,000 บาท [.....] 2) 2,001 – 3,000 บาท
- [.....] 3) 3,001 – 4,000 บาท [.....] 4) 4,001 – 5,000 บาท
- [.....] 5) มากกว่า 5,000 บาท
14. ท่านได้กู้เงินมาใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหรือไม่ ณ ปี 2563 **A214**
- [.....] 1) ไม่มี [.....] 2) มี
15. แหล่งเงินกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) **A215**
- [.....] 1) ธกส. A2151
- [.....] 2) ธนาคารพาณิชย์ A2152
- [.....] 3) สหกรณ์การเกษตร A2153
- [.....] 4) กองทุนหมู่บ้าน A2154
- [.....] 5) กลุ่มเกษตรกร A2155
- [.....] 6) อื่น ๆ (ระบุ) A2156

ตอนที่ 3 การดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชน

C

คำชี้แจง ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามแต่ละข้อให้ผู้ให้ข้อมูลตอบ แล้วผู้สัมภาษณ์ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องการปฏิบัติงานตามแนวการดำเนินงานกำหนดให้ตามข้อเท็จจริง

แนวทางการดำเนินงาน	ผลการประเมิน	หมายเหตุ
1.กลุ่มและการบริหารกลุ่ม		C1
1.1 สมาชิก		C11
1) สมาชิกให้ความร่วมมือ	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C111
2) สมาชิกเป็นคนดี(เสียสละ/ ซื่อสัตย์)	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C112
3) สมาชิกมีความขยันหมั่นเพียร	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C113
1.2 กรรมการ		C12
1) กรรมการมีความซื่อสัตย์	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C121
2) กรรมการมีวิสัยทัศน์	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C122
3) กรรมการมีความคิดเห็นด้าน บวกต่อศูนย์ข่าว	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C123
1.3 การคัดเลือกประธานและกรรมการ		C13
1) มีการคัดเลือกประธานและ กรรมการ	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C131
2) มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ กรรมการ	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C132
3) มีวาระการดำรงตำแหน่ง ประธานและกรรมการ	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี วาระดำรงตำแหน่ง.....ปี	C133
1.4 มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C14
1.5 การบริหารงาน		C15
1) มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C151
2) มีแผนการดำเนินงาน	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C152
3) มีการดำเนินกิจกรรม	(.....) 2.ต่อเนื่อง (.....) 1.ไม่ต่อเนื่อง	C153
4) มีการประชุมและจัดบันทึกการประชุม	(.....) 2.ต่อเนื่อง (.....) 1. ไม่ต่อเนื่อง จำนวน.....ครั้ง/ 3 เดือน	C154

แนวทางการดำเนินงาน	ผลการประเมิน	หมายเหตุ
5) มีการจัดทำบัญชี	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C155
6) มีการแบ่งงานให้สมาชิก ร่วมกันทำ	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C156
7) มีแผนการเงินของศูนย์	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C157
1.6 การประสานงานเครือข่าย		C16
1) มีการประสานงานกับ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C161
2) มีการประสานงานระหว่าง ศูนย์ฯ ด้วยกัน	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C162
2. การคัดเลือกพื้นที่ทำแปลงพันธุ์ 200 ไร่		C2
2.1 พื้นที่แปลงพันธุ์เหมาะสมอยู่ใกล้ กัน	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C21
2.2 คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยาย	(.....) 5 สูงมาก (.....) 4.สูง (.....)3. ปานกลาง (.....) 2. ต่ำ (.....) 1. ต่ำมาก	C22
2.3 แปลงนามีการจัดการที่ดี		C23
1) มีการเตรียมดินที่เหมาะสม	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C231
2) มีการใส่ปุ๋ยเหมาะสมตรงตาม ระยะเวลา	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C232
3) ระดับความเหมาะสมการ ควบคุมน้ำในแปลงนา	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C233
4) มีการตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง	(.....) 2. ต่อเนื่อง (.....)1. ไม่ต่อเนื่อง มีการตัดพันธุ์ปน.....ครั้ง/ฤดูปลูก	C234
5) มีการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C235
6) มีการตากเมล็ดพันธุ์	(.....) 2. มี (.....)1. ไม่มี ตากเมล็ดพันธุ์.....วัน	C236
7) มีการทำความสะอาดเครื่อง นวดก่อนสีข้าวเมล็ดพันธุ์	(.....) 2. มีการทำความสะอาด (.....) 1. ไม่มีการทำความสะอาด	C237
8) มีการเก็บรักษามล็ดพันธุ์ที่ เหมาะสม (แยกเก็บจากข้าว บริโภคนหรือข้าวที่จะขาย)	(.....) 5. มากที่สุด (.....) 4. มาก (.....) 3. ปานกลาง (.....) 2. น้อย (.....) 1. น้อยที่สุด	C238

แนวทางการดำเนินงาน	ผลการประเมิน	หมายเหตุ
9) มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์	(....) 2. มีการบันทึก (....)1. ไม่มีการบันทึก	C239
10) มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์	(....) 2. มีการตรวจสอบ/รับรอง (....) 1. ไม่มีการตรวจสอบ/รับรอง	C2310
11) การส่งตัวอย่างให้ศูนย์ขยายพันธุ์พืชตรวจสอบและรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดี	(....) 2. ส่งตัวอย่างตรวจสอบ (....) 1. ไม่ส่งตัวอย่างตรวจสอบ	C2311
12) เมล็ดพันธุ์ที่ส่งตรวจผ่านการรับรองหรือไม่	(....) 2. ผ่าน (....) 1. ไม่ผ่าน	C2312
3. การผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์		C3
3.1 มีการกำหนดเป้าหมายการกระจายเมล็ดพันธุ์ในแต่ละปี	(....) 2. มี (....)1. ไม่มี	C31
3.2 เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร	(....) 2. เพียงพอ (....) 1. ไม่เพียงพอ	C32
3.3 มีการเพิ่มปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่กระจายได้	(....) 3. มากกว่าเดิม (....) 2. เท่าเดิม (....) 1. น้อยกว่าเดิม	C33
3.4 ความเชื่อถือในคุณภาพของเมล็ดพันธุ์จากเกษตรกรที่นำไปปลูก	(....) 2. เชื่อถือ (....) 1. ไม่เชื่อถือ	C34
3.5 ศูนย์มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์หรือไม่	(....) 2. มี (....)1. ไม่มี	C35
4. การเรียนรู้		C4
4.1 ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ	(....)2.ต่อเนื่อง (....) 1. ไม่ต่อเนื่อง	C41
4.2 มีการศึกษาดูงาน	(....) 2. มี (....)1. ไม่มี มี.....ครั้ง	C42
4.3 มีทุนดำเนินการเรียนรู้	(....) 2. มี (....) 1. ไม่มี	C43
4.4 มีแปลงเรียนรู้	(....) 2. มี (....) 1. ไม่มี ขนาดพื้นที่.....ไร่	C44
4.5 มีการทดลองทำด้วยตนเอง	(....) 2. มี (....) 1. ไม่มี	C45
5. การตลาด		C5
5.1 มีแผนการจำหน่าย	(....) 2. มี (....) 1. ไม่มี	C51
5.2 มีการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน	(....) 2. มี (....) 1. ไม่มี	C52
5.3 มีการประชาสัมพันธ์ภายนอกชุมชน	(....) 2. มี (....) 1. ไม่มี	C53

แนวทางการดำเนินงาน	ผลการประเมิน	หมายเหตุ
5.4 มีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาด	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C54
มีวิธีการขายหลายวิธี (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	(.....) 4. เงินสด (.....) 3. ชี้ม (.....) 2. แลกเปลี่ยน (.....) 1. ขายเงินเชื่อ	C554, C553 C552, C551
5.5 มีการจัดการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์โดย กลุ่ม	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C55
5.6 มีอำนาจต่อรองราคากับตลาด	(.....) 2. มีอำนาจต่อรองได้ (.....) 1. ไม่มีอำนาจต่อรอง	C56
6.กองทุนหมุนเวียน		C6
6.1 ศูนย์มีเงินกองทุนหมุนเวียนจำนวนบาท	C61
6.2 มีคณะกรรมการบริหารกองทุน	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C62
6.3 มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C63
6.4 มีการระดมทุนจากสมาชิก	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C64
6.5 มีแผนบริหารกองทุน	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C65
6.6 มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C66
6.7 ในรอบปีที่ผ่านมามีจำนวน เงินกองทุนเป็นอย่างไร	(.....) 3. เพิ่มขึ้น (.....) 2. เท่าเดิม (.....) 1. ลดลง	C67
6.8 การใช้ประโยชน์จากกองทุน (เลือก ได้มากกว่า 1 ข้อ)	(.....) 1. นำไปซื้อเมล็ดพันธุ์ (.....) 2. นำไปซื้อปัจจัยการผลิต (.....) 3. ให้สมาชิกกู้ยืม (.....) 4. อื่นๆ	C681 C682 C683 C684
6.9 มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C69
6.10 การปันผล	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C610
6.11 การสรุปและการประเมินผลการ ดำเนินงานทุกปี	(.....) 2. มี (.....) 1. ไม่มี	C611

เลขที่

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์...../...../.....

แบบสอบถามหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เรื่อง

การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว ตำบลจิกตุ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

คำชี้แจงผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามแต่ละข้อให้ผู้ให้ข้อมูลตอบ แล้วผู้สัมภาษณ์ทำเครื่องหมาย✓ลงในช่อง
การปฏิบัติงานตามแนวการดำเนินงานที่กำหนดตามข้อเท็จจริง

ชื่อหน่วยงาน.....ที่อยู่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

หน่วยงานของท่านให้การสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่ศูนย์ข้าวชุมชน
เรื่องใดบ้าง

แนวทางการดำเนินงาน	การปฏิบัติงาน		
	ปฏิบัติ 1	ไม่ได้ปฏิบัติ 0	
1. การจัดเวทีชุมชนให้ความรู้เกี่ยวกับประเด็นต่างๆดังนี้			D1
1.1 การผลิตเมล็ดพันธุ์			D11
1.2 การกระจายพันธุ์			D12
1.3 การบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชน			D13
1.4 การสร้างเครือข่ายในการจัดการผลผลิต			D14
2. การผลิตและกระจายพันธุ์			D2
2.1 จัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่ชาวนาด้านเทคโนโลยีที่เป็นปัญหา ในการผลิตเช่น การกำหนดแผนการปลูก การตัดพันธุ์ปน การเก็บ เกี่ยว ฯลฯ			D21
2.2 จัดทำคู่มือการผลิตข้าวให้ชาวนาและคู่มือประจำศูนย์ข้าวชุมชน			D22
2.3 ให้งบประมาณการจัดทำแปลงเรียนรู้			D23
2.4 ให้งบประมาณสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว			D24
2.5 ให้งบประมาณสนับสนุนกระสอบพลาสติกและมุ้งตาข่ายในล่อน รองตากข้าว			D25
2.6 ให้การสนับสนุนให้ยืมเครื่องคัดและทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ข้าว			D26

แนวทางการดำเนินงาน	การปฏิบัติงาน		
	ปฏิบัติ 1	ไม่ได้ปฏิบัติ 0	
2.7 ช่วยเชื่อมโยงเครือข่ายประธานศูนย์ข่าวชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง (แหล่งตลาดรับซื้อ)			D27
2.8 เจ้าหน้าที่ที่มีการประชุมร่วมกับประธานศูนย์เพื่อวางแผนการกระจาย พันธุ์			D28
3. การพัฒนาศักยภาพขานาและการถ่ายทอดเทคโนโลยี			D3
3.1 ให้งบประมาณการสนับสนุนนำคณะกรรมการศูนย์ศึกษาดูงาน			D31
3.2 จัดทำสื่อเผยแพร่ความรู้จากสื่อเช่น เอกสารวิชาการ แผ่นพับ ฯลฯ			D32
4. การกำกับดูแลการปฏิบัติงาน			D4
4.1 การติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานของศูนย์ฯ			D41
4.2 การติดตามให้คำแนะนำด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว			D43
5. การบูรณาการกับโครงการอื่นๆ			D5
5.1 มีการจัดประกวดผลงานศูนย์ฯและขานาตัวอย่าง			D51

แบบบันทึก การประชุมกลุ่ม

ชุดที่ 1 ปัญหาและข้อเสนอแนะ (แผนที่ความคิด)

1. ด้านการผลิต

ปัญหา.....

ข้อเสนอแนะ

2. ด้านทุน

ปัญหา.....

ข้อเสนอแนะ

3. ด้านการการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชน

ปัญหา.....

ข้อเสนอแนะ

4. ด้านการตลาด การกระจายเมล็ดพันธุ์

ปัญหา.....

ข้อเสนอแนะ

5. ด้านการพัฒนาผู้นำ กรรมการ สมาชิก

ปัญหา.....

ข้อเสนอแนะ

6. อื่น ๆ (ถ้ามี)

ปัญหา.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

ชุดที่ 2 แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขวาว (การวิเคราะห์ SWOT)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

.....

.....

.....

.....

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

.....

.....

.....

.....

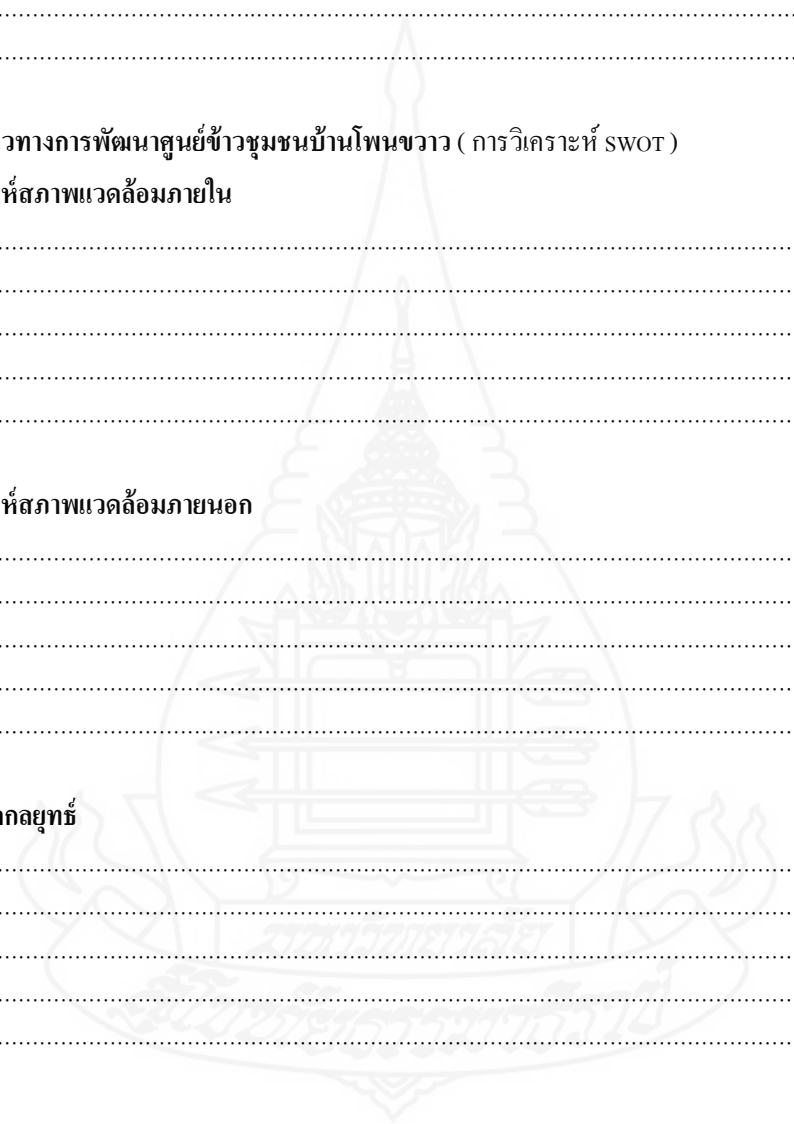
การกำหนดกลยุทธ์

.....

.....

.....

.....

รายชื่อเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนขาว ตำบลจิกคู่ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	เลขที่	หมู่	ตำบล	พันธุ์ข้าว	หมายเหตุ
1	นายจ้านงค์ สง่าพันธ์	101	10	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
2	นายบัวหั่น สมหมั่น	117	10	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
3	นายสงบ สายสุด	36	10	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
4	นายผัน หมั่นแสน	2	10	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
5	นายประทาน ชุกชื่น	4	10	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
6	นายสุพิ ขจรสุข	77	10	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
7	นายดำรงค์ ภาคเจริญ	145	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
8	นางสุพิน พลเรือง	10	10	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
9	นายประดิษฐ กิ่งแก้ว	125	10	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
10	นายณรงค์ ฤกษ์ใหญ่	85	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
11	นายประจัญ แสนสม	127	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
12	นายพิทักษ์ แสนสม	59	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
13	นายสงวน ศรีบุตร	107	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
14	นายอ้วน ศรีบุตร	83	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
15	นายสมร สวัสดิ์พล	91	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
16	นายวีระ หิรัญรัตน์	65	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
17	นางคุ้ม แก้วมัน	207	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
18	นายจำปี แก้วมัน	93	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
19	นายบุญเต็ม สุดใจ	204	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
20	นายสะยนต์ แก้วมัน	26	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
21	นายบุญชู สายสุด	118	10	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
22	นายศักดิ์ชัย ทากุดเรือ	59	10	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	
23	นายวินิจ ศรีมันตระ	4	4	จิกคู่	ข้าวดอกมะลิ 105	

หมายเหตุ : - ประธานศูนย์ข้าวชุมชน นายจ้านงค์ สง่าพันธ์ เบอร์โทรศัพท์ 091-8277099

- เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำศูนย์ฯ นายปัญญา ฐานะนา เบอร์โทรศัพท์ 085-54591

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	ว่าที่ร้อยเอก เณริน รูปแก้ว
วัน เดือน ปีเกิด	5 เมษายน 2522
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (พืชศาสตร์) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ.2544
สถานที่ทำงาน	สำนักงานเกษตรอำเภอพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ
ตำแหน่ง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

